

AGDER
fylkeskommune

KLIMA- OG MILJØDEPARTEMENTET
Postboks 8013 DEP
0030 OSLO

Dato: 02.10.2025
Vår referanse: 25/13354-5
Deres referanse:
Saksbehandler: Ann Monica Bueklev

Agder fylkeskommunes høringssvar, NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov

Vedlagt følger særutskrift fra Hovedutvalg for næring, kultur og miljøes behandling av saken i møte 25.09.2025, samt Agder fylkeskommunes innspill til NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov.

Med hilsen

Ann Monica Bueklev
Rådgiver
Avdeling for kulturarv

Brevet er godkjent elektronisk.

Antall vedlegg: 2

SÆRUTSKRIFT

Arkivsak-dok. 25/13354-2
Saksbehandler Ann Monica Bueklev

Høring - NOU 2025/3 Ny kulturmiljølov

Saksgang	Møtedato	Saknr
1 Hovedutvalg for næring, kultur og miljø	25.09.2025	65/25

Hovedutvalg for næring, kultur og miljø har behandlet saken i møte 25.09.2025 sak 65/25

Møtebehandling

Hege Kristin Martinsen orienterte.

Votering

Fylkeskommunedirektørens forslag til vedtak ble enstemmig vedtatt.

Hovedutvalg for næring, kultur og miljø - vedtak

1. Agder fylkeskommune er positiv til at det utarbeides ny og oppdatert lov på kulturmiljøfeltet.
2. Agder fylkeskommunen støtter i det vesentlige NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov.
3. Agder fylkeskommune har kommentarer og innspill til enkelte deler av forslaget. Disse går frem av vedlagt høringsuttalelse.
4. Agder fylkeskommune understreker at overføring av nye oppgaver til fylkeskommunene må følges av tilstrekkelig statlige bevilgninger til at det er ressurser til å løse oppgavene.

Høring - NOU 2025/3 Ny kulturmiljølov

Fylkeskommunedirektørens forslag til vedtak

1. Agder fylkeskommune er positiv til at det utarbeides ny og oppdatert lov på kulturmiljøfeltet.
2. Agder fylkeskommunen støtter i det vesentlige NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov.
3. Agder fylkeskommune har kommentarer og innspill til enkelte deler av forslaget. Disse går frem av vedlagt høringsuttalelse.
4. Agder fylkeskommune understreker at overføring av nye oppgaver til fylkeskommunene må følges av tilstrekkelig statlige bevilgninger til at det er ressurser til å løse oppgavene.

Vedlegg

NOU 2025_3 Agder fylkeskommune høringsuttalelse
25_13354-2 Høringsbrev NOU 20253 Ny kulturmiljølov 3003534_1_1
Innspill til ny kulturmiljølov - Agder fylkeskommune

Sammendrag

Kulturminneloven fra 1978 er en av Norges eldste forvaltningslover. I 2022 ble det nedsatt et lovutvalg som skulle komme med et forslag til en revidert lov.

Forslag til ny lov stadfester etablert forvaltningspraksis. Den er en forenkling av dagens lovverk, språket er oppdatert, og loven er mer brukervennlig enn gjeldende lov.

Fylkeskommunens rolle som regional forvalter av kulturmiljøer styrkes. Det foreslås blant annet å overføre nye oppgaver til fylkeskommunen. For at disse skal kunne løses på best mulig måte må fylkeskommunen få tilført nødvendige ressurser og statlige bevilgninger.

Saksopplysninger

Klima og miljødepartementet sendte 04.04.2025 NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov ut på høring. Høringsfristen var opprinnelig satt til 15.08.2025, men fylkeskommunene har fått utsatt høringsfrist til 24.10.2025 for å ivareta politisk behandling av høringsuttalelsene.

Ved kongelig resolusjon 22.06.2022 ble det nedsatt et Kulturmiljølovutvalg. Lovutvalgets mandat var å gjennomføre en gjennomgang av dagens kulturminnelov, samt utarbeide et forslag til ny kulturmiljølov som var kunnskapsbasert, bærekraftig og som sikrer en effektiv forvaltning av kulturmiljøer. Målsettingene i Meld. St. 16 (2019–2020) Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold, er ment å sikres i det nye lovutkastet.

Kulturmiljøutvalget fikk et bredt mandat som handler om å utarbeide et lovforslag som er kunnskapsbasert, bærekraftig og effektivt. Forslaget skal bygge på gjeldende lov og praksis, men i større grad ivareta samfunnsendringer, kulturminner og kulturmiljøer som står i fare for å gå tapt, sikre urfolk og nasjonale minoriteters rettigheter og kulturmiljø, og støtte opp under miljørettslige prinsipper. For mer informasjon, vises det til NOU 2025:3.

Lovutvalget har gjennomført flere møter med ulike interessenter, og mottok rundt 70 skriftlige innspill hvorav bla. Agder fylkeskommune sitt innspill som er vedlagt saken. Forslag til ny kulturmiljølov ble sendt på høring av Klima- og miljødepartementet 4. april 2025. Det er foreslått en rekke endringer, hvorav noen av de viktigste er følgende:

- Fredningsgrense (§15 a): Fredningsgrensen for jordfaste kulturminner endres fra 1537 til 1650.

- **Kirker (§ 15 c):** Lovforslaget legger opp til at kirker oppført før 1850 omfattes av automatisk fredning. Forvaltningsansvaret for freda kirker foreslås lagt til fylkeskommunene.
- **Forenklet fredning (§ 24):** Fylkeskommunene får hjemmel til å gjennomføre forenklet fredning av eksteriør og konstruksjon av kulturminner med høy regional verdi.
- **Tilskudd (§ 40):** Dagens kulturminnelov gir eiere av freda kulturminner og kulturmiljøer rett på tilskudd som helt eller delvis dekker merkostnader som følger av vilkår i en dispensasjon fra fredningen. I forslag til ny lov er denne rettigheten tatt bort og erstattet med en bestemmelse som tilsier at det kan gis tilskudd til slike merkostnader.
- **Samtykkeordning (§ 44):** I likhet med dagens kulturminnelov legges det i lovforslaget opp til at kommunene må sende saker som gjelder riving eller vesentlig endring av ikke fredete byggverk eller anlegg som er oppført før 1850 til fylkeskommunen på høring. I dagens lov har fylkeskommunen en rådgivende rolle. Lovforslaget foreslår at fylkeskommunene må gi samtykke til riving eller vesentlig endring. Dersom fylkeskommunen ikke gir samtykke, må de innen 6 uker starte opp sak om forenklet fredning.
- **Ansvar for immateriell kulturarv § 43.** Lovbestemmelsen er ny. Fylkeskommunen får et særlig ansvar for å sikre de fagene, teknikkene og praksisen som trengs for å ivareta kulturmiljø som kan fredes etter loven.
- **Mindre utgravinger (§ 47):** Det foreslås å regulere fylkeskommunens myndighet til å foreta «mindre utgravninger» underveis i en registrering, etter avtale med forvaltningsmuset.
- **Ulovlighetsoppfølging (§§ 77-78):** Det foreslås å gi fylkeskommunen økt myndighet til å følge opp brudd på kulturmiljøloven, stanse ulovlige tiltak og ilegge tvangsmulkt og lovbruddsgebyr.

I høringsperioden har det vært et samarbeid mellom flere fylkeskommuner, og det er utarbeidet et felles forslag til høringsinnspill. Agder fylkeskommune har valgt å ta utgangspunkt i forslaget, men synliggjort våre vurderinger. Vurderinger knytta til hver paragraf i lovforslaget kommer i sin helhet frem av vedlegg 1. De endringene som fylkeskommunedirektøren mener, har størst betydning for Agder fylkeskommune er trukket frem og vurdert nedenfor.

Vurderinger

Kulturmiljølovutvalget har levert en NOU som fremstår som solid og gjennomarbeidet. Lovforslaget er i stor grad en forenkling av gjeldende rett, og en lovfesting av forvaltningspraksis. Språket i lovforslaget er enklere og klarere enn i gjeldende lov, og blir dermed mer brukervennlig. Samtidig som loven ivaretar kulturmiljøforvaltningens behov i dag, er den fremtidsrettet ved å ta høyde for en rekke fremtidige utfordringer, som klimaendringer, arealpress og økt digitalisering.

Lovforslaget peker på et generelt ansvar for å ta vare på kulturmiljø som en ikke-fornybar ressurs. Fylkeskommunen vil fortsatt ha veiledningsplikt og skal gi kommunene råd i saker som berører kulturmiljøverdier. Kommunene skal sende saker over til fylkeskommunen på høring som i dag.

Vurderinger knytta til hver paragraf i lovforslaget kommer i sin helhet frem av vedlegg 1. Det gjøres oppmerksom på at høringsinnspillet bygger på et innspill utarbeidet av samtlige norske fylkeskommuner i fellesskap, men med en tydeliggjøring av administrasjonen i Agder fylkeskommunes synspunkter.

De endringene som fylkeskommunedirektøren mener, har størst betydning for Agder fylkeskommune er trukket frem og vurdert nedenfor:

Endring av fredningsgrense for jordfaste kulturminner fra 1537 til 1650 (§15 a):

En endring av fredningsgrensen vil trolig resultere i at det stilles krav om å foreta registreringer i flere tilfeller og føre til flere søknader om dispensasjon fra kulturmiljøloven. Noe som vil stille større krav om ressurser. De skriftlige kildene vi har fra denne perioden er begrenset, så arkeologiske undersøkelser kan være med på å gi oss ny kunnskap om utviklingen på Agder. Det er mange steder i fylket hvor det har vært kontinuerlig bosetning over lang tid. Det er vanskelig å fastslå hvor stor den faktiske saksmengden vil bli, men det er rimelig å anta behov for noe økte ressurser for fylkeskommunen.

Forvaltningsansvaret for kirker oppført før 1850 legges til fylkeskommunene (§ 15 c):

I dag er forvaltningen av kirker og kirkesteder kompleks og omfatter mange ulike aktører og ulike regelverk. Forslaget er et forsøk på å rydde opp i et komplisert aktørbilde, og forenkle forvaltningen. En overføring av forvaltningsansvaret for kirker til fylkeskommunene følger opp regionreformen, og nærhetsprinsippet. Fylkeskommunedirektøren mener dette er et fornuftig grep.

Samtidig er forvaltningen av kirker komplekst og forutsetter spesiell kompetanse. I dag er ligger denne kompetansen i hovedsak hos Riksantikvaren. Dersom fylkeskommunene skal overta forvaltningsansvaret for kirkene forutsettes det at det tilrettelegges for et kompetanseløft, samtidig som det også bør være et sterkt fagmiljø nasjonalt. Det forutsettes også at det medfører økte ressurser til fylkeskommunene.

I Agder vil totalt 78 kirker få status som automatisk fredet dersom lovforslaget blir vedtatt. Lovforslaget innebærer at Agder fylkeskommune vil overta forvaltningsansvaret for disse.

Forenklet fredning (§ 24):

Forslaget om at fylkeskommunen kan gjennomføre forenklede fredninger av kulturminner med høy regional kulturhistorisk verdi kan bidra til å styrke den regionale tilknyttingen til vernet, i tråd med nærhetsprinsippet. En forenklet fredning er ment å være mindre restriktiv enn en ordinær fredning. Det er en del uklarheter knyttet til hvordan fredningsprosess og senere dispensasjoner fra fredningen er tenkt. Det samme gjelder rettigheter til statlige tilskudd. Fylkeskommunedirektøren har derfor i høringsinnspillet påpekt at dette bør utredes og konkretiseres i det videre lovarbeidet.

Rett på tilskudd (§ 40):

Fylkeskommunedirektøren mener at de økonomiske ulempene eier har ved å ta vare på fellesgodet som kulturarven representerer er noe fellesskapet/staten må delta å bekoste. I høringsinnspillet er det derfor oppfordret sterkt til at man i det videre lovarbeidet ser på muligheten til å beholde tilskudd som en rettighet for eier.

Samtykkeordning (§ 44):

Fylkeskommunedirektøren vurderer at det vil være svært ressurskrevende å følge opp lovforslaget knyttet til samtykke. Særlig er det krevende å få satt i gang en prosess knyttet til forenklet fredning innen seks uker. Forslaget er også veldig inngripende overfor kommunene. Av den grunn foreslår fylkeskommunedirektøren at det heller innføres hjemmel til å nedlegge forbud mot å rive eller vesentlig endre et byggverk og anlegg frem til det er avklart om det skal gjennomføres en fredning.

Ansvar for immateriell kulturarv (§ 43):

Det er positivt at den materielle og immaterielle kulturarven sees i tett sammenheng. Vern handler ikke bare om fysisk bevaring, men om å bidra til å holde kunnskapen og kulturuttrykkene i live gjennom praktisering. Dette ansvaret omfatter mange sektorer. Bestemmelsen kan derfor ikke være begrenset til kulturmiljøforvaltningen, men må endres til å gjelde myndighetene generelt.

Hjemmel for forskrift om mindre utgravinger (§ 47):

I dag kan fylkeskommunen foreta «mindre utgravinger», underveis i en registrering etter avtale med forvaltningsmuset. Dette er ikke lovfestet. Lovutvalget foreslår å regulere dette i en forskrift. Dette er en ordning som er besparende for tiltakshavere

tidsmessig og økonomisk. Det er også besparende for fylkeskommunen som får redusert tiden man bruker på saksbehandling.

Ulovlighetsoppfølging (§§ 77-78):

Det foreslås å innføre flere nye bestemmelser som etter er fylkeskommunedirektørens oppfatning vil gjøre det betydelig lettere for fylkeskommunen å følge opp brudd på kulturmiljøloven. Når det gjelder tvangsmulkt og lovbruddsgebyr, foreslår fylkeskommunedirektøren at gebyrene helt eller delvis bør tilfalle fylkeskommunen.

Regionplan Agder 2030

Forslaget til ny kulturmiljølov berører flere av hovedsatsningsområdene i Regionplan Agder 2030, som bærekraftig verdiskaping og kultur. Noen sentrale målsettinger som lovforslaget vil støtte opp under er:

- Verdiskapingen knyttet til kystkultur, kulturarv i indre bygder og trehusbyene har økt.
- Kultur, idrett og en unik kulturarv gjør Agder til en attraktiv region, som trekker et voksende antall besøkende fra inn- og utlandet.
- Gjennom ny bruk og gjenbruk av verneverdige bygg og anlegg bidrar Agder til en bærekraftig utvikling av byer og tettsteder.

Økonomiske konsekvenser

Hvis lovforslaget vedtas som foreslått, vil det medføre et større ansvarsområde for fylkeskommunen og nye oppgaver knyttet til fredning, forvaltning og tilsyn. Det vil være behov for et kompetanseløft og økte ressurser.

Fylkeskommunedirektøren foreslår at ved overføring av nye oppgaver til fylkeskommunene, så må det følge med tilstrekkelige statlige bevilgninger til at det er ressurser til å løse oppgavene.

Konklusjon

Forslag til ny kulturmiljølov bygger på gjeldende forvaltningspraksis, men er i større grad tilpasset endringer i samfunnet. Loven er strukturert på en hensiktsmessig måte med et klart og tilgjengelig språk som sikrer en god forståelse og effektiv bruk av loven.

Lovforslaget vil få konsekvenser knyttet til ressursbehov, kompetansebygging og organisering i fylkeskommunen

Kristiansand, 16.09.2025

Tine Sundtoft

Kristin Tofte Andresen

Fylkeskommunedirektør
30.september.2025

fylkesdirektør

AGDER
fylkeskommune

NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov

Høringsuttalelse fra Agder fylkeskommune

Innholdsfortegnelse

1	INNLEDNING.....	3
1.1	OPPSUMMERING AV LOVFORSLAGET OG FYLKESKOMMUNENS INNSPILL	3
2	OVERORDNEDE MERKNADER	8
2.1	GENERELT OM NOU OG LOVFORSLAGET	8
2.2	OVERSIKT OG ORDLYD I LOVFORSLAGET	9
2.3	OPPGAVEFORDELING.....	9
2.4	NYE ANSVARSOMRÅDER FOR FYLKESKOMMUNEN	10
2.5	ADMINISTRATIVE OG ØKONOMISKE KONSEKVENSER.....	13
2.6	KONSEKVENSER AV FORSLAGET FOR ARBEIDET MED AUTOMATISKE FREDETE KULTURMINNER.....	13
2.7	KONSEKVENSER AV FORSLAGET FOR ARBEIDET MED KULTURMINNER FRA NYERE TID.....	15
2.8	VERDENSARV	15
2.9	REGIONALE FREDNINGER	17
2.10	RETTE TIL TILSKUDD FOR EIERE AV FREDETE KULTURMINNER ER FORESLÅTT FJERNET	18
2.11	PRINSIPPET OM DEKNINGSPLIKT FOR ELDRE KULTURMINNER	18
2.12	TRANSPORTMINNER.....	18
3.	KONKRETE VURDERINGER OG FYLKESKOMMUNENS MERKNADER TIL LOVFORSLAGET	19
3.1.	KAPITTEL 1 FØREMÅL, VERKEOMRÅDE OG DEFINISJONAR (§§ 1-4)	19
3.2.	KAPITTEL 2 ALLMENNE FØRESEGNER (§§ 5-14)	24
3.3.	KAPITTEL 3 AUTOMATISK FREDING (§§ 15-21)	28
3.4.	KAPITTEL 4 FREDING VED VEDTAK (§§ 22-32).....	37
3.5.	KAPITTEL 5 LAUSE KULTURMINNE (§§ 33-38).....	50
3.6.	KAPITTEL 6 FELLES REGLAR FOR FREDA KULTURMILJØ (§§ 39-42)	58
3.7.	KAPITTEL 7 ANDRE VERNEFORMER OG VERKEMIDDEL (§§ 43-45).....	62
3.8.	KAPITTEL 8 UNDERSØKINGAR, KOSTNADSDEKNING MED MEIR (§§ 46-48)	68
3.9.	KAPITTEL 9 NATURLEG SKADE OG FORSIKRING (§§ 49-53)	74
3.10.	KAPITTEL 10 OREIGNING OG FØREHANDSSKJØN (§§ 54-55)	77
3.11	KAPITTEL 11 KULTURMILJØSTYRESMAKT MED MEIR (§§ 56-64).....	77
3.12.	KAPITTEL 12 REGLAR FOR SAKSHANDSAMING OG HANDSAMING AV PERSONOPPLYSNINGAR (§§ 65-72)	83
3.13	KAPITTEL 13 HANDHEVING OG SANKSJONAR (§§ 73-81).....	87
3.14	KAPITTEL 14 IKRAFTSETJING OG OVERGANGSFØRESEGNER (§§ 82-84).....	93
	FORSLAG TIL ENDRINGER I PLAN- OG BYGNINGSLOVEN.....	94

1 Innledning

Vurderinger og innspill som fremkommer i høringsuttalelsen bygger på et administrativt samarbeid mellom fylkeskommunene og Sametinget. Det har blitt utarbeidet et felles høringsgrunnlag for å samle vurderinger og innspill, basert på felles erfaringer fra de ulike kulturminneavdelingene i fylkene. Formålet har vært å gi en best og bredest mulig felles tilbakemelding fra et best practice perspektiv. Agder fylkeskommune har på selvstendig grunnlag vurdert lovforslaget.

Høringsuttalelsen er bygd opp med en overordnet del og en teknisk del. Den overordnede delen, kapittel 2, tar opp enkelte utfordringer og diskusjoner knyttet til kulturmiljøforvaltningen, og mulige konsekvenser på kort og lang sikt av enkelte tema NOU'en tar opp. I den tekniske delen, kapittel 3, vurderes og kommenteres helt konkret hver enkelte av bestemmelsene i lovforslaget. Ved enkelte bestemmelser er det også foreslått endret lovtekst med begrunnelse, i den hensikt å kunne bidra til videre lovarbeid på mest mulig effektiv måte.

Agder fylkeskommune har i kapittel 2 gjort endringer i underkapittel 2.4.1 *de fire store middelalderbyene* (redigert noe tekst) og 2.4.2 *kirker* i forhold til fylkeskommunenes høringsgrunnlag. I kapittel 3 markeres Agder fylkeskommunes egne innspill til lovteksten direkte under denne markert med «**Agder fylkeskommune merknader til §...**». Høringsgrunnlagets generelle merknader presenteres under overskriften **Merknader og innspill**.

1.1 Oppsummering av lovforslaget og fylkeskommunens innspill

1.1.1. Innledning

Innledningsvis vil fylkeskommunen påpeke at den mener arbeidet som ligger i og bak utvalgets arbeid fremstår som solid og gjennomarbeidet. Sentrale utfordringer ved forvaltning av kulturminner er grundig diskutert og vurdert. NOU'en er oversiktlig og lett å finne frem i.

I all hovedsak støttes lovforslaget slik det er fremlagt. I oppsummeringen under er det kun tatt med hovedpunktene i lovforslaget og fylkeskommunens innspill. Det henvises til diskusjoner i kap. 2 og de konkrete merknadene og innspillene i kap. 3 for detaljer.

1.1.2. Fylkeskommunen som myndighet etter forslag til ny kulturmiljølov

Fylkeskommunen støtter at fylkene fortsatt er forslått som førstelinje, med forsterket og lovbestemte roller og egen begrenset fredningsmyndighet. Utvidelse av ansvarsområder for fylkeskommunens utvalgte middelaldersteder og kirker anses som en videreføring av regionreformen og vil effektivisere forvaltningen. Fylkeskommunen er tett på kommuner og brukere, noe som gjør fylkene svært godt

egnet til å ha førstelinjeansvaret. Samtidig er det store fordeler med at fagkompetansen knyttet til forvaltningen av landets kirker fortsetter å ligge samlet hos Riksantikvaren da ansvaret for kirker vil kunne kreve spesialisert kompetanse. Det er med andre ord både forhold som taler for og imot overføring. Med noe økt ansvar sammenlignet med gjeldene myndighetsfordeling ser fylkeskommunen at det vil bli behov for økte ressurser, og anmoder at dette utredes i videre arbeid.

1.1.3. Innføring av prinsipper

I forslaget innføres det et sett overordnede prinsipper for forvaltning av kulturminner, etter modell fra naturmangfoldsloven kap. 2. Fylkeskommunen mener dette er et godt grep som sikrer en mest mulig helhetlig og demokratisk forvaltning. Selv om prinsippene verken stifter rett eller pålegger plikter direkte, bidrar de med å tolke øvrige bestemmelser og kan påvirke prosessuelle avgjørelser.

1.1.4. Fredninger

Fredning og dispensasjonsbestemmelsene er samlet for vedtaksfredninger, og det er gjort gode lovtekniske grep som gjør at loven fremstår mer oversiktlig, og innholdet mer tilgjengelig. Dette anses som positivt.

Todelingen mellom automatisk fredning og vedtaksfredning er beholdt som lovsystematikk, men grensen for automatisk fredning er hevet til 1650 fra 1536 for jordfaste kulturminner, byggverk og løse kulturminner.

1.1.1.1 Automatisk fredning

Fylkeskommunen er positiv til flyttingen fra 1536 til 1650. Det vil gi vesentlig bedre tilgang til et kildemateriale fra en historisk periode hvor en tidligere har lite kilder og gi vesentlig økt kunnskap om perioden. Fylkeskommunen ser at økningen også vil medføre noe økt arbeidsbelastning for fylket gjennom undersøkelser, og mener det kan bli behov for noe økt kapasitet. Det vil videre innebære en noe større økonomisk belastning for tiltakshaver i tilfeller der det er behov for arkeologiske undersøkelser. Faglige programmer vil gjøre at det i større grad enn i dag vil gjøres prioriteringer av når det skal besluttet utgravninger. Dette medfører at totalbelastningen for samfunnet ikke nødvendigvis vil øke. Økonomiske støtteordninger for arkeologiske undersøkelser og utgravninger for mindre private tiltak og enkelte øvrige spesifiserte tiltak videreføres.

I lovforslaget er det lagt til grunn at ved utgraving av automatisk fredete kulturlag, det vil si fra 1650 eller eldre, skal også kulturlag frem til 1850 behandles som om de var fredet. Fylkeskommunen er i utgangspunktet positiv til forslaget, ettersom kulturminnene fra slike yngre kulturlag i dag i stor grad går tapt. Disse kan ha vesentlig kildeverdi. I disse tilfellene vil undersøkelser og utgravninger inngå i dekningsplikten, men det må antas at det i de fleste tilfeller ikke vil øke kostnaden i stor grad.

Videre er det foreslått at fylkeskommunen og Sametinget ut over dette får generell adgang til å undersøke jordfaste kulturminner fram til og med 1850, der de vurderer at dette er nødvendig for å få kunnskap om kulturminner med høy kulturhistorisk verdi. Dette kan være styrt av fylkeskommunale satsninger eller faglige programmer – for eksempel knyttet til minoriteter, husmannsplasser, setre eller lignende. Fylkeskommunen kan *ikke* kreve at tiltakshaveren dekker kostnadene for dette. Det er foreslått en bestemmelse som gir hjemmel til å presisere og justere de kulturhistoriske verdiene i et automatisk fredet kulturminne. Dette mener vi er et meget godt verktøy for en hensiktsmessig forvaltning av kulturminner, og vil være konfliktdempende. Fylkeskommunen mener det er naturlig at denne presiseringshjemmelen skal sortere under fylkeskommunens ansvar.

Melde- og undersøkelsesplikten i områder med funnpotensial foreslås videreført i all hovedsak. Under disse regler er det likevel spilt inn en bedre avklaring av i tilfeller hvor fylkene selv kan forstå «mindre utgravninger» for å sikre økt effektivitet og begrense kostnader for tiltakshaver. I innspillet herfra er det også tatt opp behovet for avklaringer i forhold til utsatte undersøkelser etter samme begrunnelse.

Dekningsplikten er likeledes foreslått videreført, men er utvidet til å omfatte visse tiltak i landbruket og ved reindrift. Agder fylkeskommune foreslår at alle driftsbygninger i landbruket omfattes av ordningen. Videre er det foreslått å vurdere en ordning der tiltakshaveren ikke betaler for myndighetenes registrering av hva som er automatisk fredet, men kun betaler for selve utgravingen som er nødvendiggjort av deres behov for inngrep i det som er fredet. Ettersom staten allerede dekker en stor del av registreringskostnadene, vil dette ikke koste svært mye for det offentlige, men kostnadene for fylkeskommunen vil øke dersom de ikke får kompensasjon.

1.1.1.2 Vedtaksfredninger

Når det gjelder fredning ved vedtak er forslaget i hovedsak en videreføring av gjeldende lov, men fredning- og dispensasjonshjemmel er samlet. Dette er en opprydning, og vil skape en mer helhetlig forvaltningspraksis. I dispensasjonsbestemmelsen er det presisert at det legges vekt på eiers behov, hvilket er en tydeliggjøring av den praksis som føres i dag.

Det foreslås en egen hjemmel for forenklet regionalt vern for kulturminner av vesentlig regional interesse. Hensikten med bestemmelsen er at det skal være en verneklasse for kulturminner mellom kommune og stat. Fredningene i regional regi er begrenset til eksteriørvern. Fylkeskommunen er i utgangspunktet svært positiv til en slik regional fredningsadgang, fordi det vil innebære en vesentlig styrking av regionale tilknytning til fredningene, og være i tråd med nærhetsprinsippet.

Fylkeskommunal hjemmel til fredning følger logisk av lovens § 1, som framhever forvaltningens felles ansvar for vern av kulturmiljø. Det vil også gjøre

fylkeskommunen regionale planer mer relevante, og i større grad gjøre regionale politikere relevante i kulturminnevernet. Det er likevel spilt inn i høringsuttalelsen at dersom dette skal være et effektivt virkemiddel må behandlingsprosessen gjøres mindre omfattende, og de bygg som blir regionalt vernet etter en slik bestemmelse må ha tilgang til ordinære tilskuddsordninger. Loven bør, for at ikke den fylkeskommunale myndighet skal kunne favne om mindre enn den kommunale myndighet etter plan- og bygningsloven, åpne opp for interiørfredninger som en del av fylkeskommunen handlingsrom, i samspill med etablering av skranker for interiører i private boliger.

Fylkeskommunen mener det ikke er godt nok samsvar mellom innholdet i ordningen og betegnelsen på den. Skillet fra ordinær fredning ligger først og fremst i vedtakets omfang og innhold og at vedtaksmyndigheten legges til fylkeskommunene og Sametinget. Det ligger derimot ikke først og fremst i en forenkling – selv om vedtaksprosessen kan bli vesentlig enklere gitt det mer begrensede omfanget. Et mer presist begrep kan være regionalt vern eller regional fredning, også fordi omfanget er tenkt å tilsvare om lag det samme som det kommunale vernet etter plan- og bygningsloven. Dette vil også gjøre skillet mellom Riksantikvarens og fylkeskommunen vernehjemler tydeligere. «Regionalt» samsvarer ikke så godt med at Sametinget også skal ha denne myndigheten, men særlig fordi fredningsgrensen i 1917 for samisk kulturmiljø vil gjøre klart ordningen mindre aktuell for Sametinget vurderes dette ikke som en vesentlig innvending.

Transportminner er foreslått som samlebegrep på bevegelige kulturminner. Fylkeskommunen mener det er fornuftig å samle kulturminnekategoriene under ett begrep og bestemmelse. I gjeldende lov er det kun fartøy som kan fredes av de bevegelige kulturminner. I forslaget utvides muligheten til å frede til alle typer bevegelige kulturminner, slik som biler, sykler osv. Begrepsbruken «transportminne» er etter vår oppfatning fremmed og dels misvisende. Det bør erstattes med det innarbeidede begrepet *bevegelege/bevegeleg* kulturminner». Dette begrepet er mer pedagogisk og harmonerer godt med internasjonal begrepsbruk, jf. «mobile heritage».

Det foreslås innføres mulighet til å forby tiltak i nærheten av kulturminne. Fylkeskommunen mener dette er et godt og viktig forslag. Dette vil sikre forutberegnelighet for eiere og brukere tidlig i prosessen, og vil antagelig begrense bruken av innsigelse ved senere tiltak. Fylkeskommunen har foreslått at bestemmelsen også bør omfatte automatiske fredete kulturminner.

Lovutvalget foreslår hovedsak en videreføring av gjeldende rett i reguleringen av løse kulturminner i lovforslaget. Fylkeskommunen støtter prinsippet om at Forvaltningsmuseene har ansvaret for løse kulturminner, men fylkeskommunene er fortsatt mottager.

I forslaget gis fylkeskommunen ansvaret for finnerlønn. Dette er etter vår oppfatning unaturlig organisatorisk, og bør sortere under forvaltningsmuseenes ansvar – i likhet med all annen forvaltning av løse kulturminner. Dette bør etter vår oppfatning være en statlig oppgave.

I forslaget om løse kulturminner har flertallet foreslått en indirekte fredningsgrense på 1650 for alle løse kulturminner bortsett fra samiske, som er gitt en grense på 1917 som i dag. Grensen på 1650 omfatter også minoriteters kulturminner, men i realiteten vil dette ramme svært få løse kulturminner fra enkelte minoritetsgrupper gitt deres historier i Norge. Lovforslaget åpner imidlertid for at minoriteters kulturminner kan fredes ved vedtak.

Tilskudd til eiere av fredete bygg ved fordyrende vilkår er i dag en rettighet eiere har. Denne er i forslag til ny lov endret til en ordinær behovsprøvd tilskuddsordning uten å gi eiere en rett. Fylkeskommunen mener eiere bør ha rett til tilskudd for å ivareta kulturarv og sikre en rett til å få noe kompensasjon for den økonomiske ulempe det kan medføre. En slik rettighet er også, på et overordnet plan, viktig for å sikre forutberegnelighet statlige overføringer som kan deles ut i fylkene, som igjen kan gi disse til eierne. En ren «kan» regel vil føre til ulik praksis mellom fylkeskommunene, og det kan oppstå en unødig konkurransesituasjon, men en antar at dette vil bli regulert i forskrift.

Det forslås innført en prinsipiell og overordnet bestemmelse om immateriell kulturarv, hvor alle ledd i kulturmiljøforvaltningen forpliktes til å sikre teknikker og praksis. Dette bør endres til en bestemmelse som gjelder myndighetene generelt, ettersom ansvaret må omfatte mange sektorer, og ikke være begrenset til kulturmiljøforvaltningen.

Lovutvalget forslår en samtykkeordning, i tilfeller hvor verneverdige byggverk eller anlegg er søkt revet eller vesentlig endret. Bestemmelsen går i hovedtrekk ut på at kommuner ikke kan rive byggverk eller anlegg før 1850 eller 1945 for Nord-Troms og Finnmark, uten samtykke fra fylkeskommunen. Hensikten er å begrense ukontrollert tap av kulturminner og har sammenheng med at kommunene har begrensede avslagshjemler til slike søknader når tiltaket ellers er i tråd med plan. Etter forslaget skal fylkeskommunen innen seks uker starte opp regional fredning. Fylkeskommunen er positiv til at utvalget adresserer problemstillingen, men foreslår at videre arbeid bør vurdere om det kan være hensiktsmessig å i stedet innføre et midlertidig forbud mot rivning eller muligheten til å sette vilkår i helt konkrete tilfeller. Dette vil etter vår oppfatning begrense arbeidsbelastningen til fylkene, og vil samtidig i hovedsak videreføre fylkenes rolle som rådgiver. Det reises også spørsmål om 1850 er riktig aldersgrense.

Lovutvalget foreslår også en ordning som i bedre grad enn i dag gir eiere av kulturmiljø en anledning til å få forsikret kulturminner innenfor en rimelig kostnadsramme. Forslaget støttes.

Fylkeskommunen foreslår også at det gis en forskrift som gir fylkene hjemmel til å ta saksbehandlingsgebyr ved dispensasjonsbehandling, slik kommunene har i dag. Det foreslås innført lovbruddsgebyr og dagmulkthjemmel, og foreldelsesfristene utvides. Det er positivt at virkemiddel- og sanksjonsapparatet kompletteres og at det i større grad åpnes for administrative oppfølgingsmuligheter som alternativ til anmeldelser og pønale reaksjoner fra politiet.

2 Overordnede merknader

2.1 Generelt om NOU og lovforslaget

Dagens kulturminnelov har med årene fått en rekke tilføyelser og tillegg i tråd med samfunnsutviklingen og når det har oppstått særlige behov for nye hjemler mv. i kulturmiljøforvaltningen. Flere bestemmelser har i tillegg vært gjenstand for relativt utvidende tolkninger for å dekke behovet. Det foreligger derfor et godt utgangspunkt for å tilpasse de rettslige rammer i kulturmiljøforvaltningen til samfunnsutviklingen og anledning til å ettergå de samlede behov i ny lov.

Fylkeskommunene mener NOU og lovforslag i det vesentlige lykkes med å bygge på og videreføre beste praksis i forvaltningen og med å identifisere hvilke utfordringer som bør adresseres i ny fremtidig lov. Det er positivt at lovteksten er mer utfyllende og pedagogisk enn tidligere. Lovforslaget gir en klarere oppgavefordeling og en mer rasjonell arbeidsinnrettelse.

Lovforslaget lykkes på viktige felt med å speile samfunnsendringene siden 1978 og samtidig ivaretar hensynet til offentligheten, rettsikkerhet og hensynet til minoritetene sin kulturarv.

Lovforslaget tar godt opp i seg nasjonale mål og nyere internasjonale rettskilder og konvensjoner som Farokonvensjonen, og er generelt i tråd med overordnede miljørettslige prinsipper, men i begrenset grad verdsarvkonvensjonen. Det er prinsipielt viktig at kulturminneloven utløser mekanismer i plan- og bygningsloven for verdensarvprosesser. Dette er en mangel som i dag svekker oppslutning og fører til konflikt om verdensarven i lokalsamfunn og kommuner.

Lovforslaget har den nødvendige åpne ramme og fleksibilitet, som kreves for at en lov skal kunne fungere over tid, og legger opp til at ulike former for kulturmiljø kan tas vare på. Særlig er det nye handlingsrommet til fylkeskommunene til å gjøre vernevedtak et viktig redskap for å nå dette målet og samtidig sikre lokal og regional forankring for kulturminner.

Flere innrettinger i lovforslaget motvirker med treffende mekanismer tap av kulturminne og sikrer kunnskapspotensial. Særlig gjelder dette foreslått 1650-grense for automatisk fredning og fylkeskommunal fredningshjemmel.

Lovforslaget forenkler og effektiviserer forvaltningen av kulturmiljø gjennom en rekke grep. Hjemmel og prosesskrav til fylkeskommunal fredning og kunnskapsgrunnlag er ett, overføring av kirkeansvaret til fylkeskommunene som en oppfølging av regionreformen er et annet grep. Disse grepene vil gjøre det enklere og mer pedagogisk å møte kulturmiljøforvaltningen for brukerne.

Flytting av grensen for automatisk fredning til 1650 er en god opprydding og en pedagogisk forenkling av eksisterende lov. Grepet er også med og sikre at tapet av kulturmiljø ikke blir for stort.

Fylkeskommune ønsker velkommen den debatt som NOU reiser om rollen til viktige håndverkstradisjoner i kulturminnefeltet. På lik linje med Japan bør Norge innta en ledende rolle på feltet, og sikre den helt nødvendige kunnskapen som trengs for å ivareta kulturarven.

2.2 Oversikt og ordlyd i lovforslaget

Loven fremstår som oversiktlig og lett og finne frem i. Selv om den skiller seg fra gjeldende lov, er det relativt lett å manøvrere mellom bestemmelsene og finne frem til de riktige hjemler. Overskriftene gir gode indikasjoner på rettsområder som behandles, og gjør det relativt enkelt å søke seg frem. Det anses som svært positivt at man i arbeidet har sett hen til og tilpasset lovforslaget med andre lover og internasjonale konvensjoner.

2.3 Oppgavefordeling

Grepet med å legge fylkeskommune i førstelinjeansvar på kulturmiljøfeltet fremheves og styrkes i lovforslaget, og er etter Agder fylkeskommunes oppfatning prinsipielt riktig og i tråd med nærhetsprinsippet. Det gjør forvaltningshierarki enklere og mer forståelig, og er en naturlig fullføring av regionreformen innenfor feltet.

Fylkeskommunen støtter i denne sammenhengen også grepet med å løfte dagens forskriftsbestemmelser om ansvarsfordeling og samordning inn i loven. Det gjør forvaltningen tydeligere og mer tilgjengelig. Forskyvningen til og utvidelsen av ansvar hos det regionale forvaltningsnivået, med bl.a. fylkeskommuner og universitetsmuseer, vil imidlertid innebære at tilstrekkelig kapasitet må forskyves tilsvarende. Fylkeskommunene har opparbeidet seg bred kulturmiljøfaglig kompetanse og forvaltningsmessig erfaring som førsteinstans for fredete kulturminner, forsterket etter regionreformen. Fylkeskommunen har i tillegg god

regional oversikt og kunnskap om kulturmiljøene i regionen, i løpende og bred samhandling med kommunene, og derfor godt rustet og godt egnet til å ivareta disse interesser. Vi er derfor i all hovedsak enige i lovutvalgets konklusjon og lovforslag om oppgavefordeling.

Fylkeskommunen har vært regional forvaltningsmyndighet i lang tid, og har bred kompetanse og god erfaring med å ivareta denne oppgaven. Det statlige behovet for å gjøre kulturmiljøforvaltningen forutsigbar og mest mulig enhetlig i hele landet deles også av fylkeskommunene. Det må være et mål at utøvelsen av forvaltningsskjønnet skal være så likt som mulig. Samtidig er det viktig at ny kulturmiljølov, med tilhørende forskrifter, gir tilstrekkelig rom for regionale prioriteringer, på lik linje med det skjønnsrommet kommuner har etter plan- og bygningsloven. Denne balansen er det regionale nivået rustet til å ivareta.

Fylkeskommunen er videre enig med utvalget at hjemler til å ivareta kulturarv etter kulturmiljøloven i all hovedsak skal legges til fylkeskommunen som første instans, og ikke til kommuner. Mye av kulturmiljøforvaltningens beslutningsmakt angår kulturminner av nasjonal interesse, og det regionale forvaltningsnivået har bedre forutsetninger til å ha en overordnet oversikt og vurderingsevne til å forvalte disse. Det er også vanskelig å se for seg at kommunene vil kunne bygge opp den nødvendige kompetansen.

Kommuner er fortsatt en svært viktig aktør innenfor kulturminnevernet, både som planmyndighet og byggesaksbehandlere. Ut ifra nærhetsprinsippet mener fylkeskommunene at kommunene som kulturmiljøforvalter i større grad bør settes i stand til å ivareta sine lokale kulturminner, og gi de muligheten for å ta del i det nasjonale ansvaret som ligger i ivaretagelse av felles kulturarv. Fylkeskommunene erfarer at de fleste kommuner ønsker å ta vare på sin egen kulturarv, men at de selv opplever manglende rettslige virkemidler. Det er i forslaget foreslått å styrke kommunens hjemler i plan- og bygningsloven for å sette de i bedre stand til å ta vare på sine egne kulturminner, bl.a. avslagshjemmel ved riving av byggverk med kulturminneverdi. Fylkeskommunen støtter forslagene.

2.4 Nye ansvarsområder for fylkeskommunen

2.4.1 De fire store middelalderbyene

I lovforslaget foreslås å overføre ansvaret for de fire middelalderbyene til fylkene som har slike (Oslo, Vestfold, Vestland og Trøndelag), og med det videreføre regionreformen fra 2020. Dette rydder opp i forvaltningsrettslige uheldigheter ved at førsteinstans og klageinstans ikke lengre kan behandle samme sak. Det forventes en betydelig saksmengde for de fylkene dette gjelder, og dette bør det tas høyde for ved vurderinger av ressursbehov. Erfaringer fra fylker som gjennom regionreformen allerede har overtatt ansvaret i 2020 viser likevel at det har vært en vellykket

oppgaveoverføring, der nærhetsprinsippet er styrket, og forvaltningsprosessen til en viss grad er forenklet. Erfaringer viser også at det er håndterbart.

Agder fylkeskommune har redigert og forkortet teksten under 2.4.1 fordi vi ikke har middelalderbyer i Agder.

2.4.2 Forvaltningsansvar for kirker

I lovforslaget legges ansvaret for høye kulturverdier i kirker til fylkene. Innenfor kirkefeltet har en rekke instanser ansvar for ulike deler av forvaltningen i dag. I dag ligger all myndighet etter kulturminneloven knyttet til kirkebygg hos Riksantikvaren, mens kulturlagene og resten av det kirkelige kulturmiljø ligger til fylkene, med unntak av enkelte utvalgte objekter. Ulike kategorier vern, ulike forvaltningsnivå og mange aktører fører til en kompleks og krevende kulturmiljøforvaltning av kirker og kirkesteder. Utvalget har derfor ment at det må komme på plass en enklere og tydeligere forvaltningsstruktur for kirkene i den nye loven, ved at ansvaret bør overføres til fylkene. Fylkeskommunen støtter dette, og mener overføring av kirkene til fylkene vil bidra til mer effektiv og ryddig forvaltning, samt en vesentlig styrking av regiondemokratiet.

Fylkeskommunen er enig med lovutvalgets begrunnelse for at fylkeskommunen bør overta forvaltningsansvaret for kirker og kirkegårder. Dagens fragmenterte forvaltningssystem, med ulike vernekategorier og mange aktører, vurderes som lite hensiktsmessig og lite effektivt. Hovedlinjen med å forenkle forvaltningen ved å samle flest mulig av oppgavene og myndighetsutøvelsen til det regionale forvaltningsorganet, er et tungtveiende argument for at også kirkefeltet skal ligge til fylkeskommunen i tillegg til at det forfølger det grunnleggende prinsippet om beslutningsnærhet. Fylkeskommunen ser heller ikke at forvaltning av kirker er mer faglig komplekst enn andre typer kulturminner og kulturmiljø. Fylkeskommunen deler utvalgets syn på at saksvolumet vil være tilstrekkelig til å etablere ny kompetanse i fylkene, men ser samtidig at arbeidsbyrden vil øke innenfor dagens fylkeskommunale rammer. Det vises til denne hørings tekniske del, hvor det nærmere er redegjort for utfordringer og hvordan en konkret foreslår å løse dette.

I Agder har vi totalt 78 kirker som vil få status som automatisk fredet dersom lovforslaget blir vedtatt. Lovforslaget innebærer at Agder fylkeskommune vil overta forvaltningsansvaret for disse. Kirkene på Agder er i aktiv bruk, og kirkesaker skaper i mange tilfeller et høyt lokalt engasjement. Det er nærliggende å tro at en oppgaveoverføring til fylkeskommunen vil medføre en betydelig økt saksmengde når det kommer til kirkesaker. Agder fylkeskommune vil derfor fremheve viktigheten av økte ressurser og økt kompetanse. Vi ser også verdien av at det finnes et sterkt fagmiljø nasjonalt som fylkeskommunene kan støtte seg på i krevende saker. Videre kan det være hensiktsmessig å etablere samarbeid på tvers av fylkesgrenser for å sikre lik praksis.

Agder fylkeskommune gjør også oppmerksom på at i dag er ikke regelverket tydelig på hvem som har ansvar for innhold i kirkekrypt og gravkammer. Dette bør konkretiseres i det videre arbeidet med loven. Det vises til denne hørings tekniske del, hvor det nærmere er redegjort for utfordringer og hvordan en konkret foreslår å løse dette.

2.4.3 Aktørbildet ved arkeologisk utgravning

Selv om ikke arkeologisk utgravningsarbeid direkte sorterer under fylkenes ansvar, vil en opprydding i aktørbildet ha betydning. Utfordringer med dagens fordeling av ansvar for arkeologiske utgravninger er først og fremst at det er delt på mange aktører (fem universitetsmuser, fem sjøfartsmuseer og NIKU). Fylkeskommunen støtter lovutvalgets forslag om å samle dette hos Forvaltningsmuseene. Det vil være en vesentlig og samfunnsøkonomisk forenkling dersom utgravingsvirksomheten samles på færre aktører. Forslaget om å overføre NIKUs og sjøfartsmuseenes forvaltningsansvar over til universitetsmuseene anser vi som fornuftig. Universitetsmuseene er de største kompetanse- og kunnskapsaktørene, og har allerede større fagmiljøer. De har dermed gode forutsetninger for å utvide egen og overta kompetanse som ligger til de andre aktørene i dag.

2.4.4 Forholdet mellom de regionale organ som førsteinstans etter kulturmiljøloven og staten

Fylkeskommunen er førsteinstans i de aller fleste saker etter foreslått kulturmiljølov, hvor Riksantikvaren er klageinstans. Den plikt regionale myndigheter har til å rutinemessig varsle Riksantikvaren i tilfeller hvor fylket vil treffe avgjørelser i strid med faglige tilrådninger og dette gjelder saker om kulturmiljø av nasjonal interesse etter foreslått videreført. Dette gjelder både når forvaltningsmuseenes eller NIKUS faglige tilrådninger ikke blir fulgt av fylkeskommunen, og når interne, faglige tilrådninger ikke blir fulgt i administrative eller politiske vedtak. Riksantikvaren kan overta myndighet i slike saker. Utvalget mener det er nødvendig at Riksantikvaren som statlig organ kan gripe inn og overta saker. Kriteriet bør være at nasjonale kulturmiljøinteresser er truet.

Lovutvalget har lagt fram en grundig redegjørelse og argumentasjon for og imot at et statlig fagorgan skal kunne overprøve beslutninger gjort av regionale administrative og folkevalgte organer. Etter fylkeskommunenes oppfatning er dette en viktig sikkerhetsventil for å sikre at nasjonale kulturmiljøinteresser blir hørt og avveid, hvor det ellers kan foreligge viktige samfunnsinteresser. Fylkeskommunen er enig i den konklusjonen som lovutvalget har kommet fram til, og peker på at terskelen for å underrette Riksantikvaren om regionale vedtak skal være lavere enn terskelen for å overta slike saker. Lovframlegget innebærer også en innstramming av Riksantikvarens myndighet, da det foreslås at saker av vesentlig regional interesse ikke lenger skal kunne overtas av Riksantikvaren.

Utvalget mener videre at det må gå fram av loven at fylkeskommunen skal be universitetsmuseet om faglig tilrådning, som grunnlag for beslutninger om inngrep i automatisk freda jordfaste kulturminner. Dette er i tråd med gjeldende praksis, og støttes.

Fylkeskommunen er enig i at samarbeidsplikten mellom fylkeskommune og forvaltningsmuseum er et viktig verktøy for gode, faglige vurderinger i spørsmål som gjelder tillatelse til inngrep i automatisk freda jordfaste kulturminner.

Fylkeskommunen ønsker likevel å understreke at fylkeskommunen må ha rom for å foreta egne vurderinger som kan gå imot den faglige tilrådingen fra forvaltningsmuseet og at tilrådingen må anses som et faglig råd - ikke en beslutning. En observasjon bygd på erfaring er at forvaltningsmuseet i enkelte tilfeller kun vektlegger de faglige verdiene et kulturminne inneholder, og ikke foretar en avveining av kulturminnets bevaringsverdi opp mot samfunnsnytt til det omsøkte tiltaket. Fylkeskommunen er som planfaglig og kulturminnefaglig myndighet godt rustet til å gjøre en helhetlig vurdering av dette forholdet.

2.5 Administrative og økonomiske konsekvenser

Utvalget foreslår ikke omfattende endringer eller utvidelser av kulturmiljøvern i Norge. Lovframlegget har til hovedhensikt å gjøre loven tydeligere og mer tilgjengelig for brukere, samt sikre en mer enhetlig og effektiv styring.

Det er likevel enkelte endringer i lovforslaget som kan medføre større belastning på administrative organ, og kan antagelig medføre en noe økt samfunnbelastning, hvilket vil medføre økonomiske konsekvenser. Samtidig er det en rekke bestemmelser som søker å forenkle og effektivisere forvaltningen, som skal bidra til mindre administrasjon og prioriteringer med hensyn til granskningsomfang. Utvalget oppgir ikke selv noe konkretisert kostnadsbilde på eller noen klare antagelser av de administrative og samfunnsmessige konsekvenser. Det vil i dette kapitlet gjøres noen vurderinger basert på NOU og lovforslaget, koblet til den erfaringen fylket har hatt etter regionreformen. Men det må understrekes at dette også vil være antagelser.

2.6 Konsekvenser av forslaget for arbeidet med automatiske fredete kulturminner

Flertallet i utvalget foreslår å utvide grensa for automatisk freda kulturminner fra 1537 til 1650. Begrunnelsen for å utvide fredningsgrensen er at kunnskaps- og opplevelsespotensialet for jordfaste kulturminner fra tiden etter 1537 er stort. Utvidelse vil føre til at flere saker må meldes inn til fylkeskommunen, og at flere eiere og tiltakshavere må søke om tillatelse til inngrep. Tiltakshaver skal som et utgangspunkt dekke kostnadene for arkeologiske undersøkelser, utviding av grensen

vil derfor kunne føre til noe økte kostnader for arkeologiske undersøkelser for tiltakshaver og stat (gjennom tilskudd). Det må samtidig pekes på at Merkostnaden er i disse tilfellene knyttet til tilfeller hvor sporene starter etter 1537.

Ressursbehovet til saksbehandling som følge av dette ventes også å øke, men det er ikke gjort en vurdering av omfanget av utvalget. Økningen i automatisk freda jordfaste kulturminner vil trolig være størst i geografiske områder der det har vært en økning i folketall utover 1500- og 1600-tallet. Omfanget av bevart materiell kultur fra denne perioden er fortsatt lite, sammenlignet med påfølgende perioder.

Fylkeskommunen mener derfor at jordfaste kulturminner fra denne perioden er en verdifull kilde til kunnskap som må forvaltes slik at det vitenskapelige kildematerialet kan sikres for å få ny, verdifull informasjon om en lite belyst periode.

Selv om en utvidelse av fredningsgrensen vil føre til flere saker der tiltakshaver må søke om tillatelse til inngrep, så vil fylkeskommunen gi sin tilslutning til at grensen utvides slik det er foreslått.

Samtidig åpner lovforslaget for mulighet til å spesifisere verneverdier og gir større anledning til å velge ut hva som skal utgraves ut ifra fagprogrammer utarbeidet av Forvaltningsmuseene. Dette innebærer slik fylket oppfatter at totalbelastningen for tiltakshavere og samfunnet blir omtrent den samme som i dag. Enn videre vil den foreslåtte omorganisering med å samle førsteinstans-kompetansen til fylkene, øke effektiviteten ved behandling av saker – og en vil ikke være avhengig av andre organ for å foreta en beslutning.

Rent administrativt er det likevel grunn til å tro at endringene vil medføre noe økt belastning på fylkeskommunenes administrative oppgaver, og det vil være riktig å legge til grunn at det de må tilføres ressurser for å kunne etterleve og følge opp de oppgaver forslaget legger opp til.

Utvalget foreslår en automatisk fredning av kirker frem til 1850, slik at dagens listeførte kirker blir formelt fredet, og at fylkeskommunene overtar forvaltningsansvaret fra Riksantikvaren. Dette er forvaltningsmessig et godt grep, men erfaringene fra regionreformen er at ressursene i tilstrekkelig grad ikke følger med oppgaveoverføringen til fylkene. Den største administrative konsekvensen for fylkeskommunene ligger trolig her.

Det vises til denne hørings tekniske del, hvor det nærmere er redegjort for utfordringer og hvordan en konkret foreslår å løse dette.

2.7 Konsekvenser av forslaget for arbeidet med kulturminner fra nyere tid

I lovframlegget foreslås det en ordning der kulturmiljømyndighetene må gi samtykke til rivning av bygninger fra før 1850. En slik ordning vil ha konsekvenser for kommune, eiere, andre tiltakshavere og kulturmiljømyndighetene, der en blant annet kan forvente økt saksbehandling hos kommune og kulturmiljømyndighet, og strengere krav til begrunnelse for rivning enn det er i dag. Ordningen vil føre til bedre muligheter for vern og kontroll for de aktuelle byggverkene. Den foreslåtte samtykkeordningen vurderes som et positivt og faglig godt tiltak for å styrke vernet av bygg med høy kulturhistorisk verdi, men det er samtidig spilt inn forslag som vil kunne effektivisere og samtidig møte de intensjoner som ligger bak forslaget. Det er også positivt at ordningen åpner for å sette vilkår ved samtykke til inngrep.

Fylkeskommunen stiller seg tvilende til om regionalt vern/fredning vil bli mye anvendt dersom prosessreglene er slik som foreslått. Dagens fredningsprosess er ressurskrevende, og forslaget om samtykke bør sees i lys av forslaget om forenklet fredning som inngår i lovframlegget.

For å imøtekomme noen av utfordringene og konsekvensene av forslaget har fylkeskommunen i den tekniske del av høringsuttalelsen kommet med konkret innspill til § 24 og § 44, som etter vår oppfatning gir mindre belastning, men samtidig imøtekommer formålet. I korte trekk går forslaget ut på at det kan gis et midlertidig forbud mot rivning frem til det er avklart om det vil gjennomføres et regionalt vern/fredning. Fredningsprosessen ved forenklet fredning foreslås gjort ved ordinært enkeltvedtak, eller etter en begrenset variant av § 67 – etter vårt syn vil det være tilstrekkelig for å ivareta eierinteresser.

2.8 Verdensarv

Kulturmiljøutvalget konkluderer med at forslag til ny kulturmiljølov sammen med virkemidlene i plan- og bygningsloven samt naturmangfoldloven er tilstrekkelig til å ivareta verdensarven. Under følger noen merknader til utredningen vedrørende verdensarv.

2.8.1 Verdensarvstatusens betydning for kommunene som argument mot egen fredningskategori eller særregulering for verdensarv

Utvalget konkluderer blant annet med at en egen fredningskategori for verdensarv vil være utfordrende å utvikle, fordi de norske verdensarvstedene er svært ulike. Dette er vi ikke uenige i, og vi ser utfordringene som ligger i å utvikle en felles paragraf for så forskjellige områder.

Videre drøftes mulighetene for en egen hensynsregel i kulturmiljøloven om at eksempelvis kommuner og statlige etater skal ivareta verdensarvverdier i kommunal

planlegging og andre forvaltningsvedtak. Etter vårt syn ville dette være et godt verktøy, som også vil styrke regionalforvaltningens myndighet til å ivareta verdensarvverdiene gjennom plansaksbehandling. Utvalget legger imidlertid til grunn at verdensarven i seg selv er så viktig for kommunene, og har så høy status, at en slik regel ikke vil styrke verdensarvinteressene i møte med andre hensyn. Denne konklusjonen er fylkeskommunen ikke enig i. Utvalget argumenterer videre med at verdensarvområdene er ønsket av vertskommunene, fordi den gir status og trekker turisme til stedet. Samtidig erkjennes det at det er ulike praksis og bruk av tilgjengelige virkemidler i loven i kommunene.

Fylkeskommunen er enig i at betydningen av verdensarven i stor grad er forstått i mange av vertskommunene, men det er svært stor variasjon i kompetanse og kapasitet mellom kommunene. Likeledes er det stor variasjon i hvilken grad de ulike kommunene opplever verdiskaping generert av verdensarv. Dette kan bidra til å påvirke både eierskap og forståelse for verdensarvstatusen, og hvordan dette hensynet vektes opp mot andre samfunnsinteresser. Det er også en realitet at dersom sterke samfunnshensyn som arbeidsplasser, fornybar energi (og strømpriser) og industriutvikling/næringsutvikling settes opp mot vernehensyn vil det være utfordrende for enkeltkommuner å prioritere vern. Særlig gjelder dette distriktskommunene som ofte har demografiske utfordringer. Regionalforvaltningen og statsparten må ta innover seg at verdensarv er et stort ansvar for den enkelte kommune, som forvalter av verdens kulturarv og det internasjonale ansvar statsparten har påtatt seg gjennom ratifisering av verdensarvkonvensjonen. De fleste kommunene har tatt på seg dette ansvaret, men det er likevel nødvendig at statsparten gjennom regional og statlig kulturmiljøforvaltning strekker seg langt for å hjelpe kommunene og sørge for at forpliktelsene verdensarvkonvensjonen følges opp av tilstrekkelige juridiske hjemler.

2.8.2 Kriterier for fredning etter §§ 22, 23 og 24 – internasjonal verdi

Under punkt 19.6.3.3. Nasjonal, regional eller lokal verdi eller interesse i utredningen av den nye hjemmelen for vedtaksfredning (§22) anbefaler utvalget at både den internasjonale, nasjonale, regionale og lokale interessen er kriterium for vedtaksfredning i hjemmel av §22. I kapittel 41 Merknader til de enkelte føresegnene er imidlertid kun nasjonal, regional og lokal verdi nevnt. Det er viktig at det kommer tydelig frem av loven at også internasjonal verdi omfattes av bestemmelsen og er grunnlag for fredning, slik at det ikke oppstår tvil rundt dette i ettertid.

2.8.3 Fredning av kulturminneområder, kulturlandskap og naturmangfold samt forbud mot tiltak i nærheten av fredet kulturmiljø

Det er positivt for verdensarvforvaltningen at det åpnes for fredning av større sammenhengende landskapsrom gjennom § 22. Det er videre en betydelig styrking for fredet verdensarv at § 32 åpner for å nedlegge forbud mot tiltak som kan føre til unødig negativ innvirkning på den kulturhistoriske verdien. Dette vil trolig også bygge

opp under hjemmelen til å kreve konsekvensutredning i henhold til den nye KUVA-metodikken for verdensarvområder. Det bør imidlertid presiseres hvordan begrepet unødig negativ innvirkning skal forstås, og i hvilke tilfeller de kulturhistoriske verdiene må anses som viktigere enn motstridende samfunnsinteresser. Verdensarv kan være et slikt tilfelle. Øvrige prinsipielle forslag og problemstillinger av overordnet karakter.

2.9 Regionale fredninger

Det foreslås en egen hjemmel for forenklet regionalt vern for kulturminner av vesentlig regional interesse. Hensikten med bestemmelsen er at det skal være en verneklasse for byggverk og gjenstander mv. mellom kommune og stat. Fredningene i regional regi er i utgangspunktet begrenset til eksteriørvern. Fylkeskommunen er i utgangspunktet svært positiv til en slik regional fredningsadgang, fordi det vil innebære en vesentlig styrking av regionale tilknytning til fredningene, og være i tråd med nærhetsprinsippet. Det vil også gjøre fylkeskommunenes regionale planer mer relevant, og i større grad gjøre regionale politikere relevante i kulturminnevernet. Fylkeskommunen foreslår noen endringer i ordlyden for effektiv bruk.

En vesentlig utfordring er fredningsgjennomføringen er at den prosessuelt er knyttet til § 67. Siden vedtaksprosessen er det samme for nasjonale og regionale fredninger, er det vanskelig å se at fylkene vil ta initiativ eller anvende § 24 i særlig grad når det foreligger vesentlig begrensninger i muligheten for å gi rådighetsbegrensninger for interiøret. Ut fra rene praktiske hensyn vil bestemmelsen ikke i særlig grad bli brukt.

Det foreslås derfor at det gjøres endringer § 24 ikke knyttes til den saksbehandling beskrevet i § 67, men kan fattes ved ordinært enkeltvedtak eller at bare deler av saksbehandlingsreglene i § 67 kommer til anvendelse ved denne typen fredning.

Dette kan reise spørsmål om forvaltningslovens regler om enkeltvedtak vil kunne gi tilfredsstillende forvaltningsrettslig partsvern knyttet til medvirkning og kontradiksjon i prosessen. Gitt de begrensede rådighetsbegrensningene som er mulig å ilegge ved forenklet fredning, ser en ikke behovet for den mer omstendelige prosessen for å sikre bred medvirkning som er angitt i § 67. Reglene for forhåndsvarsling og enkeltvedtak vil være tilstrekkelig til å ivareta nødvendig kontradiksjon. Formålsbeskrivelsene i de forenklede fredninger må også ha en slik karakter at nødvendige unntak fra fredningen kan gjennomføres ved søknad og dispensasjonsbehandling.

Forenklet fredning bør kunne fattes som enkeltvedtak og vil etter vår oppfatning ivareta borgeres rettsikkerhet og samtidig være anvendelig som regionalt virkemiddel.

2.10 Retten til tilskudd for eiere av fredete kulturminner er foreslått fjernet

Tilskudd til eiere av fredete bygg ved fordyrende vilkår er i dag en rettighet eiere har etter kulml. § 15 annet ledd. Denne er i forslag til ny lov endret til en ordinær behovsprøvd tilskuddsordning uten å gi eiere en rett. Dette reiser et mer prinsipielt spørsmål om fordeling av kostnader til å ha og bevare felleskapets kulturarv, og om den økonomiske byrden eiere av fredete kulturminner har.

Fylkeskommunen mener eiere bør ha rett til tilskudd for å ivareta kulturarv og sikre en rett til å få noe kompensasjon for den økonomiske ulempe det kan medføre. En slik rettighet er også, på et overordnet plan, viktig for å sikre forutberegnelighet statlige overføringer som kan deles ut i fylkene, som igjen kan gi disse til eierne. En ren «kan» regel vil føre til ulik praksis mellom fylkeskommunene, og det kan oppstå en unødig konkurransesituasjon.

2.11 Prinsippet om dekningsplikt for eldre kulturminner

Prinsippet om dekningsplikt videreføres og kodifisert i loven ved flere anledninger, i tillegg til at det er knesatt som eget prinsipp i loven. Fylkeskommunen støtter forslaget, der Riksantikvaren er rette myndighet for å vedta kostnadsdekning for arkeologiske undersøkelser som kreves ved tillatelse for inngrep i automatisk freda jordfaste kulturminner. Lovutvalgets vurdering oppsummerer godt de argumenter vi har for å videreføre dagens praksis.

2.12 Transportminner

Lovforslaget åpner opp for en ny samlekategori kulturminner som kan fredes – transportminner. Bevegelige kulturminner, som omfatter skip, biler, busser, tog og andre kjøretøy. Fylkeskommunen vurderer det som positivt at transportminner foreslås tydeligere definert og at begrepet utvides til å omfatte også kjøretøy, fly og tog, i tillegg til båter og fartøy. En slik definisjon vil bidra til større klarhet og styrke forvaltningens arbeid med transportrelaterte kulturminner. Det forventes noe økt arbeidsmengde, men dette anses som håndterbart.

Muligheten til å pålegge istandsetting etter naturskade og utvide forkjøpsretten til også å omfatte transportminner vil styrke vernearbeidet. Effekten vil imidlertid være avhengig av muligheten til økonomisk kompensasjon til eiere som pålegges tiltak.

Avtalebasert vern bør over tid avvikles, og tas over av regional fredning/vern.

3. Konkrete vurderinger og fylkeskommunens merknader til lovforslaget

I dette kapittelet gjennomgås hver enkelt paragraf i lovforslaget med merknader og forslag til endringer og vurderinger.

3.1. Kapittel 1 Føremål, verkeområde og definisjonar (§§ 1-4)

3.1.1 § 1 Føremål

Føremålet med lova er å ta vare på eit mangfald av kulturmiljø som kjelde til kunnskap og som grunnlag for tilhøyrslø, oppleving og bruk for dagens og komande generasjonar.

Det er eit felles ansvar å ta vare på kulturmiljø som del av kulturarven gjennom vern og berekraftig bruk, og i ei heilskapleg miljø- og ressursforvaltning.

Agder fylkeskommunes merknader til § 1

Agder fylkeskommune oppfatter foreslått formålsbestemmelse som god, og dekkende for ønsket prioriteringer og vektlegginger innenfor feltet. Forslaget støttes.

Vurderinger og innspill

Formålsparagrafen i foreslått bestemmelse har i likhet med en rekke andre lovers formål til hensikt å klargjøre de politiske tankene bak loven. Ordlyd i gjeldende lov kom inn ved lovendring 3 juli 1992 nr. 96 og hadde da den svenske kulturminneloven av 1989 som forbilde. En formålsbestemmelse fungerer normalt som en programerklæring, og kan anvendes til en viss grad å forstå hvordan andre bestemmelser i loven skal tolkes og hvilke overordnede mål samfunnet skal sikte seg inn på.

Forslaget er godt formulert og oppfattes modernisert og inkluderende. Formålet blir mer åpent og inkluderende når begrepene «vår kulturarv», «nasjonal» og «identitet» er byttet ut. Begrepene «kilde til» og «grunnlag for» fungerer godt og er en pedagogisk god inngang til å formidle kulturmiljøets plass i samfunnet. Det er imidlertid et spørsmål om i hvilken grad «kilde til kunnskap» erstatter «vitenskapelig kildemateriale». Å peke på kommende generasjoner gir det nødvendige tidsperspektivet i forvaltningen av kulturmiljø og kobles tettere til bærekraft som er tatt inn. I andre ledd er det veldig bra at det allmenne felles ansvaret fremheves.

Foreslått bestemmelse har språkmessig nærmet seg de nasjonale klima- og miljømålene for resultatområde 2. Kulturminne og kulturmiljø sammenlignet med gjeldene lov. Utvalgets vurderinger knyttet til formålsparagrafen fremstår som særdeles godt utredet. Innholdsmessig vurderer fylkeskommunen at bestemmelsen og for de fleste praktiske formål ikke vesentlig endrer gjeldende rettsregel.

3.1.2 § 2 Kva kulturmiljø som kan takast vare på etter lova

Kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi kan takast vare på etter denne lova.

Når det skal vurderast om eit kulturmiljø har høg kulturhistorisk verdi, kan det leggjast vekt på immateriell kulturarv og viktig naturmangfald. Så langt dei høver, gjeld reglane i denne lova òg botaniske, zoologiske eller geologiske førekomstar som har kulturhistorisk verdi.

Agder fylkeskommunes merknader til § 2

I § 3 annet ledd, foreslår Agder fylkeskommune at det legges til «blant anna» før «leggjast vekt», slik at paragrafen er åpen for flere kriterier enn de som er nevnt.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen angir hvilke kulturminner loven omfatter. Fylkeskommunen mener det er et fornuftig grep å skille hvilke kulturminner loven omfatter i en egen bestemmelse. Skjønnsrommet i begrepet kulturhistorisk er svært vidt, og vil kunne romme skiftende vitenskapelige og politiske føringer for fremtiden.

Første ledd: Fredningskriteriet er foreslått til «høy kulturhistorisk verdi», og skal erstatte gjeldende § 2 fjerde ledd som setter kriteriet kulturhistorisk eller arkitektonisk verdifulle. Det fremgår av merknadene til bestemmelsen at det ikke har vært meningen å endre meningsinnholdet, med henvisning til at arkitektonisk er «dekt av omgrepet «kulturhistorisk».

I likhet med gjeldene lov må høy kulturhistorisk verdi anses som en rettslig standard, som evner å ha et endret meningsinnhold over tid, i tråd med faglige synspunkter og samfunnsutvikling. I en naturlig språkforståelse vil kulturhistorisk verdi gjenspeile et forløp over tid, noe som ved arkitektonisk verdi ikke nødvendigvis er vurdert tidligere. Arkitektonisk verdi er i dag ofte anvendt som viktige hensyn i vurderinger av tiltak, og er ikke bare anvendt ved vurdering av bygninger, men rommer også alle former for byggverk. På den annen side innebærer grepet en forenkling. I det videre arbeid kan det vurderes om det likevel ut ifra et pedagogisk perspektiv kan være nyttig å beholde uttrykket arkitektonisk verdi. Alternativt kan det vurderes om arkitektonisk verdi bør omtales og defineres i § 4 som eget punkt om «høy kulturhistorisk verdi», se kommentarer til § 4.

Annet ledd: Bestemmelsen trekker frem ulike hensyn som kan vektlegges ved vurdering av om noe har høy kulturhistorisk verdi. Annet ledd gir uttrykk for en relativt smal del av de vurderingstema som gjøres. Det kan være positivt å trekke frem dette, men gir antagelig et begrenset bilde på hva som vektlegges kriteriet kulturhistorisk verdi. Fylkeskommunen foreslår at det vurderes å legge inn et «blant annet» før

«leggjast vekt» for å understreke at immateriell kulturarv og viktig naturmangfold er ett av flere kriterier. Det kan også vurderes om det bør tas med øvrige kriterier som er relevant ved vurdering av om et kulturminne har høy kulturhistorisk verdi.

3.1.3 § 3 Kvar lova gjeld

Lova gjeld på norsk landterritorium, medrekna innsjøar og vassdrag, i territorialfarvatnet og i sjøområda ut til 24 nautiske mil frå grunnlinjene.

På kontinentalsokkelen og i jurisdiksjonsområde som er oppretta i medhald av lov 17. desember 1976 nr. 91 om Norges økonomiske sone, gjeld lova så langt ho høver.

Vurderingar og innspill

Bestemmelsen er innføring av Havrettskonvensjonen artikkel 303.
Forslaget støttes.

3.1.4 § 4 Definisjonar

I denne lova tyder

- a) kulturmiljø: eitt eller fleire kulturminne og heile det fysiske miljøet der kulturhistoria kjem til uttrykk
- b) kulturminne: alle spor etter menneskeleg verksemd i det fysiske miljøet som kan vere kjelder til kunnskap, eller som blir tillagt kulturhistorisk verdi og meining
- c) jordfaste kulturminne: kulturminne som ligg i eller på grunnen eller i vatn, og som ikkje kan flyttast, til dømes bergkunst, gravminne, ruinar, spor etter byggverk, skogbruk, jordbruk og fangst, og stader som det er knytt historiske hendingar, tru eller tradisjon til
- d) lause kulturminne: kulturminne som er gjenstandar, til dømes smykke, myntar, reiskapar, våpen eller ting med innskrifter eller bilete
- e) transportminne: kulturminne som er framkomstmiddel, til dømes båtar, fly, bilar, tog, vogner eller sykklar
- f) skipsfunn: ikkje-flytande båtar, skipsskrog, last og anna som høyrer til eller har vore om bord

Agder fylkeskommunes merknader til § 3, bokstavene c) og e)

I §3 c): Agder fylkeskommune foreslår å erstatte uttrykket «jordfaste kulturminner» med uttrykket «arkeologiske kulturminner». Arkeologiske kulturminner er mer brukt i dagligtale enn jordfaste kulturminner som fremstår som noe mer fremmed.

I §3 e): Agder fylkeskommune foreslår at begrepet «transportminne» erstattes med begrepet «bevegeleg(e) minne». Dette vil omfatte både objekter og infrastrukturen knyttet til dem. I tillegg er dette en term som er mer innarbeidet.

Agder fylkeskommune foreslår å erstatte ordet «båt» med «fartøy». Dette fordi fartøy er et samlebegrep for skip og båter i alle størrelser, mens båt vanligvis brukes om

mindre fartøy mens skip brukes om større.

Agder fylkeskommunes forslag til tekst for §3 e): *Bevegelege kulturminner: kulturminne som er framkomstmiddel, til dømes fartøy (herunder skip og båtar), fly, bilar, tog, vogner eller sykler*

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen definerer sentrale begrep anvendt i loven, og er viktig for å gi lovens bestemmelser et entydig og presist innhold. Dette er et godt grep som gjør loven mer anvendelig.

En kunne også vurdere å tilføye en definisjon av begrepet «høg kulturhistorisk verdi», det vises i denne sammenheng til kommentarer til § 2. For eksempel kan det angis nærmere hvilke kriterier som kan være sentrale under begrepet. Ulempen med å angi kriterier er samtidig at det vil kunne tolkes begrensende, og ikke like tilpasningsdyktig over tid som en rettslig standard.

Bokstav a) Bestemmelsen gir en definisjon av kulturmiljø. Kulturmiljø er ett eller flere kulturminner, samt hele fysiske miljø etter beskrivelsen. Etter fylkets oppfatning er det ikke helt naturlig etter en naturlig språkforståelse å anvende begrepet kulturmiljø om ett enkelt kulturminne. Dette kan settes i sammenheng med at uttrykket miljø i dagligtalen antyder en samling av flere elementer i en sammenheng, og er innarbeidet som et begrep nettopp på dette.

Det er flere plasser i lovgivningen hvor intensjonen bak og innhold i bestemmelsene er kun rettet inn mot enkeltobjekter og gjenstander, for eksempel § 24. I disse tilfellene fremstår det som unaturlig å omtale objektet som et miljø, og vil kunne skape misforståelser. Det gir også mindre god harmoni når resten av definisjonene i § 4 omtaler objektene som kulturminner, og ikke helt følger oppskriften gitt i bokstav a).

For å opprettholde klarhet og presisjon i kommunikasjonen, kan videre arbeid med loven avklare om det vil være hensiktsmessig å fortsatt anvende kulturminne om enkeltminner, slik som i dag, og kulturmiljø om flere objekter når de utgjør en sammenheng. Begrepet kulturminne referer også til en felles hukommelse, og har derfor en innholdsmessig, historisk og tidsmessig dimensjon, som forsvinner dersom begrepet kulturmiljø skal anvendes om enkeltminner.

Bokstav b) Ordlyden er delvis hentet fra gjeldende lovs § 2 og er etter vår oppfatning en god beskrivelse av et kulturminne, og for så vidt et kulturmiljø. Henvisningen til «herunder lokaliteter det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til» etter gjeldene lov er flyttet til definisjon av jordfaste kulturminner, men til gjengjeld er det innført «...som blir tillagt kulturhistorisk verdi og mening». Endringen fremstår som en

klargjøring av tidligere lov og støttes. Utviklet praksis på området kan anvendes. Sett i sammenheng med beskrivelsen av kulturmiljø i bokstav a), fremstår definisjonen av kulturminner likevel nærmest som et samlebegrep eller generaldefinisjon på kulturminner og kulturmiljø som sådan, og ikke som en henvisning til enkeltobjekter slik det er en del plasser i bestemmelsen. Dersom det har vært meningen at kulturmiljø skal være samlebegrepet for kulturminner og kulturmiljø, fremstår det uhensiktsmessig at det er begrepet kulturminner som sortert under generaldefinisjonen.» «..alle spor etter menneskeleg verksemd i det fysiske miljøet..».

Videre arbeid kan avklare om det kan være oppklarende å plassere generaldefinisjonen i bokstav b) øverst i bestemmelsen.

Bokstav c: Det foreslås å innføre begrepet jordfaste kulturminner, som erstatter for faste kulturminner. Hensikten skal være at det gir en bedre allmenn forståelse for hva som ligger i begrepet og er også gitt for å lette grensedragningen mot løse kulturminner. Fylkeskommunen tolker dette slik at det erstatter begrepet faste kulturminner. Lovutvalget mener innføringen er gjort for å lette forståelsen av hva det siktes til. Agder fylkeskommune vurderer at det ikke fremgår direkte av ordlyden at kulturlag, dyrkingslag, og steinsetninger rett på berg inngår. Ut fra en naturlig språkforståelse av definisjonen vil også stående bygninger falle innenfor, om en ser bort fra eksemplene som gis.

Fylkeskommunedirektøren vurderer forslagets begrep «jordfaste kulturminner» til å kunne være begrensende og noe utydelig i hva det omfatter. Agder fylkeskommune anbefaler at det benyttes et mer innarbeidet begrep, og foreslår at det erstattes med «arkeologiske kulturminner».

Bokstav d) Definisjonen fremstår som forklarende og dekkende, og støttes.

Bokstav e) Fylkeskommunen støtter innlemmingen av transportminner i loven, slik at fartøy ikke oppfattes å stå alene slik det gjør i dagens lov. Vi stiller imidlertid et spørsmål om det kan komme problemstillinger knyttet til en grensedragning i omfangsforståelsen mellom objektene og deres infrastruktur og maskineri. For eksempel taubaner der transportminnet kan defineres snevert som vognene alene eller vidt som vogner, tau og maskineri for drift. Fylkeskommunen foreslår at det anvendes “bevegeleg(e)” istedenfor “transport”. Dette vil være mer i tråd med det som ellers er innarbeidet som begrep nasjonalt og internasjonalt, og at det vil samtidig rydde og avklare grensedragningen mellom det bevegelige kulturminnet og installasjonene knyttet til dem.

Bokstav f) Definisjonen fremstår som forklarende og dekkende, og støttes.

3.2. Kapittel 2 Allmenne føresegner (§§ 5-14)

3.2.1 § 5 Generell aktsemdsplikt

Alle skal ta omsyn til kulturmiljøet og stelle seg slik at det ikkje blir skadd.

Kulturmiljø skal forvaltast og haldast i forsvarleg stand, slik at dei kulturhistoriske verdiane blir tekne vare på.

3.2.2 § 6 Samordning av kulturmiljøforvaltninga

Kulturmiljøstyresmakta skal samordne seg og syte for ei heilskapleg og føreseieleg forvaltning av kulturmiljø i heile landet.

3.2.3 § 7 Prinsipp for offentlege avgjerder

Føremålet i lova i § 1 og prinsippa i §§ 8 til 14 gjeld som retningslinjer når eit forvaltningsorgan tek avgjerd i alle saker der kulturmiljø kan bli påverka. Det same gjeld når eit forvaltningsorgan inngår avtale, deler ut tilskot eller forvaltar fast eigedom.

I avgjerda skal forvaltningsorganet gjere greie for korleis prinsippa er vurderte.

3.2.4 § 8 Kunnskapsgrunnlag for avgjerder

Dersom eit forvaltningsorgan tek avgjerd som kan påverke kulturmiljø, skal avgjerda så langt som råd byggje på både vitenskapleg og tradisjonell kunnskap om kulturhistorie og kulturminne i området.

3.2.5 § 9 Føre var-prinsippet

Dersom det ikkje ligg føre god nok kunnskap om kva følgjer eit tiltak kan få for kulturmiljø, skal forvaltningsorganet ta avgjerd som unngår eller avgrensar skadeverknadene så godt som råd.

3.2.6 § 10 Samla negativ påverknad på kulturmiljøet

Dersom eit forvaltningsorgan tek avgjerd som kan påverke den kulturhistoriske verdien negativt, skal organet leggje vekt på den samla påverknaden kulturmiljøet blir utsett for.

3.2.7 § 11 Bruk av forsvarlege teknikkar og metodar

Dersom eit tiltak kan påverke kulturmiljø, skal tiltakshavaren så langt som råd nytte den teknologien og dei metodane som påverkar kulturmiljøet minst mogleg.

Dersom dette blir urimeleg dyrt for tiltakshavaren, kan det opnast for ein mindre skånsam framgangsmåte, såframt det samla sett er kulturhistorisk forsvarleg.

3.2.8 § 12 Dekning av kostnader for tap eller skade

Dersom eit kulturmiljø blir skadd eller går tapt på grunn av eit tiltak, skal tiltakshavaren dekkje rimelege kostnader knytte til undersøking, dokumentasjon eller sikring av kjelde- eller restverdiane.

3.2.9 §13 Medverknad

Når eit forvaltningsorgan skal ta avgjerder som kan påverke kulturmiljø, skal enkeltpersonar, lokalsamfunn, grupper og organisasjonar få høve til å medverke.

Representative organisasjonar har rett til å uttale seg og til å klage på enkeltvedtak innanfor interesseområdet sitt.

Styresmaktene har eit særskilt ansvar for å sikre at dei nasjonale minoritetane romanifolket/taterar, skogfinnar, kvenar/norskefinnar, romar og jødar får høve til aktivt å medverke i saker som gjeld forvaltninga av deira kulturmiljø.

3.2.10 § 14 Vektlegging av kulturmiljøet til urfolk og nasjonale minoritetar

Dersom eit forvaltningsorgan skal ta avgjerder som kan påverke kulturmiljøet til samar, romanifolket/taterar, skogfinnar, kvenar/norskefinnar, romar og jødar, skal organet leggje stor vekt på korleis kulturmiljøet kan tryggje og utvikle kulturen, språket og samfunnslivet.

Agder fylkeskommunes merknader til § 12

Agder fylkeskommune ber departementet vurdere om restaurering bør inkluderes i hva som kan kreves dekt.

Vurderinger og innspill §§ 5-14

Innføring av generelle prinsipper som en overordnet rettesnor for forvaltning av kulturminner i Norge mener fylkeskommunen vil være svært positivt. Bruk av slike grunnleggende prinsipper kjenner en fra for eksempel naturmangfoldsloven, som er et sammenlignbart regelverk. Selv om bestemmelsene verken stifter rett eller pålegger plikter direkte, bidrar de med å tolke øvrige bestemmelser og påvirker prosessuelle avgjørelser. Videre arbeid kan vurdere om det skal tilføyes et eget prinsipp knyttet til verdensarv, for eksempel hvor kommuner med verdensarv har et særlig ansvar for å hensynta dette i sine beslutninger.

§ 5. Fylkeskommunen støtter tydeliggjøring av prinsippene om en generell aktsomhetsplikt. Lignende bestemmelse finnes i naturmangfoldsloven § 6.

Bestemmelsen retter seg mot alle og gir en oppfordring til aktivt å stille kulturminner. Den retter seg derfor ikke bare mot å unnlate visse handlinger. Bestemmelsen vil ikke ha direkte rettsvirkning, men vil fungere som en rettesnor for det overordnede ansvaret fellesskapet har ovenfor kulturminner, og vil antagelig kunne anvendes som

en generell henvisning til omtenkksomhet. Videre arbeid kan vurdere om det skal tilføyes et eget avsnitt om at kommuner med verdensarv har et særlig ansvar for å hensynta dette i sine beslutninger.

§ 6. Det foreslås innført et samordningsprinsipp direkte i loven. Bestemmelsen sikter seg inn på å sørge for å få en mest helhetlig og lik praksis. Forslaget støttes. Det kan være flere organer og parter involvert i saker etter kulturminneloven og bestemmelsen gir antikvariske myndigheter, i hovedsak fylkeskommunene, et overordnet ansvar for å samordne mellom disse. Tilsvarende bestemmelse ligger i dag i ansvarsforskriften.

§ 7. Bestemmelsen fremstår sammen med § 8 som en kodifisering av de to sammenhengende prinsippene sektorovergripende ansvar og kunnskapsprinsippet, og er en tydeliggjøring av praksis. Sammen med føre-var prinsippet under utgjør de en viktig overordnet ønsket utvikling og perspektiv på fremtidig kulturmiljøforvaltning, både for alle forvaltningsorgan som kommer i kontakt med kulturminner, antikvariske myndigheter og private. Fylkeskommunen støtter tydeliggjøring av prinsippet og ser det som et meget godt grep.

§ 8. Forslaget kodifiserer praksis og prinsippet om kunnskap. Prinsippet anses som en viktig føring for utøvelsen av skjønn, og en vil understreke viktigheten av at den tas inn i loven. Samfunnet er avhengig av at en bærekraftig ivaretagelse av kulturmiljø er kunnskapsbasert for at kulturmiljø skal være en kilde til kunnskap og grunnlag for tilhørighet, opplevelse og bruk.

§ 9. Føre var prinsippet er internasjonalt etablert norm som innebærer at man skal forsøke å unngå mulig skade på natur og kulturressurser selv om kunnskapen om risiko er mangelfull. Manglende kunnskap skal heller ikke brukes som begrunnelse for å unngå, utsette, begrense eller hindre tiltak for å redusere risiko. Bakgrunn og innhold av prinsippet er drøftet i Ot.prp. nr. 52 (2008–2009) s. 93–94. Innføringen er en kodifisering av gjeldende praksis.

§ 10. Forslaget innfører totalbelastningsprinsippet eller tålegrenseprinsippet. Fylkeskommunen ser på dette som et viktig prinsipp som er svært anvendelig og kommer ofte til anvendelse innenfor kulturmiljøforvaltningen.

§ 11. Bestemmelsen kodifiserer minste-inngreps-prinsipp, med henvisninger til metode. Prinsippet støttes innført. Praktisering får gi en nærmere avklaring av skånsomt og urimelig dyrt i annet ledd.

Etter § 11 annet ledd kan det være hensiktsmessig å presisere i videre arbeid at det i vurdering av hva som anses som en «mindre skånsom måte» må det foreligge en

faglig og vitenskapelig forsvarlig vurdering til grunn.

§ 12. Forslaget statuerer dekningsplikten som ellers er omtalt flere plasser i lovforslaget. Prinsippet har likevel en selvstendig betydning ved tolkning av øvrige bestemmelser.

For ryddighet kan det vurderes om restaurering bør inkluderes i hva som kan kreves dekt: "...skal tiltakshavaren dekkje rimelege kostnader knytte til undersøking, dokumentasjon, restaurering eller sikring av kjelde- eller restverdiane." Bestemmelsen kan også lede til at det i større grad enn nå vil anvendes utsatt undersøkelser for å ikke skape en urimelig byrde for tiltakshaver.

§ 13. Prinsippet om medvirkning understreker behovet og muligheten for kontradiksjon i forvaltningsavgjørelser og er et prinsipp for å sikre demokratiske prosesser. I de fleste inngripende vedtak etter loven er dette godt i varetatt gjennom forvaltningsloven. Ordinær fredning er sikret gjennom den relativt brede medvirkningsprosessen gitt i forslag til § 67.

§ 14. Prinsippet understreker medvirkning for minoriteter og anses som et viktig prinsipp, og er også fulgt opp med opprettelse av minoritetsnemnder i forslagens § 66. Fylkeskommunen anser det som viktig at arbeidet med identifisering av minoriteters kulturminner er noe minoritetene selv medvirker til, særlig med tanke på at enkelte av gruppene på grunn av historien har en naturlig skepsis til nasjonale myndigheter. En ser det som positivt at minoritetene kan forankre sin egen historie, som en viktig del av det som utgjør felleskapets historie.

I bestemmelsen er det valgt å definere hvilke minoriteter bestemmelsen gjelder for, hvilket skaper en klarhet om hvem det gjelder. Men det gir også en begrensning for det tilfellet at det i fremtiden tilkommer nye grupper som sorterer under minoritet. Fylkeskommunene oppfatter foreslåtte bestemmelser som gode, og dekkende for ønsket prioriteringer og vektlegginger innenfor feltet.

3.3. Kapittel 3 Automatisk freding (§§ 15-21)

3.3.1 § 15 Automatisk freda kulturmiljø

Følgjande kulturmiljø er automatisk freda:

- a) jordfaste kulturminne frå tida fram til og med 1650
- b) bygningar og anlegg frå tida fram til og med 1650
- c) kyrkjer frå tida fram til og med 1850
- d) samiske bygningar og anlegg frå tida fram til og med 1917
- e) samiske jordfaste kulturminne frå tida fram til og med 1917

Til eit jordfast kulturminne høyrer ei fem meter brei sone rekna frå den kjende eller synlege ytterkanten av sjølve kulturminnet. Forbodet mot tiltak som er nemnde i § 18, gjeld innanfor sona.

I tvilstilfelle avgjer Riksantikvaren om eit kulturminne er automatisk freda.

Agder fylkeskommunes merknad til § 15

Agder fylkeskommune støtter § 15 a), b), c), d) og e).

Agder fylkeskommune har følgende merknader til § 15 c). Agder fylkeskommune er positive til at listeføringen av kirker avvikles. Kirker, kirkesteder og tilhørende krypt er komplekse kulturmiljø som det kreves spesialkompetanse for å håndtere. Krypt tilhørende listeførte kirker bør inngå i fredningen.

I dag er denne kompetansen samlet hos Riksantikvaren. Ved en oppgaveoverføring vil det være behov for å heve fylkeskommunens kompetanse. Agder fylkeskommune anbefaler at det etableres samordning på tvers av fylkeskommunene for å sikre en lik forvaltning av kirker.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen fremstår som oversiktlig og klar. Det sentrale og hovedtrekket i de innholdsmessige endringene er alderskriteriet på de ulike kulturminner, samt innføringen av en varig sikringssone på fem-meter. Muligheten til særskilt sikringssone er forlatt, og foreslått omfattet av de ordinære fredningsbestemmelser i kapittel 4.

Bestemmelsen viderefører gjeldende § 4, men hvor definisjoner av hva som anses som er jordfaste er flyttet til en felles definisjonsbestemmelse i § 4. Gjeldende bestemmelser om erklærte stående byggverk er forlatt, og erstattet å omfatte reglene for automatisk fredning gjennom å øke aldersgrensen. For kirker er alderskriteriet 1850 innført.

Endring av alderskriteriene

Jordfaste: Fylkeskommunen støtter forslaget om å sette grensen for automatisk fredet jordfaste kulturminner til 1650. Etter fylkeskommunes oppfatning er dette en fornuftig måte å inkludere en rekke kulturminner som i dag går tapt, samtidig som

den generelle samfunnsbelastningen ikke øker i vesentlig grad.

Det vil by på visse metodiske utfordringer å skille kulturminner eldre enn 1651 fra de yngre kulturminnene, og vil antagelig utløse større bruk av C14-dateringer frem til man har fått på plass god praksis og indikatorer. Ved forvaltning vil det antagelig kreve en viss kompetanseheving i relevante organ.

Utvidelse av fredningsgrensen vil føre til flere saker der tiltakshaver må søke om tillatelse til inngrep, med økte undersøkelser. Dette vil medføre noe økt arbeidsbelastning for fylkeskommunen, og vil medføre økt ressursbruk. Mindretallets forslag om en fredningsgrense ved 1850 vil antagelig føre til vesentlige kapasitetsutfordringer, både i forvaltningen, en økt økonomisk belastning for samfunnet, og oppleves som mer inngripende i eieres og tiltakshaveres mulighetsrom. Mindretallets forslag om å sette grensen på 1850 oppfattes etter fylkeskommunen mening å innebære for stor samfunnsmessig belastning, selv om kildetilfanget ville økt betraktelig. Det ville også kreve en vesentlig grad av prioriteringer for å kunne håndteres forvaltningsmessig.

Bygninger og anlegg: Fylkeskommunen støtter forslaget om å sette grensen for automatisk fredning av bygninger og anlegg til 1650. Det rydder bort dagens byråkratiske, omstendelige og lite forståelige ordning med erklæringsfredninger for denne kategorien.

Mindretallets forslag om 1850 ble også vurdert som fredningsgrense, men ble ikke valgt da dette vil betydelig øke byrden på kulturmiljøforvaltningen og vil føre til mindre forutsigbarhet for eierne ved mangel av fredningsformål og bestemmelser. Grensedragningen mellom jordfaste kulturminner og byggverk kan by på visse utfordringer, for eksempel når et byggverk går fra å være bygning til ruin, men en legger til grunn at praksis vil kunne gi nærmere innhold til håndtering. På slutten av 1944 ble mesteparten av kulturminnene i Finnmark jevnet med jorden. Stående byggverk fra før 1850 er derfor svært sjeldent i landsdelen. Det kan vurderes i videre arbeid om det for Nord-Troms og Finnmark skal gjelde en automatisk fredningsgrense til og med 1850.

Kirker: Det er positivt at listeføring av kirker (og annet) foreslås avvirket. Lovgivningsskillet i 1840-årene med åpning for flere kirkesamfunn gjør skillet kulturhistorisk naturlig, men vi stiller spørsmål ved om alle kirker før 1850 har tilstrekkelig høy kulturminneverdi til å kunne bli automatisk fredet med alt det innebærer. En større grad av differensiering av fredningene gjennom vedtak ville svart ut dette. Vi ser likevel de praktiske og forvaltningsmessige utfordringene ved å gå fra listeføring til fredning, og støtter lovutvalgets forslag. § 16 vil da bli et viktig verktøy for å presisere verdier og omfang. Overføring av kirkeporteføljen og økning av aldersgrensen vil medføre økt arbeidsoppfølging for fylkeskommunen.

Sikringssone:

Bestemmelsen inneholder også innføring av en fast sikringssone på fem meter for jordfaste kulturminner, hvilket innebærer at man i forslaget forlater ordning med særskilte sikringssoner og sikringssone for automatisk fredet kulturminner. Fylkeskommunen støtter forslaget.

Selv om særskilt sikringssone ikke har vært en særlig anvendt mener fylkeskommunen at muligheten til å foreta en lokalitetsavgrensning utover fastslått omfang er viktig samt å ha muligheten for å gi jordfaste kulturminnet et utvidet beskyttelsesområde. Tilsvarende gjelder for automatiske fredete byggverk. Det foreslås derfor at § 32 også omfatter automatisk fredete jordfaste kulturminner og byggverk mv.

Fylkeskommunene oppfatter at problemstillingen rundt hvordan «kjende» ytterkant skal tolkes i forhold til angivelser av lokaliteter ikke er helt avklart i NOU. Ordet «kjende» må ved en språklig forståelse forstås som der kulturminnet faktisk er registrert, se tolkningen i HR-2017-2314-U. Ved videre arbeid kan det vurderes om det er behov for å nærmere avklare problemstillingen.

3.2.2 § 16 Presisering av automatisk freding

Riksantikvaren kan etter søknad eller av egne tiltak gjøre enkeltvedtak for å presisere dei kulturhistoriske verdiane i eit automatisk freda kulturminne og omfanget av den automatiske fredinga.

Agder fylkeskommunes merknad til § 16

Agder fylkeskommune mener at dette bør ligge under fylkeskommunens ansvar.

Agder fylkeskommune foreslår følgende forslag til endring av lovtekst (endringer er uthevet):

~~Riksantikvaren~~ **Fylkeskommunen** kan etter søknad eller av egne tiltak gjøre enkeltvedtak for å presisere dei kulturhistoriske verdiane i eit automatisk freda kulturminne og omfanget av den automatiske fredinga. **Tilsvarende presisering kan gjerast i uttale til kommune- og reguleringsplan.**

Vurderinger og innspill

Fylkeskommune støtter lovforslagets innhold, og er enig i at det oppstår tilfeller hvor det er behov for å avgrense eller presisere verneverdiene for en hensiktsmessig forvaltning og med hensyn til eiers muligheter for råderett. Bestemmelsen ligger under kapitlet om automatiske fredete kulturminner, og det er henvist i NOU 'en under merknader at det kan være nyttig i tilfeller hvor automatisk fredete bygninger er

i omfattende bruk. Bestemmelsen er også relevant for jordfaste automatiske fredete kulturminner med sikringssone når disse går inn i andre konstruksjoner eller i tilfeller for jordfaste kulturminner er vesentlig skadet.

Fylkeskommunen er etter øvrige bestemmelser i lovforslaget myndighet for om noe er automatisk fredet, hvilken utstrekning et kulturminne har og er dispensasjonsmyndighet. Det ville gi bedre rettsregelharmonien om fylkene også var førsteinstans i spørsmålet om presisering av de kulturhistoriske verdier, i det man ikke helt ser begrunnelsen for at dette skal være unntatt den ordinære organiseringen. Bestemmelsens virkeområde «presisere dei kulturhistoriske verdiane» ligger svært nært opp til oppgaver som er lagt til fylkene. Det fremstår som forvaltningsmessig uheldig at fylkeskommunene kan gi unntak fra fredningen gjennom løyve etter § 18 – som kan påklages av Riksantikvaren, samtidig som Riksantikvaren som førsteinstans kan presisere de kulturhistoriske verdiene i samme sak.

Hjemmel til å presisere kulturhistoriske verdier i et automatisk fredet jordfast kulturminne eller bygning bør legges til fylkeskommunene også av plantekniske hensyn. Fylkeskommunen er hørings- og innsigelsesorgan for plansaker som berører kulturminner. Ved vurdering av innsigelse og eventuelle påfølgende forhandlinger bør fylkeskommunen ha myndighet til å korrigere og vurdere hvilke verdier i kulturminnet som er særlig viktig, og ha mulighet i planprosessen å ta endelig stilling til dette. Dersom Riksantikvaren er myndighet etter bestemmelsen vil fylkene ikke ha myndighet til å avgjøre plansaken på vegne av kulturmiljøinteressen, selv om de er høringsinstans, slik situasjonen i dag er på middelaldergrunn og kirker. Videre tar fylkeskommunene over ansvaret for automatiske fredete kirker, og det vil antagelig være behov for å presisere de sentrale verneverdiene.

Fylkeskommunens muligheter til å korrigere verdiene automatisk fredet jordfast kulturminne vil vesentlig øke effektiviteten i avklaringen av kulturminner i enkeltsaker og plansaker.

Riksantikvaren bør etter vårt syn være klageinstans, slik de er i de aller fleste øvrige hjemler etter loven. Riksantikvaren vil i alle tilfeller ha muligheten for å ta over en sak etter foreslåtte regler i § 57. En konsekvens av at Riksantikvaren blir førsteinstans er at departementet blir klageorgan, som ikke er gunstig sett hen til nærhetsprinsippet.

3.2.3 § 17 Rettsverknad av automatisk freding av bygningar og kyrkjer

For automatisk freda bygningar og kyrkjer gjeld reglane i kapittel 4 freding ved vedtak så langt dei høver.

Vurderingar og innspill

Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av gjeldene § 4 fjerde ledd, og støttes av fylkeskommunen. Virkemidlene som ligger i kap. 4 er bedre tilpasset forvaltning av byggverk og er naturlig å anvende på disse typer kulturminner.

3.2.4 § 18 Forbud mot tiltak og aktiviteter som kan påvirke automatisk freda jordfaste kulturminne

Utan løyve etter § 20 er det forbode å setje i verk tiltak eller andre aktiviteter som kan innebære eller føre til at eit automatisk freda jordfast kulturminne blir øydelagt, skadd, utgrave, endra, tildekt eller skjult.

Forbudet gjeld òg tiltak og andre aktiviteter som kan ha ein unødig negativ innverknad på forståinga og opplevinga av automatisk freda jordfaste kulturminne, medrekna tiltak og aktiviteter som fører med seg forstyrrende lukt, lyd eller lys.

Dersom fylkeskommunen eller Sametinget ikkje gjer enkeltvedtak om noko anna, kan bruk av beitemark eller innmark over eit automatisk freda jordfast kulturminne halde fram. Pløying og anna jordarbeid som går djupare enn tidlegare, er forbode utan løyve.

Agder fylkeskommunes merknader til § 18

Agder fylkeskommune ber departementet vurdere om denne paragrafen også gjelde alle automatisk freda kulturminner.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er slik fylket oppfatter det, en videreføring av forbudsreglene i gjeldende § 3. I forslaget er reglene forenklet og klargjort, men ut fra lovteksten fremstår hovedinnholdet å innebære en videreføring, hvilket også er presisert i NOUs merknader til bestemmelsen.

Første ledd: Første ledd er en videreføring av de fysiske påvirkningsforbudene og til en viss grad de visuelle gitt i gjeldene lov. Grepet med å være så konkret i forbudsbestemmelsen har vært en hensiktsmessig løsning, som både tydeliggjør og er dekkende for handlinger i straffesaker. Enkelte uttrykk som grave ut og forandre er tatt, men er etter vår oppfatning dekt inn av de øvrige. Grave ut er dekt inn ved at også forskningsgravning er krever løyve etter lovforslaget.

Annet ledd: Begrepet «utilbørlig skjemming» er byttet ut i annet avsnitt, med det potente lovvilket «unødig negativ innverknad på forståinga og opplevinga». Vilket legger fortsatt opp til et relativt stort preg av skjønnsomhet, men er likevel lettere å forstå i en mer moderne språkdrakt.

«Unødig negativ innverknad på forståinga og opplevinga» forstås av fylket som tiltak og aktiviteter som i kraft av sin art, utseende, omfang, plassering, eller lukt, lyd og lys

evner å påvirke kulturminnet på en slik måte at det vesentlig endrer opplevelsen eller forståelsen av kulturminnet i seg selv eller avskjærer det fra sin opprinnelige opplevde kontekst. Bestemmelsen må ses i sammenheng med prinsippet gitt i § 10 om *samla negativ påverknad på kulturmiljøet*.

Vilkåret «*forståinga og opplevinga*» må bygge på et faglig og vitenskapelig grunnlag dersom bestemmelsen skal kunne anvendes for å oppnå formålet, siden de eller blir meget skjønnsom og vil være gjenstand for divergerende oppfatninger.

Vilkåret «unødig» vil antagelig bli gjenstand for videre diskusjoner, og oppfattes ulikt blant relevante parter (borgere, fagmiljø og politikere) og kan medføre at bestemmelsen kan bli vanskelig å anvende, slik den også er i dag.

Henvisningen til lukt, lyd eller lys er en utvidelse i forhold til forståelsen av utilbørlig skjemmende, som kun fikk anvendelse for visuell påvirkning. Det forutsettes at det er tale om langvarig/varig og vesentlig påvirkninger av lukt, lyd eller lys. Det kan være positivt at også tiltak som medfører slike forhold kan inngå i bestemmelsen.

3.2.5 § 19 Plikt til å melde frå om tiltak som kan verke inn på jordfaste kulturminne

Den som vil setje i verk tiltak som kan verke inn på automatisk freda jordfaste kulturminne på ein måte som er nemnt i § 18, skal melde frå om det til fylkeskommunen eller Sametinget, som avgjer om det er naudsynt å søkje om løyve etter § 20. Melding om tiltak skal gjevast så tidleg som råd.

Dersom eit automatisk freda jordfast kulturminne kjem for dagen etter at eit arbeid er sett i gang, skal den ansvarlege tiltakshavaren straks melde frå til fylkeskommunen eller Sametinget. Dersom arbeidet kan verke inn på kulturmiljøet på ein måte som er nemnt i § 18, skal arbeidet stansast. Fylkeskommunen eller Sametinget skal så snart som råd avgjere søknaden om løyve, jf. tredje avsnitt.

Om det trengst løyve, skal meldinga reknast som ein søknad.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er en foreslått videreføring av § 8 i gjeldende lov. Ordlyd er omtrent den samme som i gjeldene bestemmelse og vil følge den praksis som allerede er utviklet.

Det er en forenkling at meldingen regnes som søknad, forslaget støttes.

3.2.6 § 20 Løyve til inngrep i automatisk freda jordfaste kulturminne

Fylkeskommunen og Sametinget kan gje varig eller mellombels løyve til eit tiltak som er nemnt i § 18. Løyve kan berre gjevast om fordelane for eigaren eller samfunnet veg klart tyngre enn skadeverknaden for den kulturhistoriske verdien.

Fylkeskommunen og Sametinget kan gje løyve til tiltak som nemnt i § 18 dersom tiltaket er del av eit forskingsprosjekt som har til føremål å gje ny kunnskap og nytten av tiltaket veg klart tyngre enn skadeverknaden for den kulturhistoriske verdien.

Fylkeskommunen og Sametinget kan setje vilkår for løyvet, til dømes om dokumentasjon, arkeologiske undersøkingar, sikringstiltak, overvaking, forskning eller formidling.

Dersom eit tiltak ikkje er sett i gang innan tre år, fell løyvet bort.

Det er ikkje naudsynt med løyve etter første avsnitt for tiltak som er i samsvar med gyldig reguleringsplan, der omsynet til automatisk freda kulturmiljø er avklart av fylkeskommunen eller Sametinget. Før planen blir gyldig, kan det setjast vilkår etter tredje avsnitt. Kommunen skal innarbeide vilkåra i planen. Fritaket frå kravet om løyve gjeld berre i ti år etter at planen er vedteken.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen regulerer tillatelse til inngrep i strid med § 18 ved tiltak i automatisk fredede jordfaste kulturminner.

Første ledd: Begrepet løyve (tillatelse) beholdes for å skille dette fra begrepet dispensasjon etter § 30. Den ulike begrepsbruken er begrunnet i at det er knyttet ulike rettsvirkninger til begrepene. Om det er et reelt og praktisk behov for å skille søknad om avvik fra en fredning ut ifra om den er før eller etter 1650 er fylkeskommunen ikke helt sikker på. Etter generaldispensasjonsbestemmelsen i plan og bygningsloven er det anvendt dispensasjon for alle typer unntak. Bestemmelsen tydeliggjør at det kan gis midlertidig tillatelse, hvilket er praktisk og i tråd med praksis.

I gjeldene lov er det ikke i selve lovteksten gitt noen anvisning på hvordan tillatelse skal gis eller hvilke hensyn som gjør seg gjeldene. Dette er i hovedsak utviklet i praksis. I forslaget er det foreslått å innføre at «Løyve kan berre gjevast om fordelane for eigaren eller samfunnet veg klart tyngre enn skadeverknaden for den kulturhistoriske verdien.» Etter fylkeskommunens oppfatning er dette en kodifisering av gjeldene praksis. Det må foretas en avveining av skadevirkning opp mot behovet for å gjennomføre tiltaket. At vilkåret også viser til hensynet til eierinteresser er tydeliggjort er i tråd med slik «dispensasjon» løses i dag - og er etter vår oppfatning en klar opprydding i forhold til gjeldende rett. Vilkåret har klare likhetstrekk med

dispensasjonsforslaget for vedtaksfredning og fagfeltene kan dra veksler på hvordan vilkåret bør vurderes, og er bygd over samme lest som plan- og bygningsloven § 19-2.

Hvordan den konkrete avveiningen mellom eierinteresser og skade på kulturminne skal avveies og vurderes, bør utvikles i praksis og det bør utvikles rundskriv med sentrale avveiningskriterier.

En oppfatter at forslaget til tross for endret ordlyd, i hovedsak vil medføre en videreføring av gjeldene praksis. Fylkeskommunen støtter forslaget.

Annet ledd tydeliggjør kravet om tillatelse ved forskningsgraving, noe fylkeskommunen finner svært positivt siden det avklarer en uavklart rettstilstand etter dagens lov og praksis. Det harmoniserer også med det som er hovedtrekket ellers i loven, at fylkeskommune er løyvemyndighet som forenkler organiseringen. Men det må gjøres en endelig oppklaring i forhold til § 47 første ledd bokstav c) hvor det henvises til at forvaltningsmuseene selv kan undersøke ved arkeologisk utgravning, «...utan at det er naudsynt med løyve etter § 20». Merknaden er først og fremst trukket frem for å sikre at det i lovprosessen blir en avklaring av disse forhold, slik en oppfatter at formålet har vært.

Tredje ledd tydeliggjør vilkårsadgangen, og er en kodifisering av dagens praksis. Det er ikke helt avklart om vilkårsadgangen også omfatter muligheten til å sette krav om utforming av tiltaket i tilfeller dette har en vesentlig betydning for eksempel den visuelle opplevelsen av kulturminnet. Det foreslås at videre arbeid avklarer dette. Forslaget støttes.

Fjerde ledd: Bestemmelsen er en kodifisering av praksis og støttes. Videre arbeid bør vurdere om det er nødvendig å henvise til § 20 første ledd, for å tydeliggjøre at tilsvarende ikke gjelder etter femte ledd.

Femte ledd er en delvis videreføring av gjeldene lovs § 8 fjerde ledd. I merknad til § 20 fremgår det at det med femte ledd innføres forbud mot å gi samtykke til tiltak i kommuneplan, men at det skal følge reglene i § 19 første ledd. I merknaden til bestemmelsen fremkommer det at

«Det er nytt i føreseigna at kulturmiljøstyresmakta ikkje kan gje samtykke til bygging direkte etter arealdelen i kommuneplanen».

Det legges til grunn at forbudet ikke gjelder innsigelser til, for eksempel detaljert kommune(del)plan. Fylkeskommunen mener dette kan tydeliggjøres i videre arbeid, slik at det ikke oppstår utfordringer i forhold til plan- og bygningsloven § 5-5 første ledd, første og annet pkt.

3.2.7 § 21 Jordfaste kulturminne frå perioden etter 1650 til og med 1850

I tilfelle der det blir sett vilkår om utgraving i løyve etter § 20 til inngrep i automatisk freda kulturmiljø, skal eventuelle kulturlag frå perioden etter 1650 til og med 1850 handsamast som om dei var freda.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen er positiv til hensikten bak bestemmelsen. Det er også noe uklart i hva som ligger i «skal handsamast som dei var fredet» og kunne med fordel rett i lovbestemmelsen ha vært noe klarere angitt, selv om dens vide formulering også gir et godt handlingsrom.

Etter fylkeskommunens oppfatning innebærer bestemmelsen en betydelig samfunnsbelastning for tiltak i områder som har rik kulturhistorie, og vil antagelig begrense tiltak i disse områdene, selv om undersøkelser og utgravninger ikke er knyttet til dekningsplikten. En konsekvens av manglende finansiering av undersøkelser og utgravninger være at det blir en relativt streng tillatelsespraksis etter § 18 for området. Det må derfor etter vår mening foreligge en reell vurdering bak, fra sak til sak ut fra rene vitenskapelige kriterier, og videre knyttet til for eksempel fagprogrammer eller regionale planer. Ved en «skal- regel» vil fredningen bli automatisert. På den annen side kan det være en fordel at dette er slått fast direkte i loven, siden det ikke vil være gjenstand for påvirkning av andre samfunnsinteresser. Det er også liten tvil om at det vil være svært anvendelig ut ifra et kildeperspektiv fra en periode hvor det frem til nå har vært begrenset utgravninger, i den grad det er grunnlag for å foreta utgravninger.

Noen uklarheter ved «..handsamast som om dei var freda.»

Vi oppfatter at «..handsamast som om dei var freda.» kun omfatter kulturlag, og at det ikke er helt avklart om bygningsrester/gjenstander/konstruksjoner/menneskelige levninger og andre strukturer er omfattet. Kulturlag inneholder også som regel en hel rekke artefakter som kanskje må konserveres, og også skal katalogiseres og magasineres. Ved å inkludere kontekster helt opp til 1850 må man ha en plan for håndtering av funnene. Dette vil også ha stor innvirkning på budsjettene, ikke bare for utgraving, men også for håndtering av funnene i etterkant. En legger til grunn at det er forvaltningsmuseene som skal ta vare på gjenstandene fra disse kulturlagene.

Det ligger også en viss rettslig uklarhet i forståelsen av «..handsamast som om dei var freda.», og det bør avklares mer konkret hva som ligger i dette, blant annet om kulturlaget de facto er fredet, og hva som eventuelt skiller det fra en fredning. Etter fylkeskommunens oppfatning ville det vært mer ryddig og operere med at noe enten fredet eller ikke fredet. Vi oppfatter rent rettslig handsamast som fredet som en

mellom ting, som gir uklarheter ved rettsvirkningene.

3.4. Kapittel 4 Freding ved vedtak (§§ 22-32)

3.4.1 § 22 Kva kulturmiljø som kan fredast ved vedtak

Kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi kan fredast ved vedtak. Det gjeld mellom anna

- a) jordfaste kulturminne
- b) byggverk og anlegg
- c) kyrkjer
- d) lause kulturminne
- e) transportminne
- f) skipsfunn
- g) offentlege minnesmerke
- h) kulturpåverka natur
- i) bygningsmiljø
- j) kulturminneområde, medrekna område med jordfaste kulturminne eller marine område
- k) kulturlandskap

Naturmangfald som ikkje er påverka av menneskeleg verksemd, kan inngå i fredinga.

Agder fylkeskommunes merknader til § 22

Agder fylkeskommune viser til vår merknad under § 4 for bokstav e).

Agder fylkeskommune mener at det bør tydeliggjøres om historiske hendelser, tro og sagn, og steder knyttet til slike, omfattes av paragrafen.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er en videreføring av gjeldene §§ 15, 19, 20 og 22a og en kodifisering av praksis. Bestemmelsen samler fredningshjemlene og fremstår som en opprydding. Grepet støttes av fylkeskommunen.

I NOU'en beskrives dette som typer av kulturmiljøer som lovutvalget vil trekke frem, hvilket også understrekes med anvendelse av «blant annet» i bestemmelsens innledning. Bestemmelsen er således ikke å forstå som en uttømmende oppramsing av kulturminner, men mer som eksempler på kategorier av kulturminner. Det avgjørende vilkåret er fortsatt «Kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi».

Det antas at henvisning konkret til kategoriene etter § 24 ikke i seg selv innebærer en begrensning i forhold til hovedvilåret om «Kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi». Se ellers kommentarer til § 23 på dette punkt.

Bokstav b). Det antas at begrepet har samme innhold som etter gjeldene lov. Det kan

vurderes om interiør også skal inntas under denne bestemmelsen, og at det også åpnes for kun å frede interiør i et byggverk. For eksempel ved at det får tilføyelsen *eller interiør*.

Bokstav c) For kirker oppført etter 1850 må det gjøres særskilte vurderinger. Fylkeskommunen tolker lovframlegget slik at arbeidet med fredningsvedtak for de nå listeførte kirkene vil bli omfattende, og fremholder at staten må sikre nødvendige midler til dette arbeidet i regionalforvaltningen, eller gjennomføre fredningene før ansvaret overføres. Vi påpeker også at det må gjøres opprydding og tilpasninger i andre relevante lover og forskrifter.

Bokstav e) Innføringen av transportminne er nytt, og åpner opp for en ny gruppe kulturminner. Slik uttrykket i dagligtalen oppfattes er det uklart om infrastruktur direkte knyttet til transportminnet er inkludert (for eksempel togskinner), eller om dette naturlig faller innenfor byggverk og anlegg. Etter fylkeskommunens oppfatning er begrepet “bevegelege/bevegeleg” et bedre uttrykk for disse kulturminner. Dette er godt innarbeidede uttrykk i norsk og internasjonal kulturmiljøforvaltning og ville løse uklarheten knyttet til om fast infrastruktur faller innenfor.

Bokstav h) Det er ikke helt klart om kulturminnekategorien også omfatter områder det knytter seg historiske hendelser, tro eller tradisjon til.” Det vil i så fall dekke muligheten til å ta vare på områder der troen eller tradisjonen er yngre enn 1650.

Særlig merknad til § 22 bokstav j)

I merknader til bestemmelsen i NOU kap. 42 er det vist til at § 22 j) erstatter særskilt sikringssone. Bestemmelsene § 22 j) jf. § 23 er forbeholdt Riksantikvarens myndighet og krever saksprosess slik beskrevet i § 67, hvilket er relativt omfattende prosess tilpasset et helt annet restriksjonsnivå. Siden de jordfaste automatiske fredete kulturminne er direkte fredet i loven fattes det ikke egne vedtak for at disse skal være fredet, «sikringssonen» etter § 22 j) jf. § 23 må således fattes i ettertid. Det holdes som upraktisk at det må gjennomføres en ordinær fredning for å kunne etablere en utvidet eller tilpasset sikringssone eller siktlinjer i ettertid etter § 67. Fylkeskommunen holder det som usannsynlig at bestemmelsen § 22 j) jf. § 23 kommer til å bli særlig anvendt slik den nå er foreslått. Se våre forslag og bemerkninger til § 32, hvor den mulighet som ligger i siste nevnte bestemmelse også bør kunne få anvendelse på automatisk fredete jordfaste kulturminner. Dersom det vurderes slik at § 32 ikke skal endres til å omfattes automatisk fredete kulturminner, bør § 22 bokstav j) legges under fylkeskommunens ansvarsområde og prosessuelt gå etter foreslått § 24. Utrykket kulturminneområde er nytt, og fremstår rent språklig med et noe uklart innhold. I videre arbeid kan det vurderes å anvende et annet uttrykk, for eksempel opplevelsessoner.

3.4.2 § 23 Fredning av kulturmiljø ved enkeltvedtak

Riksantikvaren kan ved enkeltvedtak frede kulturmiljø som er nemnde i § 22 bokstav a til g, og mindre område som er nemnde i § 22 bokstav h til k.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen viderefører ansvarsforskriften, men samler de ulike fredningsbestemmelsene etter dagens lov. Fylkeskommunen oppfatter dette som et fornuftig grep, som skaper en mer oversiktlig lov. Forslaget støttes. Det er ikke helt opplagt hvorfor det er delt opp i kulturmiljø og mindre miljø med videre henvisninger til § 22. Hvorvidt det kan anses som kulturmiljø eller andre områder har mindre betydning så lenge det er henvist til § 22 hvor det gis beskrivelse av fredningsobjektene. Rettsvirkningene er de samme. En kan vurdere om en enda enklere formulering kunne være fornuftig, for eksempel at *Riksantikvaren kan etter § 67 frede kulturmiljø og verneområder som er nevnt i § 22*.

Henvisningen til enkeltvedtak i bestemmelsen antar en er en henvisning til § 67 som ikke helt følger normen for et enkeltvedtak etter forvaltningsloven. En foreslår at det gis en lovfotnote til § 67 i bestemmelsen.

3.4.3 § 24 Forenkla fredning av kulturmiljø ved enkeltvedtak

Fylkeskommunen og Sametinget kan ved enkeltvedtak frede det utvendige av og konstruksjonen til kulturmiljø med høy kulturhistorisk verdi som er nemnde i § 22 bokstav a til og med g.

Agder fylkeskommunes merknader til § 24

Agder fylkeskommune mener at det er en del uklarheter knyttet til uklarheter knyttet til hvordan fredningsprosess og senere dispensasjoner fra fredningen er tenkt. Det samme gjelder rettigheter til statlige tilskudd. Vi mener at dette bør utredes og konkretiseres i det videre lovarbeidet.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen innfører en «forenklet» fredningshjemmel, hvor myndigheten er lagt til fylkene.

Fredningsvilkåret er *høy kulturhistorisk verdi* – i utgangspunktet det samme vilkåret som foreligger for Riksantikvaren anvendelse av ordinær fredning etter § 23, men i merknadene er det henvist til at kulturminner av regional verdi er relevant for bestemmelsen. Objektfokus er spesifikt enkeltminner og enkeltminner i direkte sammenheng, ikke miljø. Etter en naturlig språkforståelse er det unaturlig å omtale en enkelt bygning eller enkelt gjenstand et kulturmiljø når det skal fredes. Her ville kulturminne passet bedre etter vår oppfatning, gitt objektfokus.

Prosessuelt gjennomføres både § 23 og § 24 etter den ordinære fredningsprosessbestemmelsen i § 67. Forenklet fredning er begrenset i anledningen til pålagte rådighetsbegrensninger, ved at den kun kan omfatte eksteriøret medregnet konstruksjon.

Fylkeskommunen vurderer det som et hensiktsmessig virkemiddel å etablere et nivå under ordinær fredning - et vern med begrenset rådighetsbestemmelser, men likevel nok til å beholde helt sentrale trekk og kvaliteter ved kulturminner. Forslaget til bestemmelse adresserer dette behovet. Det regionale vernet kan knyttes til regionale verdier, der slike kulturminner har høy kulturhistorisk verdi, slik at det etterlever en regionalpolitisk vilje. Dette vil gi regionale kulturminneplaner en reell betydning, skape regionalt engasjement - ved siden av plan- og bygningslovens øvrige virkemidler ved bevaring av kulturminner og miljø av regional verdi.

En hjemmel til regionalt vern vil kunne skape ulik praksis blant fylkene, ut fra ulike politiske sammensetninger. Samtidig kan det argumenteres for at dette i så fall er innenfor en naturlig demokratisk ramme, og at det nettopp er det regionalpolitiske handlingsrommet og eierskapet som kan være styrken i et slikt vern. Fylkeskommunen er i utgangspunktet meget positiv til forslaget, i det bestemmelsen åpner opp for regionalt/lokalt engasjement rundt kulturminner.

En er derfor svært positiv til forslaget om innføring av forenklet fredning. Men etter vår oppfatning hefter det særlig to utfordringer ved forslag slik det er foreligger, knyttet til praktisk og faktisk anvendelse.

Forenklet fredningsprosess ved forenklet fredning etter § 24

En vesentlig utfordring er fredningsgjennomføringen er at den prosessuelt er knyttet til § 67. Siden vedtaksprosessen er det samme for nasjonale og regionale fredninger, er det vanskelig å se at fylkene vil ta initiativ eller anvende § 24 i særlig grad når det foreligger vesentlig begrensninger i muligheten for å gi rådighetsbegrensninger interiør. Ut fra rene praktiske hensyn vil bestemmelsen ikke særlig grad brukt. Prosessen beskrevet i § 67 er tid- og ressurskrevende.

Ut fra rene praktiske hensyn vil det i slike saker være mer praktisk å anvende § 23 eller midlertidig fredning.

Det foreslås derfor at det gjøres endringer § 24, hvor § 67 fjerde ledd ikke får anvendelse på forenklede fredninger. Alternativt at det kan fattes etter ordinært enkeltvedtak slik forvaltningsloven gir anvisning på.

Dette kan reise spørsmål om forvaltningsloven regler om enkeltvedtak vil kunne gi tilfredsstillende forvaltningsrettslig partsvern knyttet til medvirkning og kontradiksjon i prosessen. Gitt de begrensede rådighetsbegrensningene som er mulig å ilagge ved forenklet fredning, ser en ikke behovet for den mer omstendelige prosessen for å

sikre bred medvirkning som er angitt i § 67. Reglene for forhåndsvarsling og enkeltvedtak vil være tilstrekkelig til å ivareta nødvendig kontradiksjon. Formålsbeskrivelsene i de forenklete fredninger må også ha en slik karakter at nødvendige unntak fra fredningen kan gjennomføres ved søknad og dispensasjonsbehandling.

Forenklet fredning vil etter innspilt forslag ivareta borgeres rettsikkerhet ved at det følger reglene for enkeltvedtak, med forhåndsvarsling og samtidig være anvendelig som regionalt virkemiddel.

Det kan fremstå som uklart om forenklet fredning er ment å inngå i en ordinær tilskuddsordning for fredninger. Forenklet fredning vil kreve oppfølging gjennom bevaringsstrategiene, som vi anser som et konstruktivt rammeverk. I den naturlige oppfølgingen av dette må justerte tilskuddsforskrifter inkludere disse kulturminnene for å muliggjøre et godt samspill mellom eiere og kulturmiljøforvaltningen.

Fylkeskommunen mener bestemmelsen kan bli et svært sentralt og godt virkemiddel for den lokale og regionale kulturminneinteressen dersom den prosessuelt hadde en mindre omfattende fredningsprosess. Dette må også ses i sammenheng med anvendelse av forslaget gitt i § 44 om samtykke til riving eller vesentlig endring av bygg fra før 1850.

Slik bestemmelsen er foreslått mener Fylkeskommunen det vil være nærliggende at fylkene vil anvende midlertidig fredning i stede, som er en statlig fredning, og at bestemmelsen i § 24 vil få en begrenset anvendelse. De mål som ligger til grunn bak forslaget om innføring av en forenklet regional fredning oppnås antagelig ikke.

Begrepet forenklet fredning – Regional fredning

Fylkeskommunen mener bestemmelsen i innhold omfatter et regionalt vern og navnet på fredningsformen bør gjenspeile dette. Bestemmelsen sikter seg særlig inn på kulturminner rett under de nasjonale kulturminner i verdi eller øvrige kulturminner som er av vesentlig betydning for regionen.

Fylkene ser at anvendelse av uttrykket *regional fredning* kan være misvisende for Sametinget dersom regional er en henvisning til organet som fatter vedtaket. Men etter vår oppfatning viser regional til verdi-klassen, altså at kulturminnet anses å ha vesentlig regional interesse – som motstykke til nasjonal og lokal. En mener dette er en relevant klassifisering for begge organer. Vi er derfor av den oppfatning at Regional fredning eller Regionalt vern som uttrykk for fredningsformen vil være dekkende både for fylkeskommunene og Sametinget ved anvendelse.

En vil med bakgrunn i dette foreslå at verneklassen får navnet regionalt vern eller regional fredning.

Vurderinger og innspill

Slik bestemmelsen er uformet vil den ikke være særlig godt tilpasset løse kulturminner eller skipsfunn, med henvisning til utvendig fredning og konstruksjon. Det kan i videre arbeid vurderes om det er behov for å legge opp til en ordlyd som er bedre tilpasset andre kulturminner enn bygg og anlegg.

Den foreslåtte grensesettingen for forenklet fredning kan mykes opp og interiør bør kunne inkluderes for å ivareta enkeltminner sin integritet, om denne er vesentlig for den høye kulturhistoriske verdien. For at forenklet fredning skal være mindre inngripende enn ordinær fredning, kan loven for eksempel ha en prosessuell skranke for interiør i privat bolig, ved at en slik interiørfredning enten kan kreve samtykke fra eier eller krav om interessevektning. Et innspill til videre arbeid er at dette kan gjennomføres ved forenklet fredning dersom det foreligger samtykke fra eier. Bestemmelsen sikter seg inn mot enkeltobjekter. Det kan vurderes om det for Nord-Troms og Finnmark skal være anledning også til å kunne frede områder gjennom forenklet fredning.

3.4.4 § 25 Freding av kulturmiljø ved forskrift

Kongen i statsråd kan i forskrift frede større område som er nemnde i § 22 bokstav h til k.

Ved freding i forskrift gjeld føresegnene i forvaltningsloven om enkeltvedtak for dei eigarane og rettshavarane fredinga kan få direkte følgjer for.

Vurderinger og innspill

Forslaget støttes. Det er naturlig og riktig at større fredninger, som har et stort interesseaveiningskompleks, bør undergå departemental vurdering. Formen for rådighetsinnskrenkninger normalt gitt i kulturmiljøfredninger passer også til vedtaksformen forskrift.

3.4.5 § 26 Mellombels freding

Riksantikvaren, fylkeskommunen og Sametinget kan gjere enkeltvedtak om mellombels freding dersom det er fare for at høg kulturhistorisk verdi går tapt eller får vesentleg skadeverknad.

Tiltak som trengst for å avklare eller sikre den kulturhistoriske verdien, skal gjennomførast så snart som råd.

Reglane for sakshandsaming i § 67 og føresegnene i forvaltningsloven om varsel og utgreiingsplikt gjeld ikkje for vedtak om mellombels freding.

Vurderinger og innspill

Agder fylkeskommune støtter lovforslaget. Forslag fremstår som en videreføring av

gjeldene § 22 nr. 4, samt at den praksis som er utviklet til bestemmelsen kodifiseres. Midlertidig fredning er en viktig sikkerhetsventil i tilfeller hvor helt sentrale nasjonale kulturminneinteresser står i fare for å gå tapt. Bestemmelsen vil være et viktig virkemiddel for å hindre et slikt tap, eller å utsette en beslutning om for eksempel rivning til verdiene i kulturminnet eller miljøet er avklart. En legger til grunn at midlertidig fredning etter forslaget også kan anvendes i tilfeller hvor det er aktuelt med oppstart av forenklet fredning, dersom det etter nærmere undersøkelser skulle vise seg at kulturminnet hadde regionale verdier.

3.4.6 § 27 Erstatning for fredingsvedtak

Vedtak om fredning gjev ikkje rett til erstatning for eigaren og andre rettshavarar, om ikkje ein slik rett følgjer av allmenne rettsgrunnsetningar.

Vurderinger og innspill

Agder fylkeskommune støtter lovforslaget. Bestemmelsen stadfester og kodifiserer gjeldene rett, noe som skaper oversiktighet.

3.4.7 § 28 Rettsverknad av freding ved vedtak

Kulturmiljøstyresmakta kan forby eller på annan måte regulere alle typar tiltak og aktivitet som motverkar føremålet med fredinga. Føremålet med fredinga og kva som ikkje er tillate, skal gå fram av fredingsvedtaket.

Dersom ikkje noko anna går fram av fredingsvedtaket, omfattar freding av byggverk og anlegg eksteriør, bygningskonstruksjonar og inventar som anten er fast montert eller særskilt tilpassa bygningane.

Laust inventar og gjenstandar kan fredast saman med byggverk og anlegg dersom det står opp under føremålet med fredinga.

Kulturmiljøstyresmakta kan i fredingsvedtaket fastsetje at eit kulturminne skal haldast i stand, og at vedlikehaldet skal utførast på ein viss måte. Kulturmiljøstyresmakta kan i fredingsvedtaket fastsetje vern og skjøtsel av naturmangfald i fredingsområdet.

Dersom fredingsvedtaket ikkje har fastsett særskilde reglar om kva fredinga går ut på, er alle tiltak som går lenger enn vanleg vedlikehald forbodne utan dispensasjon etter § 30. Forbodet gjeld mellom anna riving, flytting, påbygging, utskifting av materialar og endring av fargar.

Agder fylkeskommunes merknader til § 28

Agder fylkeskommune støtter lovforslaget. Vi mener det bør legges en generalbestemmelse med et forbud mot å skade automatisk fredete og vedtaksfredete kulturminner, gjennomføre tiltak i strid med fredningsvedtaket. Det bør presiseres at det også inkluderer indirekte skade fra andre eiendommer.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er i hovedsak en videreføring av gjeldene § 15 tredje og fjerde ledd, § 19 annet ledd, § 20 annet ledd og § 22 annet ledd. Bestemmelsen regulerer rådighetsbegrensningene som kan gis ved fredning, og gir en felles hjemmel for alle typer fredninger. Fylkeskommunen ser dette som et meget godt grep for å gjøre loven mer oversiktlig samt evner å skape et mer enhetlig fredningsinstitutt.

Annet ledd er ikke særlig tilpasset fredninger av annet enn byggverk og anlegg. Det kunne vurderes å få bestemmelsen bedre tilpasset til å gjelde fredning av skip og transportminner. For øvrige kategorier kulturminner er det antagelig ikke behov for å regulere inventar.

Etter forslagetts fjerde ledd innføres hjemmel til å pålegge eller gi regler i fredningsvedtaket om det vi oppfatter som rutinemessig vedlikehold («haldast i stand»), det som etter dagens praksis omfattes av begrepet «vanlig vedlikehold». Fylkeskommunen mener dette er et godt grep, og innebærer en direkte veiledning i vedtaket for eier om ønsket vedlikeholdsintervall, metoder og materialer, og kan antagelig utformes som en enkel forvaltningsplan. En antar likevel at offentlig etterlevelse og eventuelt ulovlighetsoppfølging må skje etter de ordinære reglene om vedlikehold og ulovlighetsoppfølging.

Det anbefales å innføre en generalbestemmelse med et forbud mot å skade automatisk fredete bygninger og vedtaksfredete kulturminner eller å gjennomføre tiltak i strid med fredningsvedtaket, slik det er angitt i forslag til ny kulturmiljølov §§ 18 og 33 for henholdsvis jordfaste og løse kulturminner. I en slik skade-bestemmelse bør det presiseres at det også inkluderer indirekte skade fra andre eiendommer - som er tilfeller som vanskelig for eiere å håndtere etter nabolovgivningen.

3.4.8 § 29 Omsyn til eigaren ved utforming av vedtak om fredning

Når kulturmiljøstyresmakta utformar vedtak om fredning etter denne lova, skal det takast omsyn til eigaren og til bruken av kulturmiljøet i dag og i framtida.

Kulturmiljøstyresmakta kan ikkje påleggje eigaren meir omfattande forbod eller plikter enn det som må til for å oppfylle føremålet med fredinga.

Agder fylkeskommunes merknader til § 29

Agder fylkeskommune foreslår en endring av lovteksten som vil være en presisering (uthevet tekst er forslag til endret lovtekst § 29):

Når kulturmiljøstyresmakta utformar vedtak om fredning etter denne lova, skal det **i den grad det er i samsvar med fredningsformålet** takast omsyn til eigaren og til bruken av kulturmiljøet i dag og i framtida.

Kulturmiljøstyresmakta kan ikkje påleggje eigaren meir omfattande forbod eller plikter enn det som må til for å oppfylle føremålet med fredinga.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter i utgangspunktet lovforslaget, og ser det som en viss kodifisering av det som er praksis i dag. Prinsippet som fremkommer i annet ledd er sentralt og i tråd med nødvendighetskriteriet - som må ligge til grunn for all lovpålagt rådighetsbegrensning.

Det er helt naturlig at fredning hensyntar eier behov og bruk, også fremover i tid, men ordlyden i bestemmelsen skaper en viss bekymring for at det kan føre til at det blir vanskelig å gå gjennomført fredninger der eier ikke ønsker dette. Fremtidig bruk og optimalisert økonomisk avkastning vil ofte kunne stå i direkte motstrid med kulturminneverdiene i byggverket som er bærende for at man ser det som fredningsverdig i første omgang. Hva som er fremtidsplaner og ideer om fremtidig økonomisk avkastning er også vanskelig å ta stilling til for antikvariske myndigheter, og kan være konstruerte. Særlig henvisningen til fremtidig muligheter for økonomiske bruk har en særlig uheldige anvendelses-erfaringer med fra SAK10 kap. 19 (§ 19-5) i forhold til spekulativt forfall.

Dersom det presiseres en slik begrensning i kravet om at det skal tas hensyn til fremtidig bruk – slik vi foreslår - vil bestemmelsen etter vår mening gi en mer riktig kodifisering av dagens praksis, samt også være konfliktdepende.

Etter vår oppfatning vil vårt innspill harmonisere godt med annet ledd. Det skal ikke gis rådighetsbegrensninger som går lengre enn det som er nødvendig for å ivareta formålet med fredningen (annet ledd), men det bør heller ikke være pålagt å gi mindre rådighetsbegrensninger enn nødvendig, under henvisning til fremtidig økonomisk avkastning (første ledd).

Det må etter fylkeskommunens oppfatning fortsatt være anledning til å gjennomføre en fredning, selv om dette ikke er i konsensus med fremtidige og mulige økonomiske eierinteresser, slik det er fullt ut er innenfor øvrige miljø- og naturretslige disipliner. Kulturminner er også et fellesgode.

Samtidig er fylkeskommunen enig i at eiers brukerinteresser skal vurderes og hensyntas så langt det er mulig.

3.4.9 § 30 Dispensasjon frå freding

Fylkeskommunen og Sametinget kan i enkeltvedtak gje varig eller mellombels dispensasjon frå freding og fredingsføresegner for kulturmiljø som er freda ved vedtak. Det kan setjast vilkår for dispensasjonen.

Dispensasjon kan ikkje gjevast dersom omsyna bak føresegna det blir dispensert frå, føremålet med fredinga eller dei kulturhistoriske verdiane blir vesentleg sette til side. Det kan berre gjevast dispensasjon dersom fordelane for eigaren eller for samfunnet veg klart tyngre enn skadeverknaden for den kulturhistoriske verdien.

Om eit tiltak ikkje er sett i gang innan tre år, fell dispensasjonen bort.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter lovforslaget. Bestemmelsen er en general-dispensasjonsbestemmelse, som samler reguleringen av avvik fra fredninger i en bestemmelse. Ordlyden i bestemmelsen er endret, men fylkeskommunen oppfatter at den har et meningsinnhold som ligger nært opp til dagens §§ 15 a første ledd, 19 tredje ledd, 20 tredje ledd og 22a annet ledd. En antar derfor at mye av den praksis som er utviklet for nevnte bestemmelser kan anvendes videre.

Første ledd: Bestemmelsen slår fast at det etter søknad og vedtak kan avvikes fra fredningsbestemmelsene. Avviket kan være varig eller midlertidig, og tydeliggjør at det kan settes vilkår. Bestemmelsen oppfattes som en videreføring av gjeldene rett og støttes.

Annet ledd: Bestemmelsen har hentet ordlyden fra plan- og bygningsloven § 19-2, hvilket oppfattes som en styrke fordi det er en gjenkjennbar ordlyd fra et rettsområde som er mye anvendt. Det er også naturlig å hente relevant praksis og erfaring fra § 19-2 ved tolkning av foreslått § 30. Iblant et tiltak utløse dispensasjon fra både en plan og kulturmiljøloven.

De to bærende vilkårene, som anses som en modernisering og videreutvikling av gjeldene dispensasjonsbestemmelser,

- **omsyna bak føresegna/ kulturhistoriske verdiane skal ikke vesentlig tilsidesettes**
- **fordels/ulempevurderinger**

korresponderer godt med gjeldene vilkår vesentlig inngrep (formålsvurdering) og særlig tilfelle (tiltakets nødvendighet/godhet/skadevirkning).

At eierens interesser er særlig trukket frem i fordels/ulempe-vurderingen er likt med dagens praktisering av loven. Dette mener fylkeskommunen er riktig å videreføre, da ulempene ved rådighetsbegrensningene også i stor grad treffer eier ved fredning. En tydeliggjøring av eierinteresser kan også medføre en endret praksis, men en antar at

det i rundskriv vil bli gitt nærmere redegjørelse for de sentrale kriterier som skal ligge til grunn for avveiningene, blant annet med avklaringer om forhold til fordeler og ulemper med tanke på kunnskap, opplevelse og bruk i et samfunnsperspektiv. At de bærende vilkårene i lovforslaget har en relativ likhet med dagens praktisering av gjeldene dispensasjonsbestemmelser medfører en lettere overgangen til ny lov for forvaltningen.

3.4.10 § 31 Forvaltnings- og skjøtselsplanar

Kulturmiljøstyresmakta kan leggje fram eit utkast til forvaltnings- eller skjøtselsplan saman med vedtak om freding. Planen skal gje føreseielege rammer for kva som er tillate utan dispensasjon.

Kulturmiljøstyresmakta bør leggje fram eit utkast til plan samtidig med vedtak om freding i desse tilfella:

- a) Ved større eller komplekse fredingar der bruk er naudsynt for å oppfylle føremålet med fredinga.
- b) Når omsynet til eigaren taler for det, eller han ber om det.

I slike tilfelle skal ein endeleg plan vere ferdig seinast eitt år etter at fredinga er vedteken.

Planen kan innehalde avtalar med eigaren og fastsetje økonomisk godtgjersle for tiltak som trengst for å oppfylle føremålet med fredinga.

Kulturmiljøstyresmakta er ansvarleg for å følgje opp forvaltnings- og skjøtselsplanar.

Når kulturmiljø er freda ved forskrift etter § 25, kan ansvaret for å lage og følgje opp slike planar delegerast til Riksantikvaren.

Eit mindretal (Olsson, Holm, Fjeldheim og Myklebust) føreslår at *andre avsnitt* skal lyde: Kulturmiljøstyresmakta skal leggje fram eit utkast til forvaltnings- eller skjøtselsplan samtidig med vedtak om freding i desse tilfella:

- a) Ved større eller komplekse fredingar der bruk er naudsynt for å oppfylle føremålet med fredinga.
- b) Når omsynet til eigaren taler for det, eller han ber om det.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter lovforslaget. Et viktig formål med planene er å gjøre fredninger enklere å håndtere for eieren og brukeren, gjennom at de gir veiledning. Etter fylkeskommunens oppfatning vil det være ulikt behov for slike veiledende retningslinjer ut fra hvilket kulturminne det er tale om. Det fremstår derfor som riktig at dette er en kan/bør regel. Dette er etter vår oppfatning også i tråd med mindretallets forslag. Når det i lovforslaget er anvendt bør, ligger det i dette at det er særlig de komplekse kulturminnene som bør ha slike planer, og i tilfeller der særlig hensyn til eier taler for det. En mener likevel at bør er riktig ordlyd. En begrunner

dette med at det må ligge til fylkeskommunene å vurdere behovet, og at det også må tas høyde for at det krever en del resurser i både å lage og å følge opp forvaltnings- og skjøtelsesplaner for fylkeskommunene. Det vil også nevnes at gode fredningsbestemmelser begrenser til en viss grad behovet for forvaltningsplaner for mindre komplekse kulturminner.

En viss fare med forslaget er at det kan føre til at fredningsprosessen tar lengre tid, siden den må avvente til det foreligger et utkast til skjøtsel eller forvaltningsplan som skal fremlegges samtidig. At ferdig utkast skal ferdigstilles innen ett år, gir en litt mindre god rettsregel siden spørsmålet om skjøtsel- og forvaltningsplan skal lages i første omgang er et *bør*. Om fylkeskommunen er usikker på om de rekker å ferdigstille en skjøtsel- og forvaltningsplan innen ett år, vil de antagelig velge å ikke lage slike planer. Da er det bedre om begge bestemmelser inneholder et «bør». Annet ledd bokstav b) omfattes etter fylkeskommunens oppfatning av retten til å få veiledning, og det kan vurderes om dette alternativet er unødvendig. Det kan i alle tilfeller vurderes om omtalen av eieren som han er riktig.

Mindretallets forslag om at dette skal omfatte en plikt, er fylkeskommunen uenig i. Dette må vurderes opp mot eiers behov og hensiktsmessig ressursbruk.

3.4.11 § 32 Forbud mot tiltak og aktiviteter i nærleiken av kulturmiljø freda ved vedtak

Fylkeskommunen og Sametinget kan gjere enkeltvedtak om å forby alle slags tiltak og aktiviteter i eit område som ligg i nærleiken av eit kulturmiljø freda ved vedtak, dersom desse tiltaka og aktivitetane kan ha ein unødig negativ innverknad på den kulturhistoriske verdien.

Vedtak om forbod kan ikkje gjerast dersom ulempene for eigaren eller samfunnet veg klart tyngre enn den negative innverknaden på den kulturhistoriske verdien.

Agder fylkeskommunes merknader til § 32 første ledd

Agder fylkeskommune mener at også vitenskapelige interesser bør vektlegges. Vi foreslår følgende endring av ordlyd i lovtekst til § 32 første ledd (endringer er uthevet):

*Fylkeskommunen og Sametinget kan gjere enkeltvedtak om å forby alle slags tiltak og aktiviteter i eit område som ligg i nærleiken av eit **freda** kulturmiljø **freda** ved vedtak, dersom desse tiltaka og aktivitetane kan ha ein unødig negativ innverknad på den kulturhistoriske verdien. I vedtaket kan det bl.a. forbydast markante tiltak i bestemte siktlinjer og landskapsrom.*

Vurderinger og innspill

Innledningsvis vil fylkeskommunen understreke at foreslått lovbestemmelse støttes. Det har vært vesentlige utfordringer med tiltak rett ved eller i viktige kulturminner som

i vesentlig grad har forringet opplevelsen av kulturminnene. Mange nasjonalt viktige kulturminner bør etter fylkenes oppfatning få styrket inngrepsvernet rundt seg, i den grad det er sentralt for opplevelsen av kulturminnet. Dette gjelder både fredete bygninger og automatisk fredete kulturminner, og vil typisk være knyttet til visse rådighetsbegrensninger knyttet til siktlinjer eller bedre hindre tiltak helt inntil «husveggen». Forslaget er viktig for å kunne sikre særlig opplevelsesverdiene og fylkene vil kunne bedre selv ettergå de mest sårbare kulturminnene og knytte dette arbeidet til de regionale kulturminneplanene, og dermed styrke disse planene med et mer bindende innhold.

Fylkeskommunen foreslår likevel en endring.

Bestemmelsen bør også omfatte automatisk fredete kulturminner, og det foreslås at henvisningen til «freda ved vedtak» strykes, som ellers ville unntatt automatiske fredete kulturminner.

Fra NOU 'en kap. 18.9 siste avsnitt vedr. sikringssone for automatiske fredete jordfaste kulturminner og byggverk fremgår:

«At sikringssona blir føreslegen oppheva, vil kunne få negative konsekvensar for nokre av dei automatisk freda bygningane. Lova opnar for å frede ved vedtak område rundt det automatisk freda kulturminnet for å ta vare på dei kulturhistoriske verdiane.»

Fylkeskommunen antar at det er tenkt som en henvisning til § 22 j) jf. § 23 og at intensjonen har vært at en slik mulighet skal foreligge. § 22 j) jf. § 23 er forbeholdt Riksantikvarens myndighet og krever saksprosess slik beskrevet i § 67, hvilket er relativt omfattende prosess tilpasset et helt annet restriksjonsnivå. Siden de jordfaste automatiske fredete kulturminne er direkte fredet i loven fattes det ikke egne vedtak for at disse skal være fredet, «sikringssonen» etter § 22 j) jf. § 23 må således fattes i ettertid. Det holdes som upraktisk at det må gjennomføres en ordinær fredning for å kunne etablere en utvidet sikringssone i ettertid. Ved å inkludere jordfaste automatisk fredete kulturminner i § 32 åpnes det for å sikre enkelte nødvendige siktlinjer til de viktigste jordfaste kulturminnene.

Siden § 32 er avgrenset til å gjelde kulturmiljø fredet ved vedtak faller automatisk fredete kulturminner utenfor som sådan. Det forslås at henvisning til vedtak i forslaget strykes.

For automatiske fredete kulturminner dekkes dette til en viss grad av forbudet mot vesentlige visuelle tiltak (utilbørlig skjemme), men bestemmelsen har vist seg relativt vanskelig å praktisere, og gir ingen forutberegnelighet for tiltakshaver på grunn av dens skjønnsomme karakter.

For både vedtaksfredete- og automatiske fredete kulturminner vil det særlig være relevant å sikre visse siktlinjer og mindre sentrale landskapsrom, slik at det er mulig å

gi muligheten for at kulturminnet kan oppleves i sitt naturlige miljø, samt at den historiske plasseringen kan leses i en sammenheng med topografi og landskap. Dette er så sentralt for forståelsen av kulturminner at det forslås understreket i bestemmelsen.

Dersom bestemmelsen endres til også å omfatte automatiske fredete kulturminner kan man vurdere å flytte bestemmelsen til felleskapitlet «Øvrige virkemidler».

3.5. Kapittel 5 Lause kulturminne (§§ 33-38)

3.5.1 § 33 Råderett over lause kulturminne

Lause kulturminne frå tida fram til og med 1650, og samiske lause kulturminne frå tida fram til og med 1917, høyrer til fellesskapet i Noreg dersom dei har kome for dagen ved arkeologiske undersøkingar eller tilfeldige funn, og dersom dei ikkje er privat eigde.

Forvaltningsmuseet har forvaltningsansvaret for lause kulturminne.

Menneskelege leivningar med kulturhistorisk verdi skal forvaltast som lause kulturminne.

I tvilstilfelle avgjer Riksantikvaren om noko oppfyller alderskriteria i første avsnitt.

Riksantikvaren kan òg avgjere at lause kulturminne som er yngre enn aldersgrensene som er nemnde i første avsnitt, skal høyre til fellesskapet og forvaltast av forvaltningsmuseet dersom dei kjem for dagen under offentlege utgravingar og privat eigar ikkje er kjend.

Eit mindretal (Anfinset og Falch) føreslår at første avsnitt skal lyde:

Lause kulturminne frå tida fram til og med 1850, og samiske lause kulturminne frå tida fram til og med 1917, høyrer til fellesskapet i Noreg dersom dei har kome for dagen ved arkeologiske undersøkingar eller tilfeldige funn, og dersom dei ikkje er privat eigde.

Eit mindretal (Felland og Gierløff) føreslår at første avsnitt skal lyde:

Lause kulturminne frå tida fram til og med 1650, samiske lause kulturminne frå tida fram til og med 1917, og lause kulturminne knytt til ein nasjonal minoritet frå tida fram til og med 1850, høyrer til fellesskapet i Noreg dersom dei har kome for dagen ved arkeologiske undersøkingar eller tilfeldige funn, og dersom dei ikkje er privat eigde.

Agder fylkeskommunes merknader til § 33 fjerde og femte ledd

Agder fylkeskommune ber departementet vurdere at fylkeskommunen og Sametinget bør være rette rette instans, ikke Riksantikvaren, i fjerde og femte

ledd. Dette vil gi et enklere regelverk knytta til førstelinjeansvar. Riksantikvaren bør heller være klageinstans.

Agder fylkeskommune anbefaler at setningen «dersom dei kjem for dagen under offentlege utgravingar» i femte ledd strykes.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter i hovedsak lovforslaget. Lovforslaget fremstår som en videreføring av gjeldene lovs § 12, men hvor alderskriteriet er flyttet fra 1537 til 1650. Fylkeskommunen støtter at alderskriteriet flyttes til 1650, med begrunnelse og bakgrunn i de samme hensyn som gjør seg gjeldene for endring av alderskriteriet for jordfaste automatiske fredete kulturminner. Forslaget til bestemmelse fremstår som en forenkling og modernisering, men fylkeskommunen ønsker å komme med noen bemerkninger knyttet til ordlyden.

Første ledd: Fylkeskommunen støtter foreslått alderskriterium. Dette harmonerer med alderskriteriet for jordfaste automatiske kulturminner.

Eiendomsbegrepet i § 33

Fylkeskommunen er usikre på om det er fornuftig å endre eiendomsrettighetshaver fra staten i nåværende lov til felleskapet. I et eiendomsrettslig perspektiv er det ikke helt og umiddelbart klart hvem det er tale om og som kan utøve eierrettighetene, for eksempel ved vurdering av anmeldelse av heleri etter salg eller når forvaltningsmuseet avhender.

Fylkeskommunen har forståelse for at Staten ikke passer særlig godt når det gjelder samiske kulturminner, slik det er gitt redegjørelse for i merknadene til bestemmelsen, og at det er ønskelig å få frem at det offentlige forvalter på vegne av fellesskapet. Men etter vår oppfatning gir uttrykket fellesskapet uklarheter også med hensyn til hvem som skal forvalte. Til sammenligning eies jordfaste automatisk fredete kulturminner av grunneier og forvaltes av eierne innenfor de restriksjoner som er gitt i fredningen. Tilsvarende for eiere av fredete byggverk og anlegg. Det er verdien og historien de representerer som tilhører felleskapet uttrykt gjennom fredningsrestriksjoner, men objektet som sådan bør etter vår oppfatning ha en bestemt eier.

I merknader til bestemmelsen i kap. 42, hvor bruken av begrepet fellesskapet diskuteres, sammenlignes det i NOU'en med Havressurslova - hvor det fremgår at *vittlevende marine ressursane ligg til fellesskap* etter nevnte lovs formålsparagraf - § 1. Fylkeskommunen ser ikke helt at sammenligningen er relevant for løse kulturminner som kommer for dagen. Det er tale om tilfeller hvor det løse kulturminnet er funnet (kommer for dagen) og problemstillingen om eierforhold blir relevant og konkret. Da må en heller sammenligne med hvem som er eier av de

marine ressursene etter at de er fanget og hentet opp, som er mer sammenlignbart med det som er tema under § 33.

En ser gjerne at uttrykket *felleskapet* vurderes opp imot det å oppnå klarhet. I forhold til utøvelse av eiendomsrett bør det være klarhet med hensyn til hvem det er og hvem som utfører rettigheter i tråd med den. Et alternativ er at Staten beholdes, men at det gis et tillegg i første ledd med for eksempel Samiske kulturminner høyrer til Sametinget. Etter vår oppfatning er «Staten» og Sametinget i denne sammenheng det nærmeste en kommer et uttrykk for fellesskapet dersom en skal ha en felles eier. Ytterligere alternativt er at grunneier anses som eier av løse kulturminner, slik det er for faste kulturminner, men at staten og Sametinget har full faktisk og rettslig disposisjonsrett uten grunneiers rett på erstatning.

Annet ledd. Fylkeskommunen er enig i og støtter at løse kulturminner skal forvaltes av forvaltningsmuseene.

I dag er det fylkeskommunene som mottar, registrerer, og vurderer løse kulturminner – for deretter å overlevere disse til forvaltningsmuseene som gjennomfører samme prosess. Behandlingen av løsfunn er ressurskrevende slik det er lagt opp til etter dagens system. Dobbeltarbeidet kan fjernes ved utarbeidelse av gode digitale verktøy som kan benyttes i hele kjeden, fra detektorist, via fylkeskommune til museet.

Tredje ledd: Bestemmelsen støttes og harmonerer med prinsippet om at forvaltningsmuseene håndterer løse kulturminner. I merknaden til forslaget kan det likevel skapes noe usikkerhet rundt hva som faktisk er ment. Slik det framgår av utvalgets merknad, fremstår det som om det opereres med et skille mellom levninger med kulturhistorisk verdi og levninger som skal forvaltes av politiet. Det er etter gjeldende rett ingen automatikk i at politiet kobles inn ved funn av menneskelige levninger, jf. også veileder ved funn av menneskelige levninger. I veilederen skilles det forenklet sett mellom uforutsette og forutsette funn av fredete/ikke fredete menneskelige levninger, hvor førstnevnte (uforutsette funn) er som politisak å regne, mens sistnevnte håndteres av regional myndighet som videreformidler til gravplassmyndighetene (forutsette funn av ikke fredet materiale) eller museene (forutsette funn av fredet materiale). Dette gjelder for eksempel inngrep i nyere kirkegårder, krigsgraver eller andre tilfeller hvor man kan forvente å finne gravlagte individer. Videre arbeid får vurdere om det er behov for nærmere avklaring av problemstillingen.

Fjerde ledd: Det kan vurderes om det bør være fylkeskommunen som er riktig myndighet etter fjerde ledd. Fylkeskommunen er myndighet for om noe er automatisk fredet, hvilken utstrekning ett kulturminnet har og dispensasjonsmyndighet for jordfaste kulturminner. Det ville gi bedre rettsregel-harmoni om fylkene også var førsteinstans i spørsmålet om alderskriteriet også for løse kulturminner.

Riksantikvaren bør heller være klageinstans, slik de er i de fleste øvrige tilfeller og de vil ha muligheten for å ta over en sak etter foreslåtte regler i § 57. En konsekvens av at Riksantikvaren blir førsteinstans er at departementet blir klageorgan.

Femte ledd: Riksantikvarens anledning til å bestemme at løse kulturminner yngre enn den gitte grensen skal tilhøre fellesskapet bør ikke begrenses kun til funn framkommet ved offentlige utgravninger, da dette ekskluderer mulig viktige kulturhistoriske gjenstander av nyere dato, som framkommer tilfeldig eller ved f.eks. privatpersoners innsats. Vi foreslår derfor at formuleringen «dersom dei kjem for dagen under offentlege utgravingar» strykes. Punktet om at unntaket ikke gjelder gjenstander i privat eie bør beholdes, da det oppfattes for inngripende i den private eiendomsretten dersom Riksantikvaren skal ha myndighet over dette. Det kan også her vurderes om denne myndigheten også bør ligge til fylkeskommunene, siden den har klar sammenheng med det som kan fredes etter foreslått § 24.

Fylkeskommunen støtter øvrige bestemmelser foreslått i paragrafen.

Minoriteters løse kulturminner

Fylkeskommunen støtter i utgangspunktet de synspunkter som kommer til uttrykk i mindretallsforslaget til Felland og Gierløff, da det anses å ivareta kulturhistorien til de nasjonale minoritetene. Disse er ofte underrepresentert i skriftlige kilder. En grense på 1650 for minoriteters løse kulturminner vil i all hovedsak utelukke mesteparten av kildemateriale vi har for disse gruppene, men slik lovsystemet er lagt opp skal disse kunne ivaretas gjennom fredninger etter §§ 23 og 24. Dette kan være en god løsning. En vedtaksfredning av et løst kulturminner vil i bedre grad kunne ta hensyn til og tilpasse seg tilstand og bruk. Men for at dette skal kunne effektivt bør saksbehandlingsreglene i § 24 gjøres mindre omfattende. Etter fylkeskommunens oppfatning er det viktig å styrke minoriteters forankring og deltagelse til felles historie, ved at også deres spesifikke historiske gjenstander anses som viktige og vekker interesse fra storsamfunnet.

3.5.2 § 34 Avhending og kassering av lause kulturminne

Forvaltningsmuseet kan gjere enkeltvedtak om å avhende lause kulturminne vederlagsfritt i tilfelle der det er fagleg forsvarleg.

Forvaltningsmuseet kan gjere enkeltvedtak om å kassere lause kulturminne dersom det er klart fagleg forsvarleg og det ikkje har ressursar til å ta vare på dei.

Eit laust kulturminne må dokumenterast før det blir avhenda eller kassert.

Når forvaltningsmuseet vurderer tiltak som overføring, avhending og kassering av lause samiske kulturminne, skal det konsultere Sametinget etter sameloven kapittel 4 Konsultasjoner.

Sametinget kan ta avgjerd om bruk og gjere enkeltvedtak om oppbevaring og tilbakeføring av samiske menneskelege leivningar. Sametinget skal som grunnlag for avgjerd og enkeltvedtak be forvaltningsmuseet om forskingsfaglege vurderingar og råd.

Agder fylkeskommunes merknad til § 34 tredje ledd

Agder fylkeskommune anbefaler at departementet ser på avhendingsrutiner og om det skal tas inn i lovforslaget. Det bør ses nærmere på ordlyden i tredje ledd. Her bør det vurderes å tas inn noe rundt en verdivurderingsprosess mot samlinger. Før avhending eller kassering bør eller skal forvaltningsmuseet gjennomgå en verdivurderingsprosess for å kartlegge enkelte deler av egen samling, og egen samling sett i sammenheng med lignende samlinger på andre museer. Slik vil museet ha god oversikt over omfang og tilstand før det tas beslutning om avhending eller kassering.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter forslaget og mener det er riktig at det gis en hjemmel til å kassere eller avhende på faglig grunnlag. En ser det videre som positivt at en søker å regulere forholdet mellom forvaltningsmuseene og Sametinget ved håndtering av løse kulturminner.

Det kan vurderes om det er nødvendig at avhending og kassering krever enkeltvedtak, eller om det kan holde å fatte dette som en avgjørelse. Som enkeltvedtak må det sendes forhåndsvarsel og gis en individuell begrunnelse i vedtaket, hvilket fremstår som unødvendig ressurskrevende gitt betydningen saken har. Det er også litt uklart hvem enkeltvedtaket skal rette seg mot, gitt at felleskapet er eier.

3.5.3 § 35 Forbud mot skade på lause kulturminne

Ingen må skade lause kulturminne som er nemnde i § 33, utan løyve etter siste avsnitt.

Utan omsyn til kven som er eigar, kan forvaltningsmuseet grave fram, flytte, ta opp og undersøkje lause kulturminne som er nemnde i § 33, og setje i verk tiltak for å ta hand om dei.

Dersom det er fagleg forsvarleg, kan forvaltningsmuseet gjere enkeltvedtak om løyve til

- a) gjengravlegging
- b) inngrep til forskning

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter forslaget, og anser forslaget som en videreføring av tidligere rett. Den praksis som er utviklet på området kan anvendes videre for å gi blant annet skadebegrepet et nærmere innhold. Språkmessig kunne det vært litt klarere i første ledd om henvisningen «..utan løyve etter siste avsnitt» viser til § 33 eller til § 35. Ut ifra sammenhengen er det vel klart at det gjelder 33 tredje ledd bokstav b).

Annet ledd må også gjelde fylkene, for eksempel i forbindelse med undersøkelser og befaringer. Det foreslås at både forvaltningsmuseene og fylkeskommunene og Sametinget har samme rett, for å øke effektiviteten og begrense ressursbruken. Dette er relativt vanlig i forbindelse med undersøkelser fylkene skal gjennomføre. Dette bør vurderes presisert i selve ordlyden.

Tredje ledd bokstav a): Det er noe uklart ved lesing av selve ordlyden hva det siktes til, og det kunne med fordel være presisert at det er tale om menneskelige levninger.

Tredje ledd bokstav b): Det er noe uklart hva det siktes til i selve ordlyden. Det kan ut ifra lovteksten fremstå som det både er tale om inngrep for å grave frem løsøre som ellers ikke er dekt av annet ledd, og inngrep i selve løsøret det siktes til.

3.5.4 § 36 Søk etter jordfaste og lause kulturminne

Metallsøk og andre søk etter lause kulturminne som nemnt i § 33 kan ikkje gjerast dersom søket kan skade det lause kulturminnet.

Like eins gjeld forbudet i § 18 mot tiltak og aktivitetar som kan skade eller på annan måte påverke automatisk freda jordfaste kulturminne.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen oppfattes som en videreføring av gjeldene praksis. Det hvilende og

generelle forbudet mot å skade løse kulturminner i forbindelse med metallsøk gjelder også i dag, og det er finneren som bærer risikoen for at en eventuell oppgraving ikke skader kulturminnet. Forbudet mot graving i jordfaste automatiske fredete kulturminner er en kodifisering av dagens praksis. Bestemmelsen i seg selv klargjør rettsstillingen ved metallsøkervirksomhet.

Enkelte uttalelser og diskusjoner i NOU'en skaper en viss tvil om hvordan bestemmelsen skal forstås, blant annet som har skapt diskusjon om det er foreslått innført et forbud. Dersom man har hatt til hensikt å begrense søk i udyrket mark bør dette fremkomme klarere. Fylkeskommunen har ved vurdering av denne bestemmelsen lagt vekt på lovens ordlyd og de konkrete merknadene angitt i kapittel 42, og kan ikke se at det er foreslått eller har vært en intensjon om å forby metallsøkervirksomhet som sådan.

Rent språklig kan det vurderes om det er riktig å angi at begrepet *søk* som kan skade kulturminner er forbudt. Det er ikke *søket* i seg selv som har skadepotensial, men eventuell etterfølgende oppgraving. Dette gjelder også for søk på jordfaste automatisk fredete kulturminner. Videre arbeid kan vurdere om det er nødvendig med en slik presisering.

Det ligger en uklarhet i om løsfunn i privat eie (funnet før 1905 og gått i arv) omfattes av skade-forbudet siden det ikke kan anses å være eid av fellesskapet. Videre arbeid må gjerne tydeliggjøre dette.

Fylkeskommunen er for øvrig også nysgjerrig til en løyve-ordning for søk etter løse kulturminner, slik utvalget diskuterer i NOU. Det vil kunne strukturere den kontaktene som (flere) fylkeskommuner har med de organiserte miljøene i dag, og styre områdene som søkes. Det bør likevel utredes nærmere hvilken mer belastning dette kan medføre for fylkene og metallsøkerene.

3.5.5 § 37 Plikt til å melde frå om og levere inn lause kulturminne

Den som finn eit laust kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1650, skal snarast mogleg melde frå og levere frå seg kulturminnet til fylkeskommunen. Like eins skal eit samisk kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1917, leverast til Sametinget.

Eit mindretal (Anfinset og Falch) føreslår at *føreseigna* skal lyde:

Den som finn eit laust kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1850, og eit samisk laust kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1917, skal snarast mogleg melde frå og levere det frå seg fylkeskommunen eller Sametinget.

Eit mindretal (Felland og Gierløff) føreslår at *føreseigna* skal lyde:

Den som finn lause kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1650, samiske lause kulturminne som kan vere frå tida fram til og med 1917, og lause kulturminne som

er knytt til ein nasjonal minoritet og kan vere frå tida fram til og med 1850, skal snarast mogleg melde frå og levere det frå seg til fylkeskommunen eller Sametinget.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen oppfattes som en videreføring av dagens lov, med tydeliggjøring av utløste plikter ved funn. Bestemmelsen har fått en noe modernisert språkdrakt uten å endre meningsinnhold. Det er viktig at løsfunn som blir funnet kommer inn til antikvariske myndigheter for registrering og undersøkelser, og en ser det derfor som positivt at denne plikten er tydeliggjort. Det foreslås likevel en mindre endring i tråd med mindretallets forslag, bestående av Felland og Gierløff.

3.5.6 § 38 Finnarløn

Fylkeskommunen og Sametinget kan ta avgjerd om utbetaling av finnarløn etter tilfeldige funn av lause kulturminne som nemnt i § 33 med særleg høg penge- eller kulturhistorisk verdi.

Agder fylkeskommunes merknader til § 38

Forvaltningsmuseene og Sametinget har ansvaret for løsfunn, og Agder fylkeskommune mener at ordningen med finnerlønn bør legges til samme.

Agder fylkeskommune foreslår følgende endring av lovtekst § 38 (endringer er uthevet):

~~Fylkeskommunen og Sametinget~~ **Forvaltningsmusea og Sametinget** kan ta avgjerd om utbetaling av finnarløn etter tilfeldige funn av lause kulturminne som nemnt i § 33 med særleg høg penge- eller kulturhistorisk verdi.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er til dels en videreføring av gjeldene rettstilstand, men slik at ansvaret for finnerlønn og utbetaling er flyttet fra Riksantikvaren til fylkene. Retten til å få finnerlønn ved funn av edelt metall foreslås fjernet.

Siden ansvaret for løsfunn i lovforslaget er lagt til forvaltningsmuseene, mener fylkeskommunen at for å oppnå et harmonisert system bør ansvaret for finnerlønn ligge hos forvaltningsmuseene. Det fremstår som et lite praktisk og unntak fra reglene om løsfunn. Det er museene som vurderer og ivaretar de løse kulturminnene, som har mulighet til å kassere og avhende, samt at det er også de som har nødvendig kompetanse til å ta stilling til viktighet og verdi. Å legge ansvaret til fylkene oppfattes også ineffektiviserende siden fylkene vil være avhengig av å få vurdert funnene av forvaltningsmuseet.

Det vil videre være svært vanskelig å få en ensartet praksis på når og omfanget av finnerlønnen dersom fylkene skal ha ansvaret, som heller ikke nødvendigvis blir

faglig fundert, siden disse organer er underlagt politisk styre og lettere påvirket av for eksempel medieoppslag.

Alternativt mener fylkeskommunen at ansvar for finnerlønn bør forbli hos Riksantikvaren for å sikre ensartet praksis.

3.6. Kapittel 6 Felles regler for freda kulturmiljø (§§ 39-42)

3.6.1 § 39 Vektlegging av kulturhistoriske verdier ved løyve etter anna lov

Dersom eit forvaltningsorgan skal ta avgjerd om løyve etter anna lov, til eit tiltak i nærleiken av eit freda kulturmiljø, skal organet leggje vekt på om tiltaket kan ha skadeverknad for den kulturhistoriske verdien til det som er freda.

Riksantikvaren, fylkeskommunen og Sametinget kan klage på løyvet.

Agder fylkeskommunes merknader til § 39

Agder fylkeskommune støtter forslaget.

Agder fylkeskommune mener at det bør tas inn en meldeplikt til fylkeskommunen om slike løyver.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter forslaget. Bestemmelsen fremstår som en videreføring og kodifisering av det sektorovergripende ansvaret, men er presisert og tydeliggjort. Prinsippet om det sektorovergripende ansvaret er svært viktig fordi det integrerer kulturminnevern i arbeidet hos offentlig organ som normalt ikke anses som antikvariske myndigheter. Selv om det prinsippet ikke direkte kan utlede rettigheter og plikter, øker det bevisstgjøring i saksbehandlingen.

Fylkeskommunen mener det bør legges inn i lovteksten en meldeplikt i form av at vedtak/avgjerd om løyve skal oversendes fylkeskommunen innen en gitt frist etter at vedtaket er fattet.

Det kan vurderes om bestemmelsen bør ligge i et annet kapittel gitt den overordnede karakter, for eksempel under kapittel 2 om Almenne føresegner.

3.6.2 § 40 Tilskot til eigaren av freda kulturmiljø

Kulturmiljøstyresmakta kan gje tilskot til antikvariske meirkostnader, istandsetjing og vedlikehald av freda kulturmiljø.

Agder fylkeskommunes merknader til § 40

Agder fylkeskommune oppfordrer sterkt i videre arbeid med loven at en ser nærmere på muligheten for å beholde tilskudd eller vederlag som en rettighet.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen samler henvisningene til vederlagskrav og tilskudd etter gjeldene lovs §§ 15 a annet ledd og 17 annet ledd. Rettskravet på vederlag er tatt bort, og omgjort til en felles kan-regel. Bestemmelsen innebærer en svekkelse av eieres rettigheter på vederlag etter gjeldene § 15a.

Tilskudds instituttet har vært krevende å forvalte. Dersom det settes vilkår i en dispensasjon som fordyrer arbeidet etter gjeldene lov, skal eier eller bruker få helt eller delvis vederlag for denne utgiften, jf. § 15 a annet ledd. Bestemmelsen angir en rett eier eller bruker har til å få kompensert merutgifter som følge av fordyrende vilkår i dispensasjoner. Bestemmelsen beskriver tilfeller som skiller seg fra øvrige tilskudd, da den er formulert som et rettskrav. Det gjøres derfor et skille mellom vederlagkravstilfeller og øvrige tilskuddstilfeller etter bestemmelsen. Utfordringen med gjeldene bestemmelse er at de fordyrende vilkårene vil variere ut fra hvor antikvarisk søknadene er og i hvilken grad de etterlever fredningsbestemmelser og prinsipper. Dette vil vederlagsmessig favorisere de søknadene som ikke etterlever antikvariske prinsipper, fordi det vil tilkomme flere fordyrende vilkår i dispensasjonsvedtaket. Dette er uheldig.

Rettskrav til dekningen av antikvariske merkostnader er uklar i eksisterende lov, og det er riktig å adressere problemstillingen. Fylkeskommunen opplever likevel ikke at lovforslaget løser utfordringene fullt ut ved å ta bort rettskravet og innføre en ren kan-bestemmelse.

Spørsmålet om tilskudd i bestemmelsen reiser et mer prinsipielt spørsmål om fordeling av kostnader ved å ha og bevare felleskapets kulturarv, og om den økonomiske byrden eiere av fredete kulturminner har.

Byrden ved rådighetsbegrensningene som følger av fredningen ligger på eier. Både i kraft av de begrensninger som følger fysiske endringer ved behov for endret bruk, men også ved antikvariske istandsetting og vedlikehold. Som et utgangspunkt og overordnet mener fylkeskommunen at de økonomiske ulempene eiere har ved å ta vare på fellesgodet kulturarv er noe felleskapet skal delta å bekoste, og at dette bør være en rettighet gitt særlig kostnadskrevende tiltak.

Fylkeskommunen mener eiere bør ha rett til tilskudd for å ivareta kulturarv og med det sikre en rett til å få noe kompensasjon for den økonomiske ulempe det kan medføre. En slik rettighet er også, på et overordnet plan, viktig for å sikre forutberegnelighet statlige overføringer som kan deles ut i fylkene, som igjen kan gi disse til eierne. En ren «kan» regel vil føre til ulik praksis mellom fylkeskommunene, og det kan oppstå en unødig konkurransesituasjon.

Fylkeskommunen er derfor uenig i at det er et riktig grep å ta bort retten til kompensasjon ved fordyrende antikvariske vilkår, og om dette vil innebære at en i

mindre grad en tidligere kan sette fordyrende vilkår. En åpenbar konsekvens er at tilskuddsordningen blir mer skjønnsom og mindre forutsigbar for eiere.

En "kan"- formulering speiler utviklingen av det demokratiserte kulturmiljøvernet, der mangfold og representativitet er sentrale stikkord. Økt omfang, kompleksitet og kostnad knytt til antikvariske merkostnader har ikke vært speilet i budsjettutviklingen av tilgjengelige midler på statsbudsjettet. En "kan"- formulering er på den ene side nødvendig om ikke rammene for den søknadsbaserte ordningen blir styrket. På den annen side har lovutvalget i flere av sine diskusjoner og innspill ønsket å styrke rettighetene for eiere av fredet objekt, ikke svekke dem.

Det er viktig at kulturmiljøforvaltningen får beholde økonomiske virkemiddel, som også gir et pedagogisk grunnlag for et godt samarbeid med eiere. Økt omfang, kompleksitet og kostnad tilknyttet antikvariske merkostnader har ikke vært speilet i budsjettutviklingen av tilgjengelige midler på statsbudsjettet.

Det er riktig at det i dag finnes ordninger som hjemler mulighet for å fritta kulturmiljø fra lovpålagte skatter og avgifter, i hovedsak kommunal eiendomsskatt. Men det er svært få kommuner som har innført et slikt unntak. Antagelig er anstrengt kommuneøkonomi delaktivt i dette. Det kan antagelig ikke forventes at fritaket vil komme til større anvendelse i fremtiden.

Vi oppfordrer sterkt i videre arbeid med loven at en ser nærmere på muligheten for å beholde tilskudd eller vederlag som en rettighet. Det kan vurderes å differensiere tilskudd- og vederlagsordningen. For eksempel ved at en «skal»-ytelse for privatpersoner, uten avgrensinger til bestemte i poster i statsbudsjettet, og en søknadsbasert «kan»-ordning for andre eiere, basert på spesifikke bevilgninger i statsbudsjettet, tilsvarende dagens «post 71».

Eksisterende og foreslått lovtekst er uklar om hva som menes med antikvariske merkostnader, og det er behov for klargjøring ut over det som leses ut fra eksisterende retningslinjer, rundskriv og lovtolkninger. Departementet bør klargjøre forholdet, og kan vurdere utarbeiding av forskrift om antikvariske merkostnader. Den generelle tilskuddsinstituttet bør gjennomgås i sin helhet og reguleres i forskrift slik at de bedre kan endres over tid i tråd med samfunnsutviklingen.

3.6.3 § 41 Endring og omgjøring av løyve og dispensasjon

Fylkeskommunen og Sametinget kan oppheve, endre eller gje nye vilkår i løyve eller dispensasjon etter denne lova, eller forskrift i medhald av lova, og kalle løyvet eller dispensasjonen tilbake, dersom

- a) det er naudsynt for å hindre uføresette vesentlege skadeverknader for kulturmiljø eller natur
- b) skadeverknadene kan minskast utan urimeleg kostnad for tiltakshavaren
- c) ny teknologi gjev høve til å redusere vesentlege ulemper for kulturmiljø
- d) tiltakshavaren bryt føresegn gjeve i eller i medhald av lova, og brotet er grovt, skjer fleire gonger eller held fram
- e) det elles følgjer av forvaltningsrettslege omgjeringsreglar

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter lovforslaget. Bestemmelsen er ny i forhold til gjeldene lov, men viderefører den praksis som er etablert gjennom forvaltningsloven § 35 siste ledd og faller innenfor «alminnelige forvaltningsrettslige regler». Fylkeskommunen anser det likevel som positivt at det er foreslått tatt inn en slik bestemmelse – som presiser det rettslige handlingsrommet for omgjørelse og tilgjengeliggjør det som et virkemiddel. Omgjøring etter bestemmelsen kan utløse erstatningsansvar. I det videre arbeidet bør det utredes hvordan dette skal løses.

3.6.4 § 42 Avfreding

I tilfelle der dei viktigaste kulturhistoriske verdiane har gått tapt eller sterke samfunnsomsyn krev det, kan

- a) Riksantikvaren gjere enkeltvedtak om avfreding av kulturmiljø freda etter § 23 og kulturmiljø freda etter § 15
 - b) fylkeskommunen og Sametinget gjere enkeltvedtak om avfreding av kulturmiljø freda etter § 24
 - c) Kongen i statsråd gje forskrift om avfreding av kulturmiljø freda etter § 25
- Sakshandsamingsreglane for freding ved vedtak gjeld så langt dei høver.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter lovforslaget. Bestemmelsen er ny i forhold til gjeldene lov, men viderefører den praksis som er etablert gjennom forvaltningsloven § 35 siste ledd og faller innenfor «alminnelige forvaltningsrettslige regler». Fylkeskommunen anser det likevel som positivt at det er foreslått tatt inn en slik bestemmelse – som presiser det rettslige handlingsrommet for omgjør/oppheving. Aktuelle tilfeller er ved større skade, vesentlige endringer over tid og der tunge samfunnshensyn tilsier at det vil være uforenlig med å opprettholde deler av fredningen. Avfredningsretten er lagt ut ifra trinnhøyde-prinsippet, slik at organene kan oppheve sine egne vedtak.

Fylkeskommunens hjemmel til å avfredning av automatisk fredete jordfaste

kulturminner som er fjernet helt eller delvis

Etter fylkeskommunens oppfatning bør det vurderes å innføre hjemmel til å avfrede helt eller delvis automatisk fredete jordfaste kulturminner i situasjoner hvor de er sterkt skadet eller fjernet, eller det foreligger andre forhold som gjør det nødvendig ut fra sterke samfunnshensyn. I dag blir rådighetsbegrensinger på eiendommen ved ulovlig fjerning av kulturminner værende, fordi det ikke er gitt dispensasjon slik at de ikke er frigitt. I et samfunnsperspektiv er dette en unødig båndlegging av eiendom og ressurser all den tid det kulturminnet er helt eller delvis borte. I slike tilfeller ville det være hensiktsmessig både for kulturminneforvaltning, tiltakshaver og samfunn og gjennomføre ulovlighetsoppfølging, og samtidig ha muligheten til å avklare og avslutte forholdet til kulturminnet ved avfredning. Det kan være en fordel at dette gjøres ved et enkeltvedtak rettet til grunneier, men rent praktisk burde det være nok å oppdatere vernestatus i Askeladden, med en forklaring. Alternativt til dette er at det gis en etterfølgende dispensasjon. Som dispensasjonsmyndighet bør en slik hjemmel legges til fylkeskommunene. Dette begrunnes i at de er høringspart og innsigelsesmyndighet, og må derfor ha myndighet til å ta endelig stilling til avklaringen av kulturminner.

3.7. Kapittel 7 Andre verneformer og verkemiddel (§§ 43-45)**3.7.1 § 43 Ansvar for immateriell kulturarv**

Kulturmiljøstyresmakta har eit særleg ansvar for å sikre dei faga, teknikkane og praksisane som er knytt til kulturmiljø som kan fredast etter denne lova.

Eit mindretal (Fjeldheim) føreslår som andre avsnitt:

Riksantikvaren kan lage lister over fag, teknikkar og praksisar som knyter seg til ivaretakinga av den materielle kulturarven, og over tradisjonsberarar, organisasjonar eller enkeltpersonar som utøver, dokumenterer og fører vidare desse.

Agder fylkeskommunes merknader til § 43

Begrepet immateriell kulturarv bør brukes mer bevisst mht. til kulturarv og dermed gjenspeiles i ny kulturmiljølov. I NOU'en står det at den ikke skal omfatte immateriell kulturarv, men dette blir en utfordring da immateriell kulturarv allerede har en for liten plass i forvaltningen, og særlig når man ser det i sammenheng med hvilket fokus det har internasjonalt.

I de etiske retningslinjene til Norsk ICOM og Norges museumsforbund er det presisert at immateriell og materiell kulturarv skal sees i sammenheng, og at vern handler om å ivareta kunnskap og kulturuttrykk gjennom både praktisering og fysisk bevaring. Den materielle og immaterielle kulturarven må sees i tett sammenheng. Vern handler ikke bare om fysisk bevaring, men om å bidra til å holde kunnskapen og kulturuttrykkene i live gjennom praktisering.

Utfordringen er at immateriell kulturarv ikke har en fysisk form men er avhengig av

tradisjonsbærerne, noe som kan gjøre det vanskelig å verne.

Agder fylkeskommunen mener at immateriell kulturarv bør innlemmes i definisjon av begrepet kulturmiljø.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter lovforslaget, men mener det må endres til at det er myndighetene generelt som har dette ansvaret, som en del av det sektorovergripende ansvaret. Lovforslaget har ikke tilsvarende bestemmelse i nåværende lov, men immateriell kulturarv materialisert i fysiske kulturminner er et av flere viktige kriterier som vurderes i forbindelse med fastsettelse av verneverdier også i dag. Bestemmelsen fremstår som en programerklæring og er nyttig som en påminner om disse verdier.

Fylkeskommunen ser at forslaget fremstilt av mindretallet kan være nyttig, men ser det som mer egnet som en del av faglige programmer og forventninger. Riksantikvaren vil også uten lovforslaget gitt av mindretallet ha en slik mulighet som er beskrevet her.

Fylkeskommunen ser hensynene som ligger i mindretallets forslag og videre arbeid bør vurdere om det kan være hensiktsmessig å pålegge Riksantikvaren å lage slike lister og arkiver, slik at kunnskapen bevares. I denne sammenheng kan det vurderes å se hen til den japanske kulturminneloven. Etter denne blir spesielle teknikker eller håndverk som trengs for å opprettholde den lovbeskyttede materielle kulturarven, pekte ut som særlig verdifulle. Samtidig blir håndverkere, utøvere eller organisasjoner førte opp på listen som bærere av disse teknikkene og håndverkene. Både teknikk og utøvere får status og anerkjennelse gjennom utnevning, og de får tilgang til økonomiske virkemidler for å sikre dokumentasjon og overføring av teknikkene.

3.7.2 § 44 Samtykke til riving og vesentleg endring

Kommunen kan ikkje utan samtykke frå fylkeskommunen eller Sametinget gje løyve etter plan- og bygningsloven til riving eller vesentleg endring av byggverk eller anlegg som er oppført i tida fram til og med 1850.

I Nord-Troms og Finnmark gjeld kravet om samtykke for byggverk og anlegg som er oppførte i tida fram til og med 1945. Departementet fastset i forskrift i kva kommunar i Nord-Troms dette gjeld.

Dersom kommunen får ein søknad om slikt løyve, må han anten avslå søknaden om det er heimel for dette i plan- og bygningsloven, eller straks sende søknaden til vurdering hos fylkeskommunen eller Sametinget.

Fylkeskommunen eller Sametinget må ta stilling til søknaden innan fire veker, og kan setje vilkår for eit samtykke.

Om fylkeskommunen eller Sametinget vel å ikkje gje samtykke, må han setje i verk sak om freding etter § 24 innan seks veker etter avslaget.

Når ein kommune har gjeve løyve til riving eller vesentleg endring av byggverk eller anlegg som nemnde i denne paragrafen, skal han straks sende vedtaket til fylkeskommunen eller Sametinget.

Krav om samtykke frå fylkeskommunen eller Sametinget gjeld ikkje for tiltak som er i samsvar med ein reguleringsplan som er mindre enn ti år gamal, når kulturmiljøverdiene har vore tema i utgreiinga av planen.

Agder fylkeskommunes merknader til § 44 femte ledd

Agder fylkeskommune foreslår at det heller innføres hjemmel til å nedlegge forbud mot å rive eller vesentlig endre et byggverk og anlegg frem til det er avklart om det skal gjennomføres en fredning.

Vurderinger

Fylkeskommunen er positiv til forslaget. Bestemmelsen er en videreutvikling gjeldene § 25, og adresserer blant annet utfordringen med at kommunene ikke i dag har klare avslagshjemler for riving etter plan og bygningsloven. Det er etter fylkeskommunen et sterkt behov for å styrke hjemmelsadgangene som fanger opp ukontrollert tap av kulturminner som ikke har fått et formelt vern, som en også oppfatter er hovedhensikten med forslaget til bestemmelsen. Krav om samtykke fra kulturmyndigheten ved rivning av bygg fra 1650-1850 har positive intensjoner som nytt virkemiddel.

Bakgrunn

Det følger av meldeplikten i gjeldene kulml. § 25 annet ledd at kommunen plikter å sende søknad om rivning eller vesentlig endring av ikke fredet byggverk eller anlegg oppført før 1850 til fylkeskommunen. Bestemmelsen hjelper en høringsplikt, hvor fylkeskommunene gir en rådgivende uttalelse. Ved negativ uttalelse eller anbefalinger om ikke å tillate rivning som ellers er i tråd med plan, har kommunene begrensede muligheter til å følge opp rådet, i det de selv mangler avslagshjemler.

Fylkeskommunen bruker mye ressurser på å vurdere kulturminneverdiene i denne høringen etter § 25 annet ledd, men kommunene har ofte ikke adgang til å følge rådet i høringen. Ved endringer på byggverkets ytre kan avslag hjemles i plan og bygningsloven § 29 første ledd, annet pkt., men en tilsvarende hjemmel foreligger ikke ved rivning. I en masteroppgave fra 2019 i Kulturmiljøforvaltning på NTNU undersøkes kommunenes praksis etter fylkeskommunenes uttalelser jf. kulml. § 25 annet ledd. Oppgaven konkluderer med at ved negativ uttalelse eller anbefalinger fra fylkene i forbindelse med rivesøknad som ellers er i tråd med plan, har kommunene begrensede muligheter til å følge opp rådet, i det de selv mangler avslagshjemler. Fylkeskommunene ser det derfor som hensiktsmessig at det innføres en bestemmelse i kulturmiljøloven som gir muligheten til å hindre rivning og vesentlig endringer av byggverk med vesentlige kulturhistoriske verdier fra før 1850.

Innspill om innføring av midlertidig forbud mot rivning eller vesentlig endring

Fylkeskommunen vil likevel komme med et alternativt forslag til reguleringer, som ivaretar de samme hensyn – men som ikke er like ressurskrevende og inngripende ovenfor kommunene. Forslaget under må ses i sammenheng med at kommune gis hjemmel til å kunne avslå rivning av verneverdige byggverk og anlegg, uavhengig av om tiltaket ellers er i tråd med gjeldene plangrunnlag – slik utvalget har adressert med forslag om endring av plan og bygningsloven § 29-2.

Første ledd. Foreslått bestemmelsen er negativt avgrenset, i den forstand at det reelt sett foreligger et forbud mot rivning eller vesentlig endring av byggverk eller anlegg som er oppført i tida fram til og med 1850 eller tida fram til og med 1945 – frem til det foreligger et samtykke fra fylkeskommunen. Dette innebærer at fylkene rent faktisk må oppheve forbudet for hver gang det innkommer en endring eller rivesøknad fra kommunene. Dette er relativt omfattende arbeid. En ulempe med negative avgrensning er at det foreligger kun alternativene samtykke og ikke-samtykke. Det vil være vanskelig, for ikke si umulig, for kommunene selv å følge opp et råd fra fylkene om ikke å tillate rivning, samtidig som de rent formelt har fått et samtykke. Så lenge kommunene selv ikke har en avslagshjemmel, vil det antagelig ha mindre betydning. Men dersom de endringer som foreslås i plan og bygningsloven § 29-2 blir innført vil kommunene ha muligheten til å etterleve rådet fra fylkene av eget initiativ. Den helt sentrale fordel med bestemmelsen slik den er foreslått er at det vil være lettere å pålegge vilkår sammen med samtykket, slik som utvidet dokumentasjon eller flytting.

Det kan vurderes om det kan være hensiktsmessig å i stedet avgrense bestemmelsen positivt, for eksempel ved at fylkeskommunen kan gis hjemmel til et midlertidig forbud mot gjennomføring av tiltaket dersom de mener at byggverket det er tale om har slike høye kulturhistoriske verdier at det må ivaretas eller ikke rives.

En fordel med positivt avgrenset bestemmelse er at fylkeskommunen fortsatt vil ha muligheten til å rådgi kommunene til ikke å tillate et tiltak, uten at det gis et direkte samtykke, samtidig som det foreligger en mulighet for å nedlegge et forbud mot rivning i saker som er av vesentlig betydning for kulturmiljøet. Med tanke på kravet gitt i fjerde ledd, at fredning etter § 24 må settes i gang innen 6 uker, er det naturlig å se lovforslaget som et midlertidig forbud i påvente av fredning. Dette ville også være et gjenkjennelig virkemiddel etter mal fra plan- og bygningsloven § 13-1 - som kan adressere noen av de samme problemstillingene på kommunalt nivå. Forslaget vil etter vår oppfatning innebære enn mindre ressurskrevende oppfølging av meldeplikten av byggverk og anlegg fra før 1850.

Fylkeskommunen foreslår at det innføres hjemmel til midlertidig å nedlegge forbud mot rive- og vesentlig endringer i et byggverks ytre frem til det er avklart om det skal gjennomføres en fredning etter § 23 eller § 24. Avgjørelsen bør skje ved enkeltvedtak.

Alderskriteriet. 1850 er en videreføring av gjeldende rett. Fylkeskommunen anmoder videre arbeid å vurdere om det kan være riktig å øke denne grensen.

Fylkeskommunen mener det bør vurderes å utvide meldeplikten til byggverk og anlegg oppført før 1875 eller 1900. 1875 er et naturlig nytt skjæringspunkt, da det er 25 år siden dagens grense ble satt. 1900 fremstår som enda mer relevant på grunn av teknologiske endringer og overgangen til moderne byggeteknikker. Dette harmonerer også med SEFRAK-registreringen. Et annet argument for å utvide tidsrammen, er at kystfylkene har en generelt yngre bevart bygningsmasse pga. fuktig klima, der naust og sjøhus fra slutten av 1800-tallet ofte har svært høy kulturmiljøverdi.

Anne ledd: Det innføres tilsvarende bestemmelse for Nord-Troms og Finnmark hvor alderskriteriet er satt til 1945. Forslaget støttes.

Tredje ledd. Bestemmelsen er en videreføring av § 25 annet ledd, men klargjør handlingsalternativene. Dersom rivesøknad eller søknad om vesentlig endring av byggverkets ytre avslås, vil det ikke være behov for å søke samtykke. En antar at tilfeller med dokumenterte tilbakeføringer fanges opp av kommunene.

Fjerde ledd. Bestemmelsen viderefører praksis om 4 ukers svarfrist, hvilket støttes. Muligheten for at det kan settes vilkår om dokumentering eller flytting, eller andre vilkår i forbindelse med vesentlig endringer og riving – i stedet for å nekte å samtykke

– anses som både svært viktig, effektivt og ressursbesparende og bør i seg selv kodifiseres.

Femte ledd: Fylkeskommunen er enig i at manglende samtykke må følges opp med oppstart av fredning etter § 24. En legger til grunn at dersom oppstart ikke har funnet sted innenfor fristen vil det måtte anses som at samtykke etter første ledd er gitt. Kommunen bør derfor avvente med å fatte endelig vedtak før denne fristen er passert.

Syvende ledd. Fylkeskommunen er enig i begrensningen som foreslås i bestemmelsen. Begrensningen gjelder kun vedtatte reguleringsplaner yngre enn 10 år.

3.7.3 § 45 Skipsfunn

Fra NOU 2025:3, side 465:

Utvalet har ikkje hatt kapasitet til å greie ut skipsfunn. I den endelege lova må det vere føresegn om skipsfunn, men utvalet føreslår inga eiga føresegn her.

Vurderinger og innspill

Utvalget mener fylkeskommunen fortsatt skal motta meldinger og funn og ha myndighet til å gi løyve til tiltak som kan skade skipsfunn, men peker på at det kan være krevende å opparbeide tilstrekkelig spisskompetanse på feltet i alle fylkeskommuner. Ulike løsninger foreslås, f.eks. interfylkeskommunalt samarbeid. Fylkeskommunen er enig i at forvaltning av skipsfunn bør ligge til fylkeskommunen for å ha en forvaltningspraksis for kulturmiljø som er så helhetlig som mulig. De samme begrunnelsene for å overføre forvaltningsansvar for f.eks. kirker, vil også gjelde for å fortsatt la ansvar og dispensasjonsmyndighet for skipsfunn ligge til fylkeskommunen.

Skipsfunn bør etter fylkeskommunens oppfatning forvaltes på lik linje med andre automatisk freda kulturmiljø, og det foreslås at videre arbeid vurderer om skipsfunn innarbeides bør innarbeides som en del av generalbestemmelsen i foreslått § 15, fremfor å være behandlet med en egen bestemmelse. Ny kulturmiljølov bør sikre at hensynet til skipsfunn avklares i planprosessen, på lik linje med automatisk fredete jordfaste kulturminner, ved at det gjøres fritak fra å søke om tillatelse til inngrep for tiltak som samsvarer med gyldige reguleringsplaner.

Videre bør fredningsgrensen for skipsfunn fastsettes som en statisk og ikke flytende grense. Fylkeskommunen anbefaler at fredningsgrensen skal gjelde fra skipets kjente byggeår/tidspunkt for sjøsetting, ikke fra kjent forlisdato, der denne er kjent. Det vil bidra til å skape en mer forutsigbar tolkning og fastsetting av vernestatus for denne kategorien kulturminner.

Fylkeskommunen foreslår at fredningsgrensen for skipsfunn settes til 1900. Etter 1900 finnes det god dokumentasjon på skipsbyggingsteknikker og teknologi, samt at større fartøy fikk utarbeidet byggetegninger som er tatt vare på. Det anses derfor som en god balanse mellom ressursbruk og muligheten til å få ny kunnskap dersom fredningsgrensen for skipsfunn legges til 1900. For å bedre omfatte de to verdenskrigene kan det vurderes om det bør innføres en særregel for krigsforlis i periodene 1914-1918 og 1940-1945.

3.8. Kapittel 8 Undersøkingar, kostnadsdekning med meir (§§ 46-48)

3.8.1 § 46 Undersøkningsplikt i samband med offentlege og større private tiltak og for utarbeiding av reguleringsplanar

Ved planlegging av offentlege og større private tiltak skal tiltakshavaren undersøkje om tiltaket kan kome til å påverke automatisk freda jordfaste kulturmiljø på ein måte som er nemnt i § 18, og om det difor trengst løyve etter § 20.

Undersøkinga kan gå ut på å sende planen for tiltaket til fylkeskommunen eller Sametinget, som skal uttale seg innan rimeleg tid. Dersom det er naudsynt med registrering av kulturmiljøet, skal fylkeskommunen eller Sametinget opplyse om når dei kan gjere enkeltvedtak i saka.

Første til tredje avsnitt gjeld òg for utarbeiding av reguleringsplanar. I særskilde tilfelle kan gjennomføring av registreringa utsettast til planen skal settast i verk.

Riksantikvaren kan gje forskrift om gjennomføring av denne paragrafen.

Agder fylkeskommunes merknader til § 46 første ledd

Agder fylkeskommune mener at det ikke bør skilles mellom hvilke tiltak som skal oversendes fylkeskommunen.

Vurderinger og innspill

Forslaget er en videreføring av § 9 første ledd og støttes i innhold. Bestemmelsen pålegger et krav om arkeologiske undersøkelser for tiltak som kan påvirke automatisk fredede kulturminner, og må ses i sammenheng med meldeplikten.

Forslag til endret lovtekst i § 46 første ledd

Ved planlegging av ~~offentlege og større private~~ **ethvert** tiltak skal tiltakshavaren undersøkje om tiltaket kan kome til å påverke automatisk freda jordfaste kulturmiljø på ein måte som er nemnt i § 18, og om det difor trengst løyve etter § 20.

Undersøkelsene danner det faktiske grunnlaget antikvariske myndigheter bruker for å vurdere om en dispensasjon skal gis, og med hvilke vilkår en begunstigende dispensasjon skal gis. For mindre, private tiltak må også kunnskaps- og

beslutningsgrunnlaget være tilstrekkelig før beslutning, da skadepotensialet også kan være aktuelt ved disse tiltakene.

Undersøkelsesbehovet gjelder de facto og i praksis ikke bare for store og offentlige tiltak, men gjelder også for mindre tiltak. Hvorvidt et tiltak er større eller mindre privat har betydning for hvem som har ansvar og skal betale for utgiftene. Ansvar for kostnader til undersøkelser og utgravning er regulert i forslaget i § 48, hvor det nettopp gjøres et unntak fra dekningsplikten for «...mindre, private tiltak, visse tiltak i landbruket og i reindrifta, og kostnader som går ut over dei rammene som er fastsette i budsjett etter første avsnitt.» Forslaget er begrunnet ut ifra at det fremstår som unødvendig å begrense undersøkelsesplikten i bestemmelsen.

Øvrige innspill til lovforslaget i kulturmiljøloven § 46

Annet ledd: Forslaget er en videreføring av gjeldende rett. Den praksis som er utviklet etter gjeldene bestemmelse kan videreføres. En vil bemerke at undersøkelsesplikten kan, slik praksis er i dag, i realiteten bare oppfylles ved oversendelse til fylkeskommunen eller Sametinget. Det bør derfor vurderes om det vil være hensiktsmessig å formulere dette som et «skal» og ikke «bør». Dette har også en lovpedagogisk side ved forståelse av meningsinnhold og muligheten for etterlevelse for parter.

Tredje ledd: Tredje ledd er i hovedsak en videreføring av gjeldene rett og praksis. Det er positivt at praksis med utsatt undersøkelser er kodifisert i annet pkt. Utsatte undersøkelser kan i enkelte tilfeller innebære en vesentlig samfunnsbesparelse ved gjennomføring av planer. De aller fleste arkeologiske undersøkelser skal gjennomføres i forkant av planvedtak. Utsatte undersøkelser er etter Riksantikvarens veileder kun forbeholdt tilfeller hvor det foreligger tvangssituasjoner - der gjennomføring av undersøkelser ikke er mulig og er erfaringsmessig relativt smalt unntak. Etter praksis er det opp til Riksantikvaren å vurdere om vilkåret er til stede, fylkeskommunene må søke.

For eksempel er det hensiktsmessig med utsatte undersøkelser ved tilfeller ved videreføring av LNFR-områder i områdeplaner. Dette kan være tilfeller hvor det har vært og fortsatt skal være dyrket mark, men at marka er med i områdeplanen for kunne planlegge et større område. Ved utsatt undersøkelser vil undersøkelsene utsettes til det skal gjennomføres tiltak i dyrkamarken.

Fylkeskommunen mener det bør være fylkeskommunen som avgjør om utsatt undersøkelsesplikt bør innvilges. Det vil være i tråd med prinsippet om forenklet og helhetlig forvaltning som ligger til grunn for lovframlegget. Fylkeskommunene, som regionalt forvaltningsnivå, har bedre forutsetninger for å vurdere forholdene i den enkelte sak der utsatt undersøkelsesplikt vil være aktuelt. Det må være klare føringer for hvilke situasjoner utsatt undersøkelse kan være nødvendig, og dette kan

fastsettes gjennom forskrift.

Fylkeskommunen ser at behovet for at spørsmålet diskuteres nærmere i videre arbeid.

3.8.2 § 47 Rett til å undersøke, sikre, vedlikehalde med meir

Når grunneigaren eller brukaren er varsla, kan

- a) fylkeskommunen og Sametinget gjennomføre skjøtsel, vedlikehald, sikring og formidling av automatisk freda jordfaste kulturmiljø og område som er freda ved vedtak
- b) fylkeskommunen og Sametinget undersøke automatisk freda jordfaste kulturmiljø ved å søkje etter og registrere dei
- c) forvaltningsmuseet undersøke automatisk freda jordfaste kulturmiljø og skipsfunn med arkeologisk utgraving, dokumentasjon, analyse eller bruk av andre vitskaplege metodar

Departementet kan gje forskrift om undersøkingar ved mindre utgravingar av automatisk freda jordfaste kulturmiljø som kan gjennomførast av fylkeskommunen og Sametinget i samband med undersøkingsplikta i § 46 eller saker om løyve etter § 20.

Fylkeskommunen og Sametinget kan gjennomføre tiltak etter bokstav b, der dei vurderer at dette er naudsynt for å få kunnskap om jordfaste kulturmiljø med høg kulturhistorisk verdi frå tida etter 1650 til og med 1850.

Inngrep i grunn og rettar kan gje rett til erstatning. Dersom eigaren og styresmakta ikkje blir samde om ein avtale, skal erstatning fastsetjast ved skjøn.

Eit mindretal (Anfinset og Falch) føreslår at tredje avsnitt går ut.

Agder fylkeskommunes merknader til § 47 andre ledd

Agder fylkeskommune støtter forslaget.

Vurderinger og innspill

Første ledd. Forslagets første ledd er en videreføring og klargjøring av gjeldene lovs § 11 og gjeldene praksis.

Det foreligger en viss uklarhet etter § 47 første ledd bokstav c) med hensyn til grensedragningen mot § 20 annet ledd, hvor det fremgår at forskingsgravning er koblet til løyve i bestemmelsen. I merknadene til § 47 første ledd bokstav c) henvises til at forvaltningsmuseene selv kan undersøke ved arkeologisk utgraving, «..utan at det er naudsynt med løyve etter § 20». Vår merknad er først og fremst trukket frem for å sikre at det i lovprosessen blir en avklaring av disse forhold, slik en oppfatter at formålet har vært. For fylket fremstår det som en viss motstrid mellom

bestemmelsene.

Annet ledd: Forslaget gir departementet hjemmel til å lage forskrift om utgravning i regi av fylkeskommunen, gjelder mindre utgravninger.

Fylkeskommunen mener at anledning og hjemmel for fylkeskommunene til å gjennomføre mindre utgravninger innebærer en vesentlig samfunnsmessig besvarelse, antagelig en av de mest sentrale effektiviseringstiltakene knyttet til avklaringer jordfaste automatiske kulturminner, og bør etter vår oppfatning reguleres i lov for å sikre bred medvirkning politisk, og for å unngå at temaet i forskriftsarbeid blir gjenstand for drakamp om ressurser mellom organer.

Det bør derfor tydeliggjøres og presisert når anvendelse av mindre utgravninger kan foretas og med det skape bedre forutberegnelighet. Mindre utgravning innebærer at registreringen og granskning gjøres i samme omgang, av fylkeskommunene slik at det ikke er nødvendig med vilkår om granskning i dispensasjonsvedtaket eller at forvaltningsmuseene skal utarbeide budsjetter og sende sine arkeologer. Det har derfor vesentlig betydning for a) tidsaspektet ved planlegging og gjennomføring av tiltak, samt b) innebærer en vesentlig kostnadsreduksjon. Fylkeskommunen gjennomfører dette til en viss grad i dag, og nødvendig kompetanse finnes i fylkene allerede.

Det foreligger i dag en veileder for dette arbeidet, men fylkeskommunen ser det som hensiktsmessig at det gis mer definerte rammer for når dette kan anvendes, slik at fylkeskommunene selv kan avgjøre om de kan gjennomføre mindre utgravninger når de står i felt. I dag er det bl.a. begrenset til undersøkelser som tar maksimalt 2 dagsverk i felt og 2 dagsverk etterarbeid. Det må i dag videre avklares med forvaltningsmuseene om det kan anvendes mindre utgravninger.

Erfaringsmessig kan saker som bør omfattes av mindre utgravninger fylkene kan forestå være smale men lange traséer i forbindelse med legging av kabel, fiber- og vannledninger, samt mindre tomtegravninger uten antatt kompleks stratigrafi. Det bør ikke være begrenset til antall dager i felt eller etterarbeid.

Det er videre helt sentralt at mindre utgravninger, i likhet med undersøkelser og utgravninger, omfattes av tiltakshavers dekningsplikt slik den er beskrevet i § 48.

Tredje ledd: Bestemmelsen er en naturlig gjennomføringsbestemmelse ved undersøkelse av etterreformatoriske arkeologiske kulturminner. Dette medfører at det kan kreves registrering av jordfaste kulturminner også i perioden 1650-1850 – hvilket gir rom for registrering av viktige hendelser fra denne perioden f.eks. karolinerlokaliteter fra 1716-1719, hvor arkeologisk metode vil være viktig for å påvise strukturer og underbygge og supplere skriftlige kilder. Undersøkelsene er ikke knyttet til dekningsplikten.

Fjerde ledd: Forslaget er en videreføring av gjeldende rett og en setter det i sammenheng med ordinære grunnsetninger fra erstatningsretten. Skade som oppstår i forbindelse med undersøkelser bør gi rett til erstatning dersom det kan påvises et tap. Det legges til grunn at «inngrep ...i rettar» ikke er en generell henvisning til ulempe eller tap som følge av at noe er automatisk fredete. Det legges til grunn at det ikke er ment en uvidet rett til erstatning etter forslaget i forhold til dagens lovgivning.

Forslaget støttes av fylkeskommunen med de merknader som fremkommer over.

3.8.3 § 48 Dekning av kostnader

Tiltakshavaren skal dekkje naudsynte direkte og indirekte kostnader for

- a) undersøkingar ved registrering på grunn av tiltak og planar etter § 46
- b) undersøkingar ved arkeologiske utgravingar og liknande på grunn av tiltak og vilkår sette etter § 20
- c) å rette opp eller føre tilbake ulovlege gjennomførte tiltak eller tilhøve etter § 74

Den øvre grensa for kostnader skal fastsetjast i budsjett.

Dekning av utgifter etter første avsnitt gjeld ikkje for mindre, private tiltak, visse tiltak i landbruket og i reindrifta, og kostnader som går ut over dei rammene som er fastsette i budsjett etter første avsnitt.

Kulturmiljøstyresmakta kan gje tilskot dersom kostnadene er urimeleg tyngjande eller i andre særskilde tilfelle. I vurderinga skal det leggjast vekt på om tiltaket er offentlig eller privat, kor stor del kostnaden utgjer av dei totale prosjektkostnadene og om tiltaket har eit allmennyttig føremål eller følgjer av offentlege påbod.

Departementet kan gje forskrift om gjennomføringa av føresegna.

Agder fylkeskommunes merknad til § 48

Agder fylkeskommune støtter § 48, men har merknader knyttet tredje ledd og statlig kostnadsdekning av tiltak i landbruket. Agder fylkeskommune mener at det er hensiktsmessig at dekningen utvides til også å omfatte alle typer driftsbygninger i landbruket.

Vurderinger og innspill

Forslaget viderefører det helt sentrale prinsippet om at «Polluter Pays». Prinsippet har internasjonal bakgrunn blant annet i Rio-erklæringen prinsipp 16, EØS-avtalen artikkel 73 (2), OSPAR-konvensjonen artikkel 2 (2) (b) og i flere OECD-rekommandasjoner. Prinsippet innebærer i kulturminnerettslig sammenheng blant annet at den som forbruker et fellesgode, må betale kostnader for å begrense

skadene gjennom å sikre kildeverdiene eller gjennomføre andre bøtende tiltak. I dette ligger det både et reparasjons- og gjenopprettelseshensyn.

Første ledd: Første ledd fremstår som en kodifisering av utviklet praksis knyttet til nåværende lov § 10 første pkt. Bestemmelsen er tredelt og presiserer hvilke utgifter som skal dekkes i forbindelse med tiltak som påvirker jordfaste automatiske fredete kulturminner. Grepet fremstår som en tydeliggjøring av kostnadene art og omfang. Det presiseres innledningsvis at det er tale om nødvendige utgifter, og kan omfatte både direkte og indirekte kostnader. Dekningsplikten må også omfatte «mindre utgravninger» utført av fylkeskommunene som nevnt i § 47 tredje ledd. Fylkeskommunen støtter forslaget.

Annet ledd: Annet ledd er nytt i forhold til gjeldene lov, men er samtidig en kodifisering av praksis. Fylkeskommunen støtter forslag og ser at fordelene ved at tiltakshavere får stadfestet en rett til å ha et kostnadsoverslag å kunne forholde seg til.

Tredje ledd: Fritaket fra dekningsplikten er foreslått inntatt i tredje ledd og fremstår som en videreutvikling av gjeldene fritak i gjeldene lovs § 10. Unntaket er utvidet til å også gjelde visse tiltak i landbruket og i reindrifta, og kostnader som går ut over de rammene som er fastsette i budsjett etter første avsnitt. Bestemmelsen fremstår som en delvis kodifisering av gjeldene rett. Utfordringen med avgrensning av mindre privat antar en vil bli behandlet og løst i forskrift jf. bestemmelsens siste ledd, hvor fylket gjerne ser at det gis helt konkrete grensdragninger for når et tiltak faller innenfor mindre privat.

Det er hensiktsmessig at dekning utvidelses til å omfatte landbrukssaker. Dagens praksis, der nye driftsbygninger anses som næringsbygg medfører at arkeologiske undersøkelser kan føre til vesentlige økte utgifter for tiltakshaver. Samtidig er landbruksnæringen under mye press, særlig når det gjelder de økonomiske rammene for næringen og samfunnets forventninger om økt effektivitet og produksjon. Et fremtidig forbud mot båsfjøs som vil tre i kraft fra 2034 fører til at mange driftsenheter må investere betydelig i ombygging eller nye bygg innen da. Fylkeskommunen foreslår at den statlige kostnadsdekningen utvides til å også omfatte alle typer driftsbygninger, og at det innføres tydeligere kriterier for en kost-nyttevurdering i statlig dekning av andre typer mindre private tiltak. Ved vedtak om kostnadsdekning for arkeologiske granskinger bør det etter vår oppfatning også foreligge tydeligere krav til en redegjørelse for hvilken vitenskapelig kunnskapsproduksjon granskningen vil føre til.

Fjerde ledd: Bestemmelsen er ny og fremstår som en variant av gjeldene regel i § 10 annet pkt. Et grep er gjøre om fritaket i gjeldene 10 annet pkt. om til et tilskudd. Fylkeskommunen ser det som svært positivt at vurderingskriterier er tatt med i

bestemmelsen, slik at utvikling av praksis knyttet til urimeleg tyngjande og særskilde tilfelle kan baseres langs noen klare linjer. Utfordringen knyttet til § 10 annet pkt. har etter fylkeskommunens oppfatning vært en anvendelse som fremstår som vilkårlig og har gitt begrenset forutberegnelighet for eiere.

3.9. Kapittel 9 Naturleg skade og forsikring (§§ 49-53)

3.9.1 § 49 Plikt til å melde frå om naturleg skade på kulturmiljø

Eigaren og brukaren av kulturmiljø som er freda etter denne lova, skal melde frå til fylkeskommunen eller Sametinget om naturleg skade på kulturmiljø, til dømes skade som følgje av ulukke, flaum, ras og brann.

Eit forsikringsselskap som har forsikra kulturmiljø som er freda etter denne lova, skal melde frå til fylkeskommunen eller Sametinget når det blir merksam på slik skade.

Agder fylkeskommunes merknader til § 49

Agder fylkeskommune mener at det bør settes en tidsfrist for både eier, bruker og forsikringsselskap for å melde fra til fylkeskommunen.

Vurderinger og innspill

Forslaget fremstår som en delvis videreføring av gjeldene § 18, og inneholder meldeplikt både for eier og forsikringsselskap. Bestemmelsen er utvidet til også gjelde jordfaste kulturminner sammenlignet med gjeldene § 18. Fylkeskommunen støtter lovforslaget.

Bestemmelsen fokuserer på naturlig skade, noe som i prinsippet unntar meldeplikten for tilfeller hvor skade skjer som følge av forsettlig menneskelig handling. For eksempel ved påsatt brann. Hvorfor dette er unntatt meldeplikten er ikke helt klart. Selv om et slikt forhold vil måtte undergå pønale sanksjoner, vil informasjonsutvekslingen mellom forsikringsselskap og antikvariske myndigheter bestemmelsens annet ledd sikter seg inn på være like viktig i disse tilfellene med tanke på skadebegrensning og gjenoppbygning. For jordfaste kulturminner er dette i til en viss grad dekt inn i rettebestemmelsen i §74, siden det ofte her er tale om mindre komplekse byggverk. Bestemmelsen er mest relevant i tilfeller hvor kulturminnet er av en slik karakter at det kan anses som et formuesgode, hvor rettighetshavere som kreditorer og panthavere har økonomiske interesser.

3.9.2 § 50 Pålegg om å setje i stand, byggje opp att, sikre eller dokumentere kulturmiljø etter naturleg skade

Fylkeskommunen og Sametinget kan gjere enkeltvedtak om å påleggje eigaren å setje i stand eller byggje opp att naturleg skadd kulturmiljø som er freda etter denne lova. Pålegg kan omfatte krav om bruk av antikvariske metodar eller naudsynte sikringstiltak for å avgrense skaden eller hindre ny naturleg skade.

Fylkeskommunen og Sametinget kan krevje kulturhistorisk dokumentasjon om det trengst for å sikre dei kulturhistoriske verdiane som står att. Om ikkje eigaren kan klandrast for skaden, skal kostnadene til dokumentasjon dekkjast av kulturmiljøstyresmakta.

Vedtak om pålegg må gjerast innan seks veker frå det tidspunktet då fylkeskommunen eller Sametinget fekk kjennskap til skaden. Om det finst særlege grunnar, kan fristen forlengjast.

Vurderinger og innspill

Forslaget fremstår som en delvis videreføring og tydeliggjøring av gjeldene § 18, og inneholder hjemmel til å pålegge gjenreisning eller istandsetting, og dokumentasjon etter naturskade. Muligheten for å pålegge reparasjon eller gjenreisning etter brann eller annen ulykke er sentralt i arbeidet med å opprettholde kulturarv. Fylkeskommunen støtter lovforslaget.

En følge av at det kreves istandsetting eller gjenreisning for vedtaksfredete byggverk, er at fredningen blir videreført. Det vil si at fredningen og de rådighetsbegrensninger som fremkommer av fredningsvedtaket, gjelder videre, også i tilfeller hvor det er tale om totalskade og byggverket må bygges fra grunnen av som en kopi. Det nye byggverket vil da være omfattet av fredningen på samme måte som det opprinnelige bygget var. Ved fremtidige dispensasjon vil dette likevel ha betydning, for eksempel dersom det er tale om autenticitet eller andre forhold som særlig er knyttet til egenskaper ved det opprinnelige bygget som er borte.

Bestemmelsen er utvidet til også å omfatte jordfaste kulturminner. Hvordan pålegg om gjenskaping eller sikring for slike kulturminner skal finansieres er ikke helt klart, da en er usikker på om dette generelt vil være mulig å dekke gjennom forsikringsordningen. Det kan vurderes en nærmere regulering av dette.

Etter annet ledd, annet pkt. gjøres det unntak fra dekning av dokumentasjonsutgifter i tilfeller hvor *eigaren kan klandrast for skaden*. Det er uklart hvilke situasjoner det her tenkes på, siden skadebegrepet i bestemmelsen er beskrevet som naturlig skade.

3.9.3 § 51 Forbud mot å nekte forsikring

Det er forbode å nekte forsikring eller å ta høgare forsikringspremie for freda eigedommar berre fordi dei er freda.

3.9.4 § 52 Plikt til å dekkje antikvariske meirkostnader for istandsetjing eller gjenoppbygging av freda kulturmiljø

Forsikringsavtale og forsikringsoppgjer skal dekkje antikvariske meirkostnader når fylkeskommunen eller Sametinget har gjeve pålegg om istandsetjing eller gjenoppbygging etter § 50 første avsnitt.

3.9.5 § 53 Pålegg om å halde att forsikringssum

Når eit freda kulturmiljø er utsett for naturleg skade, kan fylkeskommunen eller Sametinget avgjere at forsikringsselskapet skal halde att utbetaling av forsikringssummen til det er teke stilling til om det skal gjevast pålegg om istandsetjing, gjenoppbygging eller dokumentasjon etter § 50 første og andre avsnitt.

Vurderinger og innspill

Forslagene som fremkommer i §§ 51-53 er i hovedsak nye, og representerer en vesentlig styrking av eiere av fredete byggverks rettigheter og rettsposisjoner ved forsikring. Forslagene støter antagelig an mot enkelte avtalerettslige og forsikringsrettslige spørsmål som det ikke tas stilling til i denne uttalelsen. Fylkeskommunen støtter forslagene.

Det noen språklige uklarheter som bør avklares. Etter § 51 er forskingsobjektet omtalt som freda *eigedommar*. Det er uklart om intensjonen har vært at dette skal være forbeholdt byggverk, eller om det omfatter kulturmiljø som sådan, herunder fartøy mv. I neste bestemmelse, § 52 anvendes uttrykket *kulturmiljø*, og fremstår å ha et videre nedslagsfelt enn § 51, selv om det ikke gir helt mening at det skal opereres med ulike objekter mellom bestemmelsene. Bruken av "freda" bør også avklares nærmere, siden det i diskusjonene rundt forsikring i NOU anvendes uttrykket vernet, som kan gi uttrykk for et videre nedslagsfelt.

3.10. Kapittel 10 Oreigning og førehandsskjøn (§§ 54-55)

3.10.1 § 54 Oreigning og forkjøpsrett til transportminne og lause kulturminne

Dersom nasjonale kulturmiljøinteresser taler for at eit kulturminne bør vere i offentleg eige, og det må reknast med at inngrepet tvillaust er til meir gagn enn skade, kan departementet oreigne transportminne og lause kulturminne.

Når det er særlege grunnar til det, kan lause kulturminne oreignast utan omsyn til alder.

Lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eigedom gjeld så langt det høver.

Dersom slike kulturminne vert selde på auksjon, har staten og dinest fylkeskommunen eller kommunen der kulturminna opphavleg kjem frå eller har vore før auksjonen, innan tre veker rett til å gå inn i det høgaste bodet. Sametinget har same rett som fylkeskommunen til å gå inn i høgaste bod på samiske kulturminne.

3.10.2 § 55 Førehandsskjøn

Departementet kan krevje rettsleg skjøn for å få slege fast om og i kva grad eit vedtak om freding vil føre til erstatningsansvar for det offentlege etter allmenne rettsgrunnsetningar.

Førehandsskjønnet fell bort om det ikkje er gjort vedtak om freding innan eitt år etter at skjønnet har vorte rettskraftig for alle eigarar og rettshavarar.

Vurderingar og innspill

Forslaget viderefører i hovudsak gjeldene rett når det gjelder offentliges rett til å tre inn og overta eierskap til kulturminner av særlig høy kulturhistorisk verdi. Bestemmelsen anvender uttrykket “nasjonale kulturmiljøinteresser”, som ikke er anvendt ellers i loven. Det kan vurderes om det kan være hensiktsmessig å anvende “høy kulturhistorisk verdi” slik at anvendelsesområdet blir mer definert.

3.11 Kapittel 11 Kulturmiljøstyresmakt med meir (§§ 56-64)

3.11.1 § 56 Departementet

Departementet kan fastsetje statlege kulturmiljøpolitiske prioriteringar.

Departementet er klageinstans for enkeltvedtak frå Riksantikvaren.

Elles har departementet dei oppgåvene som går fram av lova.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter den rolle og myndighet som foreslås til departementet i bestemmelsen. Som utgangspunkt bør departementet ha en overordnet rolle og etter fylkeskommunens oppfatning bør departementet ikke som hovedregel opptre i enkeltsaker som første instans eller klageinstans. Kulturmiljøforvaltningen bør forfølge nærhetsprinsippet så langt det er mulig og hensiktsmessig for å skape mest mulig lokal og regional forankring til de fysiske minnene.

3.11.2 § 57 Riksantikvaren

Riksantikvaren skal formidle statlege kulturmiljøpolitiske prioriteringar og arbeide for fagleg samordning mellom fylkeskommunen, Sametinget og forvaltningsmuseet.

[Andre avsnitt: Sjå to alternative framlegg frå utvalet under]

Riksantikvaren har forvaltningsansvar for kulturmiljø som er valt ut etter kriterium som departementet har fastsett i forskrift. For slikt kulturmiljø har Riksantikvaren same avgjerdsrett som fylkeskommunen og Sametinget har etter denne lova.

Riksantikvaren kan overta oppgåvene etter denne lova frå fylkeskommunen og Sametinget dersom nasjonale kulturmiljøinteresser er truga.

Riksantikvaren har administrativt ansvar for nemnder for nasjonale minoritetar etter § 64.

Elles har Riksantikvaren dei oppgåvene som går fram av lova.

Halvparten av utvalet (Andersen, Fjeldheim, Hæreid, Myklebust og Olsson) føreslår at *andre avsnitt* skal lyde:

Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak frå fylkeskommunen og Sametinget.

Halvparten av utvalet (Anfinset, Falch, Felland, Gierløff og Holm) føreslår at *andre avsnitt* skal lyde:

Riksantikvaren er klageinstans for enkeltvedtak frå fylkeskommunen.

Vurderinger og innspill

Forslaget er i hovedsak en videreføring av den myndighet Riksantikvaren har etter gjeldene Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven av 15. februar 2019 nr. 127. Fylkeskommunen anser dette som et fornuftig utgangspunkt.

Fylkeskommunen velger likevel å reise spørsmål om hensikten bak tredje ledd, som fremstår som et unntak fra den organiseringen som er lagt til grunn ellers i loven. Fylkeskommunene bør være første instans i alle saker etter kulturminneloven, og Riksantikvaren være klageinstans. At det skal trekkes ut ei liste med enkeltminner og miljø, som Riksantikvaren beholder, fremstår som unaturlig for fylkene, og

harmoniserer ikke med videreføringen av Regionreformen som var bebudet. Dersom det er slik at nasjonale interesser er truet har Riksantikvaren alltid, etter fjerde ledd, anledning til å ta over en sak. Fylkeskommunen mener dette er en god nok sikkerhetsventil i tilfeller hvor fylkeskommunen skulle ha en divergerende oppfatning enn Riksantikvaren, eller i tilfeller hvor faglige råd ikke blir etterlevd i politiske fora.

At Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvar som et utgangspunkt for utvalgte enkelte minner, mener fylkeskommunen er unødig kompliserende og skaper en uoversiktlig forvaltningssituasjon. For eksempel skapes det uklarheter når fylkeskommunen skal være høring og innsigelsesorgan som omfatter kulturminner fra lista, siden fylket kommer i en meglingsituasjon uten å ha reell dispensasjonsmyndighet. Fylkeskommunen foreslår derfor at det i videre arbeid klargjøres om en slik liste over enkeltminner, i strid med den organisering loven ellers legger opp til, er hensiktsmessig gitt muligheten for å få en ryddigere organisering. Videre arbeid kan også avklare om det er nødvendig med en slik generell bestemmelse om ansvarsområder i loven all den tid myndighet etter loven er lagt direkte i hver bestemmelse.

3.11.3 § 58 Fylkeskommunen

Fylkeskommunen er styresmakt for dei oppgåvene som går fram av lova.

Fylkeskommunen kan gje råd til kommunen om kulturmiljøinteresser i saker etter plan- og bygningsloven.

Vurdering og innspill

Forslaget er i hovedsak en videreføring av den myndighet fylkeskommunene har etter gjeldende Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven av 15. februar 2019 nr. 127, men utvidet til å omfatte fire utvalgte områder som middelaldergrunn og kirker. Fylkeskommunen anser dette som et fornuftig utgangspunkt og støttes.

Etter annet ledd kan fylkeskommunen gi råd til kommuner i saker som berører kulturminner. En antar og legger til grunn at dette også omfatter innsigelsesrett for saker som sorterer under fylkets ansvarsområder.

Videre arbeid kan avklare om det er nødvendig med en slik generell bestemmelsen om ansvarsområder i loven all den tid myndighet etter loven er lagt direkte i hver bestemmelse.

3.11.4 § 59 Sametinget

Sametinget er styresmakt for dei oppgåvene som går fram av lova og gjeld samisk kulturmiljø.

Sametinget kan gje råd til kommunen om samiske kulturmiljøinteresser i saker etter plan- og bygningsloven.

Halvparten av utvalet (Anfinset, Falch, Felland, Holm og Gierløff) foreslår at andre avsnitt skal lyde, slik at andre avsnitt over blir tredje avsnitt.

Sametinget organiserer sjølv handsaminga av klagar på enkeltvedtak som er gjorde av Sametinget etter kulturmiljølova. Riksantikvaren skal få høve til å uttale seg før klageinstansen i Sametinget gjer vedtak.

3.11.5 § 60 Forvaltningsmuseet

Forvaltningsmuseet etter lova er universitetsmusea. Departementet kan gje forskrift om ansvarsfordeling mellom universitetsmusea.

Forvaltningsmuseet skal ha ansvar for lause kulturminne og undersøkingar ved utgraving.

Undersøkingar ved utgraving skal skje etter fagleg program, som musea skal utarbeide. Riksantikvaren kan gje retningslinjer for utarbeidinga av programma.

Elles har forvaltningsmuseet dei oppgåvene som går fram av lova.

Vurdering og innspill

Første og annet ledd. Agder fylkeskommune støtter forslaget til myndighetsfordeling som angis som forslag til bestemmelser over. Med unntak for middelalder som i dag sorterer under NIKUs ansvar er dette en videreføring av gjeldene ansvar. Økt oppdragsmengde må likevel påregnes som følge av økt innslagspunkt for automatisk fredete jordfaste og løse kulturminner.

Tredje ledd: Fylkeskommunen ser svært positivt på at det foreslås å utarbeides faglige program som ligger til grunn ved vurderinger av utgravningsbehov. Dette vil etter vår oppfatning sikre god kildetilfangst samtidig som samfunnsbelastningen ikke blir for stor. Fylkeskommunen og de regionale museene har god lokal og regional kunnskap som vil styrke de faglige programmene for perioden fra 1537 og fremover.

Vurderinger i forhold de regionale museene

Agder fylkeskommune mener at de regionale museene må brukes mer aktivt innen formidling, både i samarbeid med fylkeskommunen og landsdelsmuseene.

3.11.6 § 61 Plikt til å underrette Riksantikvaren

§ 61 Plikt til å underrette Riksantikvaren Halvparten av utvalet (Andersen, Fjeldheim, Hæreid, Myklebust og Olsson) foreslår at føresegna skal lyde: Dersom fylkeskommunen eller Sametinget i ei sak om kulturmiljø av nasjonal interesse vil gjere eit vedtak som er i strid med faglege råd i saka, skal Riksantikvaren få melding om det.

Halvparten av utvalet (Anfinset, Falch, Felland, Gierløff og Holm) foreslår at føresegna skal lyde: Dersom fylkeskommunen i ei sak om kulturmiljø av nasjonal interesse vil gjere eit vedtak som er i strid med faglege råd i saka, skal Riksantikvaren få melding om det.

Vurderinger og innspill

Forslaget er en videreføring av tilsvarende bestemmelse i Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven av 15. februar 2019 nr. 127. At den er flyttet fra forskrift til lov etter forslaget er en lovmessig forankring, og gjør prinsippet mer synlig. Etter fylkeskommunenes oppfatning er dette en viktig sikkerhetsventil for å sikre at nasjonale kulturminneinteresser blir hørt og avveid, hvor det ellers kan foreligge viktige samfunnsinteresser. Fylkeskommunen støtter forslaget.

3.11.7 § 62 Samarbeid mellom fylkeskommunen og Sametinget

Fylkeskommunen og Sametinget skal samarbeide om oppgaver etter denne lova.

Fylkeskommunen og Sametinget kan avtale kva som er den rette avgjerdsmakta i enkeltsaker, og kva som er den rette avgjerdsmakta for typar av automatisk freda kulturminne som kan høyre til så vel samisk som ikkje-samisk kulturhistorie.

Når fylkeskommunen og Sametinget handsamar søknader om dispensasjon eller løyve til inngrep i freda kulturminne som er nemnde i andre avsnitt, skal dei gje kvarandre høve til å uttale seg før dei gjer vedtak.

Departementet avgjer kva som er den rette avgjerdsmakta dersom fylkeskommunen og Sametinget ikkje blir samde om ein avtale.

Eit mindretal (Hæreid) foreslår at fjerde avsnitt skal lyde:

Riksantikvaren avgjer kva som er den rette avgjerdsmakta dersom fylkeskommunen og Sametinget ikkje blir samde om ein avtale.

3.11.8 § 63 Samarbeid mellom fylkeskommunen, Sametinget og forvaltningsmuseet

Fylkeskommunen og Sametinget skal be forvaltningsmuseet om forskingsfaglege vurderingar og råd som grunnlag for vedtak om løyve til inngrep i automatisk freda jordfaste kulturminne.

Vurdering og innspill

Forslagene er en videreføring av tilsvarende bestemmelser i Forskrift om fastsetting av myndighet mv. etter kulturminneloven av 15. februar 2019 nr. 127.

Bestemmelsene understreker viktigheten av samarbeidet mellom de ulike organer innenfor kulturmiljøforvaltningen.

Forslaget i § 63 understreker forvaltningsmuseene som rådgiver i saker av forskningsfaglig karakter eller der det ellers fremstår som hensiktsmessig i forbindelse med fylkeskommunal behandling. Det er viktig å understreke at fylkeskommunen skal stå fritt til å vurdere riktig håndtering av sine saker som et uavhengig organ, og en legger uten videre til grunn at bestemmelsen ikke er ment å indirekte flytte reell dispensasjonsmyndighet fra fylkene til forvaltningsmuseet med dette.

3.11.9 § 64 Kulturmiljønemnder for dei nasjonale minoritetane

Departementet kan opprette kulturmiljønemnder for kvar av dei nasjonale minoritetane. Departementet kan gje forskrift om oppgåver, oppnemning, organisering og sakshandsaming i nemndene.

Vurderinger og innspill

Agder fylkeskommune støtter forslaget.

Forslaget er nytt og innfører muligheten til å opprette nemder for nasjonale minoriteter.

De nasjonale minoritetene, sammen med den samiske befolkningen, har vært utsatt for fornorsking og til dels usynliggjøring, og mangelen på skriftlige kildemateriale for enkelte av grupperingene gjør at den materielle kulturen blir enda mer viktig for ettertiden. I Finnmark og Nord-Troms har også den systematiske nedbrenningen av bygningsmassen under 2. verdenskrig gjort at det er få materielle spor etter kvensk/norsk-finsk kultur.

Fylkeskommunen mener dette er et svært godt tiltak til å skape en arena for minoriteter til å diskutere seg imellom, og med antikvariske myndigheter, hva

kulturminner er og betyr. Det er også viktig at arbeidet med identifisering av minoriteters kulturminner er noe minoritetene selv medvirker til, særlig med tanke på at enkelte av gruppene på grunn av historien har en naturlig skepsis til nasjonale myndigheter. En ser det som positivt at minoritetene kan forankre sin egen historie, som en viktig del av det som utgjør felleskapets historie. Det kan vurderes i det videre arbeid om «kan» i første setning skal omgjøres til «skal», slik at en sikrer opprettelsen av slike nemnder, og ikke kun blir en god tanke. En antar at ansvaret eventuelt delegeres til Riksantikvaren, men fylkene vil også kunne opprette fylkesvise avdelinger der det er relevant.

3.12. Kapittel 12 Reglar for sakshandsaming og handsaming av personopplysningar (§§ 65-72)

3.12.1 § 65 Rettleiing til eigaren av noko som er freda

Fylkeskommunen og Sametinget skal rettleie eigaren av freda kulturmiljø slik at det er føreseieleg kva som er tillate eller ikkje, og føreseieleg kva det er mogleg å få løyve eller dispensasjon til. Forvaltnings- og skjøtselsplan etter § 31 er ein måte å rettleie på.

Vurderinger og innspill

Forslaget kodifiserer det som i praksis anses som en viktig del av de fylkeskommunale arbeidsoppgaver, og følger indirekte av den veiledningsrett borgere har etter prinsippet om god forvaltningsskikk og forvaltningsloven § 11.

Fylkeskommunen støtter forslaget, og anser det som positivt at eiere får en rett til rettslig og praktisk veiledning, som forplikter fylkeskommunen til å avsette ressurser til slikt arbeid. God veiledning om regler og praksis vil også kunne medføre en effektivisering.

Bestemmelsen kunne med fordel også inkludere tiltakshavere ved siden av eiere, som ofte står som forslagstiller i plansaker.

3.12.2 § 66 Rett til å føreslå freding

Alle kan foreslå for kulturmiljøstyresmakta å frede noko som kulturmiljø. Kulturmiljøstyresmakta skal svare på framlegget. Svaret er ikkje enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Vurderinger og innspill

Fylkeskommunen støtter forslaget. Det er også i dag muligheter for enhver og foreslå fredningsobjekter og fylkeskommunen er forpliktet til å svare på alle henvendelser. At dette kodifiseres tydeliggjør retten og en konsekvens kan være at flere forslag

innsendes, som kan være bra, selv om det vil innebære større arbeidsbyrde. Selv om forslag til bestemmelse ikke endrer rettstilstand er det samtidig et grep som kan bidra til å øke lokal interesse for kulturminner.

3.12.3 § 67 Sakshandsamingsregler for freding ved vedtak

Når kulturmiljøstyresmakta startar sak om freding etter lova skal eigarar, rettshavarar og kommunen varslast og få rimeleg tid til å uttale seg. I sak om freding av fast eigedom skal kulturmiljøstyresmakta, om det trengst, drøfte med kommunen avgrensing og samordning av planarbeid etter plan- og bygningsloven.

Kulturmiljøstyresmakta skal samarbeide med offentlege styresmakter i utarbeidinga av framlegget til freding. Kulturmiljøstyresmakta bør samarbeide med organisasjonar og andre som har ei særskild interesse i saka.

I saker som gjeld kulturmiljøet til ein nasjonal minoritet, skal kulturmiljøstyresmakta tidleg rådføre seg med representantar for den nasjonale minoriteten og i den vidare handsaminga leggje stor vekt på deira syn slik at det kan påverke innhaldet i vedtaket.

Når framlegg til freding er utarbeidd, skal eigarar, rettshavarar og kommunen varslast på ny og få rimeleg frist til å uttale seg. Kulturmiljøstyresmakta kan gje kommunen seinare frist enn andre slik at kommunen kan gjere ei sjølvstendig vurdering av høyringsinnspela før han uttaler seg. Både sak om å frede og framlegg til fredingsvedtak med føresegnar skal gjerast offentleg tilgjengeleg på mest effektive måte, slik at andre interesser kan uttale seg innan same fristar som eigarar og brukarar. Private opplysningar treng ikkje gjerast offentlege.

Kongen kan gje forskrift om samordna handsaming av planar etter plan- og bygningsloven og freding etter denne lova.

Vurderinger og innspill

Forslaget til bestemmelse er i all hovedsak en videreføring av gjeldene kulml. § 22, og støttes.

Første ledd til tredje ledd. Gjeldende kulml. § 22 har klare likhetstrekk med prosessen ved reguleringsplan etter plan og bygningsloven av 1985 og hadde også denne som mal da den fikk sin nåværende utforming ved lov av 21. april 1989 nr. 17. Bakgrunnen har vært et ønske om å ha en prosess som sikrer for en bred medvirkning ved fredning. Det er også lagt opp til utstrakt samarbeid med øvrige offentlige organ med tilgrensede interesser. En fredning kan være inngripende med ulike personlige og samfunnsinteresser i konflikt. Med tanke på at en fredning er tenkt varig, er dette etter vår oppfatning viktig å videreføre. Samtidig ser fylkeskommunen at prosessen er omfattende og ressurskrevende, hvilket medfører at fredningsprosessen ofte tar flere år.

Fjerde ledd: Forslaget støttes for ordinær fredning.

Som det er foreslått i våre innspill til lovforslagets § 24 mener vi at dette leddet ikke bør få anvendelse ved forenklede fredninger etter § 24. Gitt de begrensede rådighetsbegrensningene som er mulig å ilegge ved forenklet fredning, ser en ikke behovet for den mer omstendelige prosessen med ny høringsrunde og kunngjøringer, for å sikre bred medvirkning som er angitt i § 67 fjerde ledd. Reglene for forhåndsvarsling og enkeltvedtak vil være tilstrekkelig til å ivareta nødvendig kontradiksjon og partsrettigheter.

3.12.4 § 68 Samordning med kommunane i saker som gjeld pålegg om istandsetjing med meir og retting

Kulturmiljøstyresmakta skal samordne seg med kommunen i saker som gjeld pålegg om istandsetjing og oppattbygging av kulturmiljø etter § 50 og retting av ulovlege tiltak etter § 74, når sakene i tillegg krev vurdering eller løyve etter plan- og bygningsloven.

Vurderinger og innspill

En egen samordningsbestemmelse er ny og anses som et hensiktsmessig virkemiddel for å gjennomføre pålegg etter loven. At det er formulert som et pålegg anses som fornuftig, og er positivt slik at partene holder hverandre orientert. Særlig i saker som vil kreve avklaringer i forhold til plan- og bygningsloven vil samordning på et tidlig tidspunkt innebære en ressursbesparelse, samt at det gir bedre forutberegnelighet for eiere og parter. Etter brann bør det tidlig avklares hvorvidt og i hvilket omfang unntak fra tekniske forskrifter er mulig i forbindelse med vedtak om gjenreisning. I prinsippet kunne bestemmelsen ikke bare være avgrenset til pålegg om istandsetting eller gjenoppføringer, men for eksempel i forbindelse med dispensasjoner etter kulturminneloven, med tanke på senere bruksendringer regulert av plan- og bygningsloven.

3.12.5 § 69 Tinglysing

Vedtak om fredning skal, dersom det er mogleg, tinglysast eller bli avmerkt i tilsvarande register.

Vurderinger og innspill

Tinglysningsplikt eller tilsvarende registrering er viktig for å sikre publisitet og noterte. Ansvar for tinglysningen ligger til de organ som fatter vedtak er riktig inngang siden det er dette organ som er rettighetshaver til heftelsen, og har rett til å endre eller fjerne heftelsen jf. bestemmelser om avfredning. Fylkeskommunen støtter bestemmelsen.

Det kan reises spørsmål og drøftes videre om rettsvirkningen av at et jordfast automatisk fredet kulturminne er registrert i Askeladden også burde vært inntatt i denne sammenheng, med samme rettsvirkning som tinglysning.

Nytt forslag til § 69a om behandlingsgebyr

§ 69a Behandlingsgebyr

Departementet kan gje forskrift om behandlingsgebyr ved sakshandsaming av løyve og dispensasjonar etter lova.

Vurderinger og innspill

Arbeidet knyttet til løyver og dispensasjoner er relativt betydelig og ressurskrevende, og krever på lik linje med behandling av byggesaker i kommune særlig kompetanse, da saksomfanget ofte er like omfattende. I arbeidet med løyver og dispensasjoner ligger det også mye veiledning, og bistand til løsninger - særlig i tilfelle der søknader er mindre gjennomtenkt. Fylkeskommunene erfarer også at det søkes til fylkene på et tidlig stadium for generelt å undersøke rettslige rekkevidden av rådighetsbegrensningene.

Fylkeskommunene mener det bør åpnes for at det kan, etter nærmere forskriftsregulering, tas et gebyr for behandling av søknader. Dette vil føre til mer gjennomtenkte søknader på et stadium i prosjektet hvor detaljnivået i søknadene er slik at det er mulig å forstå konsekvensene ved behandling av søknaden. Hvorvidt det faktisk skal innføres vil være opp til hvert enkelt fylke.

3.12.7 § 70 Miljøvedtaksregister

Departementet kan gje forskrift om oppretting av miljøvedtaksregister og plikt til å føre inn vedtak om freding av kulturmiljø og planar som nemnde i § 31.

3.12.8 § 71 Handsaming av personopplysningar

Departementet kan gje forskrift om handsaming av personopplysningar, slik som føresegn om føremålet med handsaminga, kva opplysningar som skal bli handsama, korleis opplysningane skal bli handsama, vilkår for utlevering av informasjon, krav om sletting og krav om at eventuelle samanstillingar skal kunne brukast for forskning og statiske føremål.

3.12.9 § 72 Automatisert sakshandsaming

Departementet kan gje forskrift om automatisert sakshandsaming av personopplysningar.

Avgjerd som er lite inngripande for den enkelte, kan takast ved heilautomatisert handsaming utan heimel i forskrift.

Kulturmiljøstyresmakta skal dokumentere det rettslege innhaldet i automatiserte sakshandsamingssystem. Dersom ikkje særlege omsyn talar mot det, eller noko anna følgjer av lov, skal dokumentasjonen gjerast offentleg.

Vurderingar og innspill

Bestemmelsene gir departementet hjemmel til gjennom forskrift gi miljøvedtaksregister, forskrift om håndtering av personopplysninger og forskrift om anvendelse av automatisert saksbehandling. Fylkeskommunen støtter forslaget.

3.13 Kapittel 13 Handheving og sanksjonar (§§ 73-81)

3.13.1 § 73 Gjennomføring av gjeremål og pålegg etter lova

Fylkeskommunen og Sametinget kan undersøkje kulturmiljø som er freda etter denne lova, dersom det er mistanke om forfall eller skade. Eigaren skal varslast i rimeleg tid før undersøkingane.

Fylkeskommunen og Sametinget eller den som dei gjev oppdrag, skal ha uhindra tilgang til ein eigedom for å gjennomføre gjeremål og pålegg etter denne lova.

Føresegna gjev direkte tvangsgrunnlag. Om det trengst, kan fylkeskommunen og Sametinget krevje hjelp frå politiet for å gjennomføre tiltaka i føresegna her.

Vurderingar og innspill

Forslaget til bestemmelse er ny og adresser et sterkt behov og er etterlengtet ved forvaltning av kulturminner og ulovlighetsoppfølging ved avvik. I dag kan undersøkelser hindres av grunneier, og i plansaker er det nødvendig å be kommunen om bistand med hjemmel gjennom plan- og bygningsloven § 33-2. Bestemmelsen er felles for alle fredete kulturminner og gjelder både for automatiske fredete jordfaste kulturminner, vedtaksfredet, skipsfunn og løse/transportminner.

Langt vanligste i dag er likevel at partene inngår avtaler om tilgang. I de tilfellene er det tiltakshaver selv som sørger for nødvendig adkomst med mer.

Direkte tvangskraft gjør bestemmelsen effektiv.

3.13.2 § 74 Pålegg om stans og retting av ulovlege tilhøve

Fylkeskommunen og Sametinget kan påleggje eigaren, brukaren eller den ansvarlege å stanse eller rette opp tiltak eller tilhøve som er i strid med føresegner som er gjevne i eller i medhald av denne lova. Pålegget kan mellom anna gå ut på å fjerne det ulovlege tiltaket eller å reparere, byggje opp att eller sikre dei kulturhistoriske verdiane eller det vitskaplege kjeldematerialet. Det kan setjast ein rimeleg frist for gjennomføring av pålegget.

Pålegg om stans kan gjevast straks og utan førehandsvarsel når det må til for å avverje fare for skade.

Pålegget må vedtakast innan to år frå tidspunktet då fylkeskommunen og Sametinget fekk god nok kunnskap til å vurdere tilhøvet, og seinast 20 år etter at det ulovlege tiltaket vart utført.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er ny, men fører vidare elementer fra gjeldende § 8 tredje ledd og § 16, og slår dermed sammen stanse- og rettehjemlen til en felles for alle kulturmiljø. Dette mener fylkeskommunen er et godt grep. En egen bestemmelse om å kreve stans i et pågående arbeid har man ikke etter nåværende lov, men i praksis har man anvendt nevnte § 8 første ledd og 15 som utgangspunkt for et «stansepålegg». Bestemmelsen gir videre en ramme for hva et rettepålegg kan gå ut på og kodifiserer praksis. At det gis egne bestemmelser for dette er svært positivt, og støttes av fylkeskommunen.

3.13.3 § 75 Pålegg om skjøtsel, vedlikehald, istandsetjing med meir

Når det er fare for at kulturmiljø som er freda etter denne lova, forfell på grunn av manglande vedlikehald, kan fylkeskommunen og Sametinget gje eigaren eller brukaren pålegg om vedlikehald, istandsetjing, skjøtsel eller avverjande tiltak som må til for å motverke eller førebyggje forfallet og berge den kulturhistoriske verdien.

Det skal setjast ein rimeleg frist for gjennomføring av pålegget.

Vurderinger og innspill

Forslag til bestemmelse støttes av fylkeskommunen. En klar og tydelig hjemmel for vedlikehold og istandsetting er en svært sentral del kulturmiljøforvaltningen, og styrker muligheten for å bevare kulturmiljø for relativt små ressurser før vedlikeholdsetterslepet blir for stort, og kulturhistoriske verdier går tapt. Tidlig og jevnt vedlikehold er ressursbesparende i et samfunnsperspektiv. Bestemmelsen gjelder for alle fredete kulturminner etter loven.

Det potente vilkåret, *er i ferd med å forfalle på grunn av manglende vedlikeholde*, har

man valgt å beholde, og en legger til grunn at den innholdsmessig vil ha samme meningsinnhold som gjeldende § 17 for byggverk. Dette anses som positivt da den praksis som er utviklet på området kan anvendes videre og vil også kunne anvendes på løse kulturminner, skipsfunn (på land), og transportminner. Vilåret er i ferd med å forfalle passer ikke like bra for jordfaste kulturminner og kulturlandskap, og det er ikke helt klart hvordan vilåret utløses for disse kulturminnene.

Et alternativ er at det utløsende vilåret for jordfaste kulturminner og kulturlandskap kunne vært: *er i ferd med å miste synlig karakter av kulturminne på grunn av manglende vedlikehold.*

Det kan vurderes i det videre arbeid om det skal innføres et tillegg til bestemmelsen knyttet til forebyggende tiltak, slik som for eksempel hjemmel til å pålegge brannsikring eller øvrige sikringstiltak som en del av vedlikeholdet.

3.13.4 § 76 Direkte gjennomføring av pålegg

Dersom den ansvarlege lèt vere å rette seg etter eit pålegg om tiltak etter denne lova, kan fylkeskommunen og Sametinget gjennomføre tiltaka. Det same gjeld i tilfelle der den ansvarlege ikkje er kjend eller ikkje kan utføre arbeidet på ein forsvarleg måte, og det hastar å få gjennomført tiltaka av omsyn til kulturmiljøet.

Den ansvarlege skal dekkje utgifter til tiltak etter første avsnitt. Kravet er tvangsgrunnlag for utlegg.

Den ansvarlege skal få sleppe å dekkje tiltak etter første avsnitt dersom han kan godtgjere at han ikkje har hatt råd til å rette seg etter pålegget.

Vurderinger og innspill

Forslaget støttes av fylkeskommunen.

Første og annet ledd. Bestemmelsen er ny, men viderefører til dels § 16 annet ledd og gir hjemmel til å tvinge igjennom et pålegg på eiers bekostning. Tilsvarende bestemmelse finnes ikke i dag for jordfaste kulturminner. Forslaget gjelder alle pålegg etter loven og anses som fellesbestemmelse for å drive igjennom et pålegg. Fylkeskommunen støtter forslaget. Særlig ved manglende etterlevelse av rettevedtak etter gjeldene § 8 tredje ledd, opplever fylkeskommunene at det i dag ikke finnes effektive administrative virkemidler, og må eventuelt søke tvangsgrunnlag ved domstolsbehandling. Prinsippet om dekningsplikt for eier, følger hovedprinsippet om bruker betaler.

Tredje ledd: Fylkeskommunen forstår bakgrunnen for at det er lagt inn et forslag om forbehold eller unntak fra pålegg om å dekke kostnadene i tilfeller eier godtgjør at de ikke har råd. Dette kan være hensiktsmessig unntak ovenfor privatpersoner, og er

rimelig i tilfeller hvor dette kan medfører tvangssalg. Det har også en betydning i saker om odelsrett.

Men forbeholdet kan også ha en uheldig slagside mot såkalt spekulativt forfall. Det er ikke uvanlig at fredet eller vernet bygningsmasse med etterslep av vedlikehold blir kjøpt av en organisatorisk konstruksjon hvor det er et «singel/one purpose aksjeselskap» som blir eier. Slike selskaper har ofte svært begrenset økonomi med det for øye å begrense risiko og økonomisk ansvar. Slike eiere vil også dekkes av unntaket.

3.13.5 § 77 Lovbrottsgebyr

Fylkeskommunen og Sametinget kan gjøre enkeltvedtak om lovbrottsgebyr til den som aktlaust eller med forsett bryt forbod, påbod, vilkår eller føresegner som er gjevne i eller i medhald av denne lova.

Føretak kan få slike lovbrottsgebyr sjølv om ingen enkeltpersonar har handla aktlaust eller med forsett.

Lovbrottsgebyr kan gjevast etter standardiserte satsar, individuelle utmålingar eller ein kombinasjon. Departementet kan gje forskrift om utmålinga av gebyret. Elles gjeld forvaltningsloven § 44 og § 46.

Høvet til å gje gebyr etter denne føresegna blir forelda ti år etter at lovbroten er avslutta. Fristen blir avbroten av førehandsvarsel eller vedtak om lovbrottsgebyr frå fylkeskommunen og Sametinget.

Lovbrottsgebyr går til statskassa.

Agder fylkeskommunes merknader til § 77 femte ledd

Agder fylkeskommune mener at hele eller deler av gebyret bør tilfalle fylkeskommunen eller Sametinget.

Fylkeskommunen mener at unntakene som gjelder for kommunen knyttet til at straffegebyr tilfaller kommunene, også skal gjelde for fylkene. Det er ressurskrevende å undersøke, befare og forfølge ulovligheter, ofte med klagebehandlinger. Fylkeskommunen ser det som rimelig at gebyr tilfaller fylket helt eller delvis.

Vurderinger og innspill

Innføring av et lovbruddgebyr kan være med på å gi en mer effektiv oppfølging av brudd på regler i eller i medhold av kulturmiljøloven, uten å anvende pønale virkemidler. Fylkeskommunen støtter innføring av bestemmelsen. Bestemmelsen er først og fremst tenkt anvendt på mer alvorlige brudd på loven.

Første ledd: Bestemmelsen legger opp til skyldvurdering. Etter fylkeskommunens mening vil det i mange saker ikke by på større utfordringer fordi det først og fremst vil være aktuelt i saker hvor det foreligger erkjennelse. Dersom saken krever etterforskning, der skyld er bestridt eller ukjent gjerningspersoner, vil man uansett måtte be politiet om å innlede etterforskning ved anmeldelse.

Annet ledd: Det er naturlig at skyldkravet ikke gjelder selskaper gitt arbeidsgiveransvaret.

Tredje ledd: Bestemmelsen foreslår ulike metoder knyttet til straffegebyrets omfang. Fylkeskommunen mener det er hensiktsmessig at nærmere retningslinjer og utmåling utarbeides av departementet i forskrift.

Fjerde ledd: Fylkeskommunen støtter en foreldelsesfrist på 10 år. Fylkeskommunen mener at unntakene som gjelder for kommunen knyttet til at straffegebyr tilfaller kommunene, også skal gjelde for fylkene. Det er ressurskrevende å undersøke, befare og forfølge ulovligheter, ofte med klagebehandlinger. Fylkeskommunen ser det som rimelig at gebyr tilfaller fylket helt eller delvis.

3.13.6 § 78 Tvangsmulkt

Fylkeskommunen og Sametinget kan gjøre enkeltvedtak om tvangsmulkt for å sikre at føresegner som er gjevne i eller i medhald av denne lova, blir følgde.

Tvangsmulkta kan fastsetjast samtidig med pålegg, og ho tek til å gå når fristen for å gjennomføre pålegget er ute. I tilfelle der tvangsmulkt ikkje blir fastsett samtidig med eit pålegg, skal mulkta varslast på førehand.

Tvangsmulkta kan setjast til ein eingongssum eller gå som ei dagmulkt så lenge lovbrottet varer. Dei to formene for mulkt kan òg kombinerast.

Tvangsmulkt skal rettast mot den personen eller det føretaket som er ansvarleg for at føresegnene blir følgde. Er ei tvangsmulkt pålagd eit føretak i eit konsern, kan tvangsmulkta inndrivast hos morselskapet.

Fylkeskommunen og Sametinget kan velje å fråfalle ei tvangsmulkt som er fastsett etter denne føreseгна. Ei slik avgjerd er ikkje eit enkeltvedtak etter forvaltningsloven.

Tvangsmulkt går til statskassa.

Agder fylkeskommunes merknader til § 78 sjette ledd

Agder fylkeskommune mener at hele eller deler av tvangsmulkten bør tilfalle fylkeskommunen eller Sametinget.

Fylkeskommunen mener at unntakene som gjelder for kommunen knyttet til at tvangsmulkt tilfaller kommunene, også skal gjelde for fylkene. Det er ressurskrevende å undersøke, befare og forfølge ulovligheter, ofte med klagebehandlinger. Fylkeskommunen ser det som rimelig at gebyr tilfaller fylket helt eller delvis.

Vurderinger og innspill

Innføring av et lovbruddgebyr kan være med på å gi en mer effektiv oppfølging av brudd på regler i eller i medhold av kulturmiljøloven, uten å anvende pønale virkemidler. Bestemmelsen er særlig nyttig i forbindelse med etterlevelse av rettevedtak, og er et etterlengtet virkemiddel. Fylkeskommunen støtter innføring av bestemmelsen.

Fylkeskommunen mener at unntakene som gjelder for kommunen knyttet til at tvangsmulkt tilfaller kommunene, også skal gjelde for fylkene. Det er ressurskrevende å undersøke, befare og forfølge ulovligheter, ofte med klagebehandlinger. Fylkeskommunen ser det som rimelig at gebyr tilfaller fylket helt eller delvis.

3.13.7 § 79 Tinglysing og utleggspant for pålegg og krav

Pålegg og krav om kostnadsdekning etter denne lova er tvangsgrunnlag for utlegg.

Pålegg og krav om kostnadsdekning etter denne lova skal tinglysast som eit hefte på den aktuelle eigedommen.

Vurderinger og innspill

Bestemmelse sikrer antikvariske myndigheter direkte tvangsgrunnlag for utlegg tilknyttet kostnadsdekning, og innebærer en vesentlig økt anledning til å etterleve krav som har oppstått i eller i medhold av loven. Fylkeskommunen støtter lovforslaget.

3.13.8 § 80 Bruk av andre sin eiendom ved gjennomføring av tiltak

Den som gjennomfører pålegg etter denne lova, kan gjere bruk av fast eiendom som andre eig, dersom det er naudsynt for å få utført tiltaka. Bruk av eiendomen skal avtalast med eigaren.

Fylkeskommunen og Sametinget kan påleggje slik bruk av ein eiendom utan avtale med eigaren dersom det er vanskeleg å få i stand ein avtale, og elles i alle tilfelle der det er naudsynt for å ta vare på dei kulturhistoriske verdiane.

Den ansvarlege for tiltaket skal erstatte tap på grunn av skade eller ulempe på eiendomen. Fylkeskommunen og Sametinget står inne for at erstatninga blir betalt.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er ny og sikrer antikvariske myndigheter tilgang til å gjennomføre pålegg oppstått i eller i medhold av loven, og er en naturlig følge av forslag til §76. Fylkeskommunen støtter bestemmelsen.

3.13.9 § 81 Straff

Den som aktlaust eller med forsett bryt forbod, påbod, vilkår eller føresegner som er gjevne i eller i medhald av denne lova, kan straffast med bøter eller fengsel i opp til 1 år. Under særleg skjerpande omstende kan straffa vere fengsel i opp til 2 år.

Vurderinger og innspill

Bestemmelsen er den samme som i dag, og er arbeid Kulturmiljølovutvalget har overlatt for videre arbeid i departementet. Bestemmelsen har etter fylkeskommunens syn fungert etter hensikt. Forholdet til straffeloven § 242 kan i det videre arbeid drøftes og avklares. Det kan vurderes å utvide eller endre straffeloven § 242 til også omfatte øvrige forhold etter kulturminneloven, da det registreres at vilkåret «..volder betydelig skade..» er tolket som «varig skade» (TTRO-2024- 76586).

3.14 Kapittel 14 Ikraftsetjing og overgangsføresegner (§§ 82-84)

3.14.1 § 82 Ikraftsetting

Lova gjeld frå den tid Kongen fastset.

Når lova tek til å gjelde, blir lov 6. september 1978 nr. 50 om kulturminner (kulturminneloven) oppheva.

3.14.2 § 83 Overgangsføresegn for bygningar, anlegg og liknande som staten eig

Føresegner og vedtak om bygningar, anlegg og liknande som staten eig og som var freda i eller i medhald av kulturminneloven, står likevel ved lag til dess Kongen fastset noko anna.

3.14.3 § 84 Endringar i andre lover

Forslag til endringer i plan- og bygningsloven

Lovutvalget foreslår enkelte endringer i annet lovverk, særlig plan- og bygningsloven, for å styrke vernet av kulturminner og tydeliggjøre kommunens rolle i kulturmiljøvernet. En av de foreslåtte endringene av PBL § 29-2, vil gi kommunen en selvstendig hjemmel til å avslå en søknad om riving av byggverk som har kulturhistoriske verdier.

Fylkeskommunen er svært positiv til forslagene som fremkommer under og mener dette vil medføre at kommunene i langt større grad vil ha riktige virkemidler for å ta vare på sin egen lokale kulturminner.

Lov 27. juni 2008 nr. 71 om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven) endres slik:

§ 11-8. tredje avsnitt bokstav c andre setning skal lyde:

For randsonen til nasjonalparker, landskapsvernområder og *områder fredet etter kulturmiljølova* kan det, samtidig med fastsetting av *enkeltvedtak eller* verneforskrift for nytt verneområde eller revisjon av verneforskrift eller forvaltningsplan for etablerte verneområder, fastsettes bestemmelser for å hindre vesentlig forringelse av verneverdiene i verneområdet.

Bemerkning: Fylkeskommunen støtter forslaget. I områdene rundt fredete områder bør det tas særlig hensyn til kulturmiljøet ved utbygging. Bestemmelsen kunne også ha nevnt verdensområder.

§ 11-9. første avsnitt nr. 6 og nr. 7 skal lyde:

6. miljøkvalitet, estetikk, natur, landskap og grønnstruktur, *bevaring av eksisterende bygninger og annet kulturmiljø*, herunder om midlertidige og flyttbare konstruksjoner og anlegg.
7. *riveforbud knyttet til nærmere bestemte områder, men uavhengig av plankategorier eller planområder.*

Bemerkning: Fylkeskommunen er positiv til at hjemmel for å nedlegge riveforbud i bestemmelser i KPA blir tydeliggjort, og oppfatter at det er en kodifisering av gjeldene

rett. Det er helt sentralt at det allerede i kommuneplan kan avklares forholdet til de viktigste kulturminner i kommunen, og gir nødvendig forutberegnelighet for eiere og samfunn ved videre planlegging.

§ 29-2. første og andre avsnitt skal lyde:

Ethvert tiltak etter kapittel 20 skal prosjekteres og utføres slik at det etter kommunens skjønn innehar gode visuelle kvaliteter både i seg selv og i forhold til dets funksjon og dets bygde og naturlige omgivelser og plassering. Ved tiltak som knytter seg til et eksisterende byggverks ytre, kan kommunen i vurderingen legge vekt på hensynet til viktige *kulturhistoriske*, arkitektoniske og andre kulturelle verdier.

Kommunen kan avslå en søknad om riving av byggverk som har kulturhistoriske verdier som nevnt i første ledd.

Agder fylkeskommunes forslag til endring av plan- og bygningsloven § 19-2 annet ledd

Kommunen kan avslå en søknad om riving eller vesentlig endring av byggverk som har kulturhistoriske verdier som nevnt i første ledd.

Slik bestemmelsen fremstår etter endringsforslag kan det virke som avslagshjemmelen kun er knyttet til rivning, og ikke til vesentlige endringer. Fylkeskommunen mener det kan være hensiktsmessig å klargjøre at avslagshjemmelen gjelder i begge tilfeller.

Fylkeskommunene ser det som hensiktsmessig at kommunene gis hjemmel til å kunne avslå rivning og vesentlig endring av verneverdige byggverk, uavhengig av om tiltaket ellers er i tråd med gjeldene plangrunnlag. Dette vil etter fylkets syn styrke lokaldemokratiet og gi kommunene adgang til et bedre styringsverktøy. Det bør etter fylkenes oppfatning fremgå av hjemmelen eller dens forarbeider at kommunen skal legge vesentlig vekt på om byggverket er omfattet fylkeskommunenes kulturminneplaner (regionale planer) og legge vekt på fylkeskommunenes uttalte holdning til rivespørsmålet etter § 25 annet ledd i kulturminneloven, eller § 44 4. ledd i ny lov. Da vil også de regionale planer i større grad bli relevant i det praktiske kulturminnevernet på byggesaksnivå.

I enkelte tilfeller vil det være lite hensiktsmessig eller det gir begrenset verdi i å beholde et bygg, selv om det kan ha lokal antikvarisk verdi. Det kan dels bero på at bygget er svært dårlig forfatning eller det kan ha sammenheng med samfunnets behov for å få gjennomført et tiltak. I tilfeller hvor byggverket er i så dårlig forfatning at det anses som hensiktsmessig å rive mener fylkeskommunen at krav om særlig dokumentasjon etter foreslått § 44 vil være hensiktsmessig. Den særskilte dokumentasjonen må være av slik struktur og kvalitet at de er egnet til formidling og senere forskning. Dokumenteringen vil fungere som en kildeverdi, slik tanken er bak

ex-situ-fredninger av arkeologiske kulturminner.

En hjemmel til å avslå riving på bakgrunn av byggets kulturhistoriske verdi har vært sterkt savnet. Fylkeskommunene bruker i dag mye tid og ressurser på å uttale seg til rivesaker, bl.a. gjennom gjeldene § 25. Effekten av uttalelsene i disse rivesakene er begrenset all den tid kommunene mangler avslagshjemmel. Med en avslagshjemmel i plan- og bygningsloven vil vurderingene til fylkeskommunen bli langt mer meningsfylte. Fylkeskommunen vil også få reell klagemulighet dersom kommunen ikke følger opp fylkeskommunens faglige råd/frarådning.

Den foreslåtte avslagshjemmelen må sees i sammenheng med andre deler av lovforslaget, særlig § 44. Avhengig av hvor høy terskelen blir for å bruke bestemmelsen, bør det vurderes om en slik avslagshjemmel i seg selv er et dekkende verktøy for alle nivåer av kulturmiljøforvaltningen, i spørsmål om bygninger og anlegg uten formelt vern.

§ 29-10. skal lyde:

§ 29-10. *Forskrifter om ivaretagelse av natur- og kulturmiljø*

Departementet gir forskrifter for ivaretagelse av *natur- og kulturmiljø*, herunder naturmangfold og *kulturmiljøverdier*, ved plassering og utforming av tiltak.

Ny § 31-1. a. skal lyde:

§ 31-1. a. *Pålegg om dokumentasjon, sikring og utbedring*

Bygninger med høy bevaringsverdi skal ikke gå tapt på grunn av unnlatt sikring eller istandsetting. Når forfall eller skader vil føre til at en bygning med høy bevaringsverdi eller deler av den forfaller ytterligere om det ikke blir gjennomført nødvendige tiltak som motvirker forfallet, kan kommunen gi eieren eller den ansvarlige pålegg om dokumentasjon, sikring eller utbedring.

Kostnadene ved å gjennomføre tiltaket skal stå i forhold til den bevaringsverdien som kan gå tapt.

Departementet kan gi forskrift med utfyllende bestemmelser.

Bemerkning: Etter Byggesaksforskriftens kap. 19. er kommunene til en viss grad gitt adgang til å gi pålegg om utbedring av bevaringsverdige bygninger. Kapitlet har vist seg å være vanskelig å anvende for kommunene bl.a. fordi den forutsetter at etterslep av vedlikehold ikke er vesentlig dyrere enn jevnlig vedlikehold, og legger vekt på bruksmuligheter og eiendommens økonomiske fremtidige bæreevne og avkastning.

Det kan vurderes om bestemmelsen også skulle inkludere kommunens krav til eiere om å pålegge brannsikring.

Fylkeskommunen støtter ordlyd og innhold i foreslått bestemmelse.

§ 31-4 første avsnitt første setning skal lyde:

Ved tiltak etter § 20-1 på eksisterende byggverk *og byggverk som blir gjenreist etter skade eller brann*, kan kommunen gi helt eller delvis unntak fra tekniske krav, dersom det vurderes som forsvarlig ut fra sikkerhet, helse og miljø.

Bemerkning: Fylkeskommunen støtter forslag.

Lov 23. oktober 1959 nr. 3 om oreigning av fast eigedom endres slik:

§ 2 første avsnitt nr. 46 skal lyde:

Kulturmiljøtiltak.

Lov 19. juni 2009 nr. 100 om forvaltning av naturens mangfold (naturmangfoldloven) endres slik:

§ 35 andre avsnitt skal lyde:

I nasjonalparker skal ingen varig påvirkning av naturmiljø eller *kulturmiljø* finne sted, med mindre slik påvirkning er en forutsetning for å ivareta verneformålet.

§ 36 første avsnitt andre setning skal lyde:

Til landskapet regner også *kulturmiljø* som bidrar til landskapets egenart.

§ 37 tredje avsnitt tredje setning skal lyde:

I forskriften kan det gis bestemmelser om vern av *kulturmiljø* i reservatet.

Agder fylkeskommune

Postboks 788, Stoa
NO-4809 Arendal

Besøksadresse Kristiansand:
Tordenskjolds gate 25

Org.nr.: 921 707 134
Bank: 3207.28.74993

Besøksadresse Arendal:
Ragnvald Blakstads vei 1

www.agderfk.no